

**PROSECUTIONS
CASE STUDIES
SERIES**

**Odjel za ratne zločine u Bosni i Hercegovini:
Od hibridnog do domaćeg suda (2008)**

©2008 Međunarodni cen-
tar za tranzicijsku pravdu i
Bogdan Ivanišević

©2008 Međunarodni centar za tranzicijsku pravdu

Dokument se može citirati kao:

Bogdan Ivanišević: *Odjel za ratne zločine u Bosni i Hercegovini: Od hibridnog do domaćeg suda* (2008.), Međunarodni centar za tranzicijsku pravdu

O MEĐUNARODNOM CENTRU ZA TRANZICIJSKU PRAVDU

Međunarodni centar za tranzicijsku pravdu (ICTJ – International Center for Transitional Justice) pomaže zemljama u utvrđivanju odgovornosti za masovne zločine i povrede ljudskih prava u prošlosti. Centar djeluje u društvima koja izlaze iz perioda represivne vladavine ili oružanog sukoba, kao i u uspostavljenim demokratskim društvima u kojima su nepravde iz prošlosti i sistemske povrede prava ostali još uvijek nerasvjetljeni.

Da bi promovirali pravdu, mir i pomirenje, vladini dužnosnici i aktivisti nevladinih organizacija razmatraju razne pristupe iz okvira tranzicijske pravde, uključujući kako sudske tako i vansudske odgovore na zločine kojima je izvršena povreda ljudskih prava. ICTJ pomaže u utvrđivanju integriranih, sveobuhvatnih i lokaliziranih pristupa tranzicijskoj pravdi koja obuhvata pet ključnih elemenata: krivično gonjenje počinitelja; dokumentovanje i priznanje povreda izvan suda, naprimjer, kroz komisije za istinu; reformu institucija koje vrše povrede ljudskih prava; reparacije žrtvama; i, omogućavanje procesa pomirenja.

ICTJ predano radi na izgradnji lokalnog kapaciteta i generalno jačanju nove oblasti tranzicijske pravde, i u tome ostvaruje direktnu saradnju sa organizacijama i stručnjacima širom svijeta. Radeći na tom polju na lokalnim jezicima, ICTJ pruža informacije o komparativnoj praksi, pravne i političke analize, dokumentaciju i strateško istraživanje institucijama koje tragaju za pravdom i istinom, nevladinim organizacijama, vladama i drugima.

O AUTORU

Bogdan Ivanišević, iz Beograda, konsultant je na Programu Međunarodnog centra za tranzicijsku pravdu za bivšu Jugoslaviju od novembra 2006. godine. Prije nego što se pridružio ovoj organizaciji, radio je za Human Rights Watch kao istražitelj za regiju bivše Jugoslavije (1999.–2006.), a prije toga bio je direktor za Program i analizu Fonda za humanitarno pravo, vodeće organizacije za zaštitu ljudskih prava u Srbiji (1997.–1998.). Također je proveo istraživanje za Tužiteljstvo Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju (MKTJ) preko Centra za istraživanje ratnih zločina pri Centru za ljudska prava i humanitarno pravo Američkog univerziteta–Pravnog fakulteta u Washingtonu (1996). Bogdan Ivanišević je stekao zvanje magistra pravnih nauka na Pravnom fakultetu u Washingtonu 1996. godine.

RAD MEĐUNARODNOG CENTRA ZA TRANZICIJSKU PRAVDU NA PROSTORU BIVŠE JUGOSLAVIJE

Međunarodni centar za tranzicijsku pravdu aktivno radi na prostoru bivše Jugoslavije od 2002. godine. Centar uviđa činjenicu da regionalni karakter sukoba u toku hiljadu devedesetih godina znači da su za nastojanja da se riješi naslijeđe prošlosti potrebne regionalne inicijative i perspektive. Rad ICTJ-a u regionu fokusiran je na izgradnju stručnosti u oblasti tranzicijske pravde, provođenje procjena u zemljama, pružanje podrške sudskim procesima koji se vode pred domaćim sudovima i radu Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, pružanje pomoći u procesu govorenja i traganja za faktima koji nude istinu o pojedinim događajima te u pogledu reparacije, kao i na analizu aktivnosti na provjeri službenih lica (*vetting*) i izgradnji memorijalnih spomenika. Dosadašnji rad je bio fokusiran na Bosnu i Hercegovinu, Srbiju, Kosovo, Crnu Goru i Hrvatsku. Na programu Međunarodnog centra za tranzicijsku pravdu za prostor bivše Jugoslavije rade, sa sjedištem u Brüsselsu, viša saradnica Dorothée Marotine i direktor za Evropu i šef Ureda Međunarodnog centra za tranzicijsku pravdu u Brüsselsu Dick Oosting, te konsultant Bogdan Ivanišević, u Beogradu.

PROGRAM MEĐUNARODNOG CENTRA ZA TRANZICIJSKI PRAVDU ZA POMOĆ U KRIVIČNOM GONJENJU

Program ICTJ-a za pomoć u krivičnom gonjenju sarađuje već nekoliko godina sa domaćim i međunarodnim inicijativama za pravdu, oslanjajući se pritom na cijeli niz iskusnih praktičara. Zemlje u kojima Program djeluje, odnosno provodi analize, su, naprimjer, Argentina, Kolumbija, Srbija, Demokratska Republika Kongo, Peru, Siera Leone, Uganda, Kambodža, Liban, Irak, Istočni Timor i Indonezija. Među njegovim ciljevima su promoviranje i jačanje krivičnog gonjenja počinitelja sistemskih zločina pred domaćim, hibridnim i međunarodnim sudovima. Aktivnosti obuhvataju jačanje kapaciteta međunarodnih i domaćih aktera, potrebnog za uključivanje u donošenje odluka i strategije o opcijama krivičnog gonjenja na osnovu svih potrebnih podataka, i vršenje utjecaja na kreatore politike kroz detaljnu tehničku analizu kvaliteta razvoja događaja u toj oblasti. Kroz Program se prate bitni sudski postupci, kao što su to bili postupci protiv Saddama Husseina, Alberta Fujimorija i Charlesa Taylora, te postupak koji će se voditi protiv Hissène Habréa.

Među relevantnim publikacijama su:

Against the Current: War Crimes Prosecutions in Serbia (februar 2008.)

Croatia: Selected Developments in Transitional Justice (februar 2007.)

Lessons from the Deployment of International Judges and Prosecutors in Kosovo (april 2006.)

The Special Court for Sierra Leone under Scrutiny (april 2006.)

The Serious Crimes Process in Timor-Leste: In Retrospect (april 2006.)

Bosnia and Herzegovina: Selected Developments in Transitional Justice (oktobar 2004.)

ZAHVALNOST

Ovaj izvještaj se bazira na istraživanju napretka koji je u svom radu postigao Odjel za ratne zločine Suda Bosne i Hercegovine, koje su u periodu od 2005. do 2008. godine obavili Thierry Cruvellier i Bogdan Ivanišević. Recenziju izvještaja su uradili Caitlin Reiger, Marieke Wierda, Dorothée Marotine i Dick Oosting, a uredila ga je Linda Rabben. Zahvaljujemo se na pomoći i Pipini Katsaris, Ericu Vangu i Irisi Čevri. Međunarodni centar za tranzicijsku pravdu sa zahvalnošću ističe podršku Fondacije John D. i Catherine T. MacArthur Foundation i Charles Stewart Mott Foundation u izradi ovog izvještaja.

Sadržaj

- I. UVOD
    - A. Kraći historijat
    - B. Formiranje Odjela za ratne zločine
    - C. Struktura Odjela za ratne zločine i Tužiteljstva
  - II. IZAZOVI OGROMNOG BROJA PREDMETA
  - III. SUĐENJA PRED ODJELOM ZA RATNE ZLOČINE
    - A. Pregled suđenja
    - B. Funkcioniranje hibridnih struktura Odjela za ratne zločine
    - C. Primjena Zakona o krivičnom postupku
  - IV. ODSJEK KRIVIČNE ODBRANE: MODEL SARADNJE
  - V. ŽRTVE I SVJEDOCI PRED ODJELOM ZA RATNE ZLOČINE
    - A. Pitanja zaštite svjedoka i njihove sigurnosti
    - B. Zatvorene sjednice
    - C. Podrška svjedocima
    - D. Pravno zastupanje žrtava i obeštećenje
  - VI. TROŠKOVI I FINANSIRANJE
  - VII. SARADNJA U DOMENU PRAVOSUĐA
    - A. Saradnja sa MKTJ
    - B. Regionalna saradnja
    - C. Odnosi između Odjela za ratne zločine Suda BiH i sudova u entitetima i Brčko Distriktu
    - D. Nacionalna strategija za procesuiranje ratnih zločina i strategija Tužiteljstva za rad na istraživanju i procesuiranju ratnih zločina
  - VIII. PERCEPCIJE JAVNOSTI I ODNOSI S JAVNOŠĆU
    - A. Opća percepcija
    - B. Mediji
    - C. Odnosi s javnošću
    - D. Odsjek za odnose s javnošću
  - IX. ODNOS PREMA OPĆIM STRATEGIJAMA TRANZICIJSKE PRAVDE
  - X. NASLIJEĐE: OD MJEŠOVITOG MODELA DO DOMAĆEG SUDA
    - A. Rezultati hibridnog sastava
    - B. Postepeno smanjenje broja međunarodnih sudija i tužitelja i drugog međunarodnog osoblja
  - XI. ZAKLJUČAK
- DODATAK 1: PREGLED PREDMETA PRED ODJELOM ZA RATNE ZLOČINE
- DODATAK 2: LISTA AKRONIMA

SAŽETAK

Odjel za ratne zločine Suda Bosne i Hercegovine, koji je počeo s radom 9. marta 2005. godine, predstavlja najznačajnije nastojanje Bosne i Hercegovine (BiH) da provede istrage i krivično goni osobe za koje postoji osnovana sumnja da su učestvovali u teškim povredama međunarodnog prava u toku sukoba od 1992. do 1995. godine. Odjel je pravnoj zajednici omogućio korisno iskustvo u radu na “hibridnom” sudu na kojem skupa rade međunarodne i domaće sudije.

Namjera Odjela za ratne zločine je bila da domaćem pravosuđu pruži kapacitet potreban za vođenje sudskih postupaka u predmetima ratnih zločina u skladu sa međunarodnim standardima. Njegovo formiranje je predstavljalo važnu komponentu strategije Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju za završetak svih postupaka pred tim Sudom do 2010. godine, kako što je to tražilo Vijeće sigurnosti UN-a. Formiran uz jaku međunarodnu podršku, Odjel za ratne zločine je predvidio postepeno smanjenje angažmana međunarodnih sudija. Ono što je u početku bio hibridni tribunal postepeno će prerasti u sud u kojem će sve sudije i kompletno osoblje biti iz BiH. Završetak prelaska na potpuno domaću instituciju planiran je do decembra 2009. godine.

Tri godine nakon što su počela prva suđenja pred tim sudom i nakon što neke od viših pozicija već zauzimaju osobe iz BiH, u ovom izvještaju se daje pregled postupaka i izvlače pouke i za Odjel za ratne zločine i za sve buduće hibridne tribunale.

Svrha ovog izvještaja je da se pruže osnovne informacije kako bi se pomoglo kreatorima strategija i učesnicima u uspostavljanju i provođenju sličnih mehanizama. On je dio serije izvještaja čiji je cilj pružiti informacije i analizu strateških i praktičnih pitanja koja stoje pred hibridnim tribunalima. Međunarodni centar za tranzicijsku pravdu je objavio slične studije i za Siera Leone, Kosovo i Istočni Timor.

Na osnovu rada Suda do polovine 2008. godine, došli smo do sljedećih zaključaka:

Cjelokupni efekat. Odjel za ratne zločine je generalno pokazao profesionalizam i disciplinu u vlastitom upravljanju i predanost svojoj pravosudnoj djelatnosti. Smanjujući angažman međunarodnih pravnika i apsorbirajući cjelokupne troškove suda u državni budžet, Odjel za ratne zločine Suda BiH može poslužiti kao obećavajući model za hibridne tribunale u drugim zemljama. Međutim, odugovlačenja u usvajanju jasnog strateškog pristupa rješavanju eventualno ogromnog broja predmeta pred Sudom BiH povlači za sobom opasnost od podrivanja dijela već ostvarenog napretka.

Jedan od osnovnih izazova odnosi se na određivanje prioriternih predmeta. Praktična pitanja s tim u vezi odnose se na maksimalno korištenje presuda i dokaza Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju u gonjenju u predmetima ratnih zločina u BiH. Nakon što je Međunarodnom krivičnom sudu za bivšu Jugoslaviju obezbijedila ogromne resurse, međunarodna zajednica mora osigurati mogućnost korištenja materijala Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju od strane domaćih sudova.

Pravičnost postupka. Promatrači generalno smatraju da su suđenja pred Odjelom za ratne zločine Suda BiH pravična, iako su u toku nekoliko postupaka na samom početku ročišta prečesto bila zatvorena za javnosti. Javljala se konfuzija ili nesigurnost u pogledu primjene određenih zakonskih instituta, kao što je sporazum o priznanju

krivice. Dosadašnji rad Odsjeka krivične odbrane (OKO) zavređuje poštovanje, s tim što bi mogli biti potrebni dodatni resursi za provođenje istraga odbrane.

Legitimnost. Zadržavanje interesovanja javnosti i dalje je glavni izazov Odjela za ratne zločine Suda BiH. Civilno društvo je pokušalo poduzeti aktivnosti na komuniciranju s javnošću preko Mreže podrške Sudu, ali je Odjel za ratne zločine Suda BiH preuzeo malu odgovornost za vođenje takvih aktivnosti. Posebno nedostaje komunikacija s javnošću u zajednicama samih počinitelja. Suprotstavljanje Odjelu za ratne zločine Suda BiH najvećim dijelom dolazi još uvijek od strane bosanskih Srba. Odjel za ratne zločine Suda BiH bi trebao biti otvoreniji prema medijima i češće predstavljati svoj rad u takvim zajednicama kako se javnosti ne bi doimao udaljenim i irelevantnim.

Naslijede. U sklopu Državnog suda, Odjel za ratne zločine nudi model koji obećava u smislu naslijeda. Saradnja između međunarodnih i domaćih sudija i tužitelja je generalno dobra. Postepeno smanjenje međunarodnog učešća i preuzimanje potpune odgovornosti od strane domaćih aktera predstavlja privlačan model domaće odgovornosti i održivosti. Međutim, moraju se izraditi konkretni kriteriji kako bi se izmjerio efekat međunarodnog učešća. Osim toga, javile su se komplikacije u odnosima između Odjela za ratne zločine Suda BiH i sudova u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu pred kojima su se vodili postupci u predmetima ratnih zločina prije osnivanja Državnog suda i još uvijek se vode. Nastojanja sudova u entitetima i Brčko Distriktu privukla su manju pažnju i međunarodne zajednice i bosansko-hercegovačkih vlasti. Potreban je cjelovitiji pristup rješavanju problema nekažnjavanja počinitelja da bi se postigao dalji napredak u domenu domaćeg krivičnog pravosuđa i drugih oblika tranzicijske pravde. Oni bi trebali obuhvatiti inkluzivnije sheme reparacije, kao i mehanizme utvrđivanja i iznošenja činjenica, na državnom i regionalnom nivou.

UVOD

A. Kraći historijat

Nakon što je Slovenija proglasila nezavisnost od bivše SFRJ 1991. godine, Hrvatska je također proglasila svoju nezavisnost, čime je obilježen početak raspada bivše Jugoslavije. Bosna i Hercegovina (BiH) je, slijedeći primjer, organizirala referendum 1992. godine koji je pokazao želju većine muslimanske (bošnjačke) i hrvatske populacije za osamostaljenjem. Evropska zajednica i Sjedinjene Američke Države su ubrzo nakon toga priznale nezavisnost BiH. Odmah nakon toga su snage bosanskih Srba opkolile Sarajevo, što je označilo početak dugog i opakog rata.

Bio je to najgori sukob u Evropi od Drugog svjetskog rata, koji je detaljno opisan u nekim drugim izvorima.¹ U periodu od 1992. do 1995. godine, od 4.5 miliona stanovnika, procjenjuje se da je 100.000 ljudi ubijeno, među njima 16.000 djece.² Oko 2.2 miliona ljudi je otišlo u izbjeglištvo; 1.3 miliona ljudi je bilo interno raseljeno dok se oko 15.000 ljudi još uvijek vodi nestalima.³ Sukob su karakterizirali užasni zločini – masakri, rasprostranjena praksa silovanja, zatočenja u koncentracione logore i brutalno etničko čišćenje. U posebno ozloglašenom zločinu, za koji je Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKTJ) utvrdio da predstavlja genocid, 8.000 muškaraca bošnjačke nacionalnosti ubijeno je u Srebrenici u julu 1995. godine.⁴

U toku sukoba su Hrvati iz BiH dobivali podršku iz Hrvatske, a Srbi iz Srbije, u kojoj je postojala jedna od najjačih vojski u Evropi, Vojska Jugoslavije (VJ).⁵ Tokom cijelog rata civili su posebno bili na meti. Ključni cilj većine oružanih snaga bio je stvaranje etnički homogenih teritorija kroz prisilan progon i druge oblike nasilja, poznate kao “etničko čišćenje”, što predstavlja zločin protiv čovječnosti.⁶

Borbe u BiH su konačno prestale zaključivanjem Daytonskog mirovnog sporazuma u novembru 1995. godine.⁷ Na osnovu tog Sporazuma, BiH je država koja se sastoji od dva

¹ Standardni izvor podataka o uzrocima i početku oružanih sukoba u bivšoj Jugoslaviji, uključujući i sukob u BiH, je: *Yugoslavia: Death of a Nation*, autora Laure Silber i Allana Little (New York, 1996.). Sudska praksa MKTJ daje cjelovit opis ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida, počinjenih tokom rata u BiH.

² Broj žrtava u toku nedavnog rata u BiH izvor je kontroverzi i političke manipulacije. Od 1995. godine, međunarodni zvaničnici prihvataju procjenu od 200.000 žrtava (vidjeti Izvještaj Generalnog sekretara o Misiji UN-a u BiH, UN Doc S/2002/1314 (02/12/2002), kao što je MKTJ utvrdio u presudi u predmetu Čelebići (*Tužitelj protiv Delalića i ostalih*, predmet br. IT-96-21, presuda, 16. novembar 1998., stav 107.). Međutim, nezavisnim i temeljitim istraživanjem koje je proveo Istraživačko-dokumentacioni centar (IDC) u Sarajevu, nedavno je zaključeno da je ukupan broj žrtava vjerovatno niži. IDC je utvrdio identitet 97.207 osoba ubijenih ili koje se vode nestalim; 39.684 osobe su civili. Od tog broja 66 posto su bili Bošnjaci, 25.5 posti Srbi i 8 posto Hrvati. Vidjeti IDC, *Population Losses in Bosnia and Herzegovina '92-95 (Ljudski gubici u Bosni i Hercegovini '92-95) na* www.idc.org.ba/presentation/research_results.htm (pristupljeno 24. juna 2008).

³ Izjava za novinare Međunarodnog komiteta Crvenog krsta/križa od 7. februara 2006.

⁴ Vidjeti *Tužitelj protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33, presuda od 2. avgusta 2001. potvrđena presudom Apelacionog vijeća od 19. aprila 2004.

⁵ U to vrijeme, ono što se danas naziva Srbijom je bilo, skupa sa Republikom Crnom Gorom, Savezna Republika Jugoslavija.

⁶ Vidjeti, naprimjer, *Tužitelj protiv Milorada Krnojelaca*, predmet br. IT-97-25-A, presuda Apelacionog vijeća, 17. septembar 2003., stavovi 208–23.

⁷ Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, UN Doc. S/1995/999 (1995). Sporazum je usuglašen i parafiran u Daytonu 21. novembra 1995., a potpisan u Parizu 14. decembra 1995.

“entiteta” otprilike iste veličine, Federacije Bosne i Hercegovine (sa većinskim bošnjačkim i hrvatskim stanovništvom) i Republike Srpske (sa srpskom većinom). Svaki entitet ima svoju vladu, parlament i pravosuđe.⁸ Brčko Distrikt predstavlja zasebnu političku cjelinu sa autonomnim statusom. Daytonskim sporazumom je također uspostavljeno državno tročlano predsjedništvo, koje se sastoji od po jednog predstavnika Hrvata, Bošnjaka i Srba.

Osim ovog jedinstvenog ustavnog uređenja, Daytonskim mirovnim sporazumom je uspostavljen i Ured visokog predstavnika (OHR) koji predstavlja međunarodnu zajednicu u BiH. U svjetlu kontinuirane političke opstrukcije od strane nacionalnih stranaka, 1997. godine su OHR-u date posebne ovlasti, poznate kao bonske ovlasti, koje, između ostalog, omogućavaju smjenu zvaničnika na svim nivoima vlasti u zemlji i proglašavanje zakona.⁹ Ulogom OHR-a je BiH postala de facto protektorat u kojem međunarodni faktori rade na izgradnji države, dok na hiljade međunarodnih vojnika garantira sigurnost. Osim toga, snaga i utjecaj nacionalistički orijentiranih političara čine situaciju dodatno složenom.

U protekloj deceniji BiH je bila pošteđena velikog međuetničkog nasilja. Ali, duboko ukorijenjene etničke i vjerske podjele i dalje oblikuju politički život i državne strukture, koje su formalno određene Daytonskim sporazumom.¹⁰ Nacionalističke stranke i dalje su moćne na entitetskom nivou, dok koalicija ovih međusobno suprotstavljenih stranaka upravlja državom. Političke elite koje predstavljaju tri konstitutivna naroda postigle su mali napredak ka zajedničkoj viziji države BiH. Lideri bosanskih Srba se generalno suprotstavljaju prijenosu ovlasti nad, naprimjer, policijom i ekonomskim pitanjima, na državni nivo, na čemu opet Bošnjaci insistiraju. Nekoliko puta je popularni premijer Vlade Republike Srpske Milorad Dodik izrazio snažno protivljenje državi BiH u kojoj su, prema njegovim riječima, Srbi primorani da žive protivno svojoj volji.¹¹ Prije nego što je Kosovo proglasilo nezavisnost u februaru 2008. godine, vodstvo bosanskih Srba je davalo izjave o mogućem sazivanju referenduma o samoopredjeljenju Republike Srpske.

Uprkos temeljnim neslaganjima oko uređenja i budućnosti zemlje, BiH je ipak napravila korak na putu prema Evropskoj uniji potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, 16. juna 2008. godine. Energična nastojanja u pravcu evropskih integracija su dobrim dijelom došla od same EU, u nadi da bi takav poticaj mogao postepeno smiriti etno-nacionalistička osjećanja koja još uvijek pogađaju zemlju. Visoki predstavnik je od 2002. godine istovremeno i Specijalni predstavnik Evropske unije (EUSR). Mandat specijalnog predstavnika EU se temelji na političkom cilju EU u BiH, a to je “stabilna, održiva, mirna i multietnička BiH, koja će ostvarivati mirnu saradnju sa svojim susjedima i nepovratno se kretati ka članstvu u Evropskoj uniji”.¹²

---

⁸ Federacija BiH se sastoji od 10 kantona od kojih svaki ima svoju vladu. Bošnjačke vlasti su dominantne u pet kantona, hrvatske u tri, dok preostala dva kantona dijele ovlasti između ta dva naroda. Vidjeti MKTJ, “Selected Developments in Transitional Justice,” oktobar 2004.

⁹ Bonske ovlasti je Visokom predstavniku dalo Vijeće za implementaciju mira koje se sastoji od predstavnika 55 zemalja i međunarodnih organizacija koji sponzoriraju i usmjeravaju proces provedbe Mirovnog sporazuma u BiH.

¹⁰ Iako se riječ “etnički” često koristi u bosansko-hercegovačkom kontekstu, ne treba gubiti iz vida da su sva tri naroda južni Slaveni.

¹¹ Nedavno, 3. juna 2008., Dodik je izjavio: “Ja ne volim Bosnu i šta sad da radimo!” *Web stranica '24 sata'*, www.24sata.info/13500, 3. juna 2008. (pristup stranici ostvaren 24. juna 2008.).

¹² Zajednička odluka [Evropskog] Vijeća br. 2008/130/CFSP od 18. februara 2008., kojom se produžava mandat Specijalnog predstavnika Evropske unije u Bosni i Hercegovini, 19. februar 2008., www.eusrbih.eu/legal-docs/1/?cid=2370,1,1, član 2. (pristupljeno 24. juna 2008.).

Zbog političke situacije i nedostatka potrebnih reformi, Visoki predstavnik i dalje koristi svoje izvršne ovlasti kako bi omogućio provođenje reformi i upravu. Naprimjer, u periodu od 11. januara do 30. septembra 2007. godine, Visoki predstavnik je svoje ovlasti koristio 31 put, proglasivši zakone i smijenivši određene zvaničnike.¹³ Uprkos čestim pozivima političara iz Republike Srpske da se okonča mandat OHR-a, međunarodna zajednica je izjavila da zatvaranje OHR-a neće biti na vidiku sve dok BiH ne ispuni pet ekonomskih i političkih ciljeva koji se odnose i na usvajanje Nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina¹⁴. Osim toga, Upravni odbor Vijeća za provedbu mira mora donijeti pozitivnu ocjenu situacije u BiH da bi tranzicija bila moguća. Da bi se to dogodilo, politički lideri u BiH moraju u potpunosti ispuniti Daytonski sporazum i izbjegavati zapaljive izjave i postupke kojima bi Sporazum doveli u pitanje ili bi ga narušili.¹⁵ Ovo je izazovni politički osnov na kojem djeluje Odjel za ratne zločine Suda Bosne i Hercegovine.

B. Formiranje Odjela za ratne zločine

Odjel za ratne zločine, koji je zvanično otvoren 9. marta 2005. godine, predstavlja važan model hibridnog tribunala za ratne zločine.¹⁶ On predstavlja najznačajnije nastojanje u BiH da se na državnom nivou istraže i krivično procesuiraju osobe koje su učestvovala u teškim povredama međunarodnog humanitarnog prava. Jedna od njegovih određujućih karakteristika je podrška međunarodnog faktora u izgradnji domaćeg suda.

Ovlaštenja za provođenje zakona su u BiH podijeljena između državnog i entitetskog nivoa. Formiranjem Suda BiH u novembru 2002. godine, koji se često naziva "Državnim sudom", a koji ima teritorijalnu nadležnost u oba entiteta, omogućeno je vršenje pravosudne vlasti i na državnom nivou. To se vremenski podudarilo sa početkom procesa izbora i imenovanja sudija i tužitelja u BiH, koji je proveden pod nadležnošću OHR-a, i službeno završen u septembru 2004. godine. Nakon toga, u sklopu reformi su formirani Odjel za ratne zločine u okviru Suda BiH te Poseban odjel za ratne zločine pri Tužiteljstvu BiH.¹⁷

Ipak, Odjel za ratne zločine nije formiran samo kao jedna od mjera domaće pravne reforme. Suđenja u predmetima ratnih zločina počinjenih u BiH od 1992. do 1995. godine su moguća na tri nivoa: na međunarodnom nivou, pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju u Hagu, na državnom nivou, pred Odjelom za ratne zločine, i na entitetskom nivou, pred deset kantonalnih sudova u Federaciji BiH, pet okružnih sudova u Republici Srpskoj, i pred Osnovnim sudom Brčko Distrikta.¹⁸ Sve veća zabrinutost u pogledu samovoljnih hapšenja odmah nakon rata dovela je do potpisivanja Rimskog sporazuma 18.

¹³ Komisija Evropskih zajednica, *Bosnia and Herzegovina 2007 Progress Report (Izveštaj o napretku u Bosni i Hercegovini, za 2007.)*, 6. novembar 2007., dio 2.1 (Demokratija i vladavina prava).

¹⁴ Vidjeti Komunique Upravnog odbora Vijeća za implementaciju mira od 25. juna 2008, na www.ohr.int/pic/default.asp?content_id=41874 (pristupljeno 28. juna 2008.). Preostala četiri cilja odnose se na rješavanje pitanja raspodjele imovine između države i drugih nivoa vlasti, rješavanje vojne imovine, provođenje Konačne arbitražne odluke za Brčko Distrikt, i fiskalnu stabilnost.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Sud BiH se sastoji od tri odjeljenja: krivičnog, upravnog i apelacionog. Krivično odjeljenje se sastoji od tri odjela: Odjel I za ratne zločine; Odjel II za organizirani kriminal, ekonomski kriminal i korupciju; i Odjel III za opći kriminal. Radi lakšeg razumijevanja, u ovom Izveštaju koristimo pojam Odjel za ratne zločine umjesto punog naziva, Odjel I Krivičnog odjeljenja Suda BiH.

¹⁷ Tužiteljstvo BiH se sastoji od Odjela za opći kriminal, Poseban odjel za ratne zločine i Poseban odjel za organizirani kriminal, privredni kriminal i korupciju.

¹⁸ U deset kantona u Federaciji BiH postoji određeni broj općina. Republika Srpska se sastoji od općina. Općinski sudovi postupaju u komparativno manjim predmetima. Pet okružnih sudova, od kojih svaki ima teritorijalnu nadležnost koja obuhvata nekoliko općina, sudi za teža krivična djela.

februara 1996. godine, kojim je uvedena procedura međunarodnog nadzora nad krivičnim gonjenjem u predmetima ratnih zločina u BiH. Nadzor je vršila takozvana Jedinica za "Pravila puta" pri Tužiteljstvu MKTJ. Nadležni organi u BiH su toj Jedinici dostavljali svaki predmet ratnih zločina koji su predlagali za krivično gonjenje pred nekim od domaćih sudova, kako bi Jedinica mogla ocijeniti da li su dokazi dovoljni prema međunarodnim standardima za hapšenje i podizanje optužnice protiv osumnjičenih.

Kada je formiran Odjel za ratne zločine, namjera je prije svega bila da se domaćem pravosuđu pruži kapacitet potreban za vođenje postupaka u predmetima ratnih zločina prema međunarodnim standardima. Ipak, možda ključni faktor koji je doveo do stvaranja Odjela za ratne zločine bila je potreba na strani Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju da ispoštuje rokove koje je potvrdilo Vijeće sigurnosti UN-a za okončanje mandata Tribunala. Prema strategiji za okončanje mandata, Vijeće sigurnosti je tribunalu naložilo da završi sve prvostepene postupke do 2008. godine, i sve drugostepene postupke do 2010. godine.¹⁹ Zbog toga je Odbor za pravila Tribunala izmijenio Pravila postupka i dokaza Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju kako bi se omogućilo ustupanje haških optužnica domaćem pravosuđu. Prema pravilu 11 *bis*, nakon što ocijeni težinu počinjenog zločina iz tačaka optužnice i nivo odgovornosti optuženog, sudije MKTJ mogu optužnicu ustupiti drugom sudu. Mogu se ustupiti optužnice podignute protiv "optuženih nižeg i srednjeg ranga". Bivši predsjednik Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju je izjavio: "Prebacivanje određenih optuženika u nadležnost domaćeg pravosuđu, na dalje postupanje, posebno u nadležnost Odjela za ratne zločine u Sarajevu, važno je za uspješno ostvarenje strategije zatvaranja Tribunala."²⁰

Uistinu, formiranje Odjela za ratne zločine u okviru Državnog suda bio je direktan rezultat saglasnosti koju su u januaru 2003. godine postigli OHR i MKTJ. Oni su zajednički predložili formiranje specijaliziranog Odjela za ratne zločine u okviru Suda BiH, Ured registrara, koji će biti potpuno predan radu Odjela, i specijalizirani Odjel za ratne zločine pri Tužiteljstvu BiH. Dogovoreno je da svi ovi odjeli budu formirani uz podršku međunarodne zajednice. Prema tom planu, Odjel za ratne zločine bi počeo s radom kao hibridna institucija s tim što bi u narednih pet godina prerastao u sud sa kompletno domaćim sudijama i drugim osobljem. Prvobitno formiran kao zaseban projekat pod međunarodnim vodstvom, Ured registrara bi se apsorbirao u redovni Sud. To je bila inovacija u odnosu na suđenja za ratne zločine na Kosovu ili na sudove u Siera Leoni i Kambodži i namjera je bila da se osigura veći stepen domaće odgovornosti nad procesom.

Sa udruženjima žrtava i civilnim društvom općenito nisu vođene konsultacije oko uspostave Odjela za ratne zločine. Međutim, taj propust nije imao veći negativan efekat po legitimnost procesa. Prvo, u bosansko-hercegovačkom društvu postoji snažna želja za krivičnim

¹⁹ Vidjeti Rezoluciju 1503, od 28. avgusta 2003., UN Doc. S/RES/1503, i Rezoluciju 1534, od 26. marta 2004., UN Doc. S/RES/1534. Već u maju 2005. sudija Meron, tada predsjednik MKTJ-a, je najavio da Tribunal neće moći ispuniti postavljeni rok koji istječe 2008. godine (vidjeti Pismo od 25. maja 2005. koje je Predsjednik Međunarodnog suda za krivični progon osoba odgovornih za teške povrede međunarodnog humanitarnog prava počinjene na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine uputio Predsjedniku Vijeća sigurnosti, S/2005/343, stav 28). Njegov nasljednik sudija Pocar napisao je u decembru 2005. da čak nije sigurno da će se prvostepeni postupci završiti do kraja 2009. Pismo od 30. novembra 2005. koje je Predsjednik Međunarodnog suda za krivični progon osoba odgovornih za teške povrede međunarodnog humanitarnog prava počinjene na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine uputio Predsjedniku Vijeća sigurnosti, UN Doc. S/2005/781, stav 45.

²⁰ Pismo od 21. maja 2004., koje je Predsjednik Međunarodnog suda za krivični progon osoba odgovornih za teške povrede međunarodnog humanitarnog prava počinjene na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine uputio Predsjedniku Vijeća sigurnosti, UN Doc. S/2004/420, stav 7.

gonjenjem ratnih zločina.²¹ Drugo, u BiH je široko prihvaćena činjenica da se pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju neće voditi postupak protiv većine osumnjičenih za ratne zločine. Treće, iako se pred sudovima u entitetima već godinama sudilo u predmetima ratnih zločina, tim sudovima nisu obezbijeđeni odgovarajući resursi potrebni za djelotvorno procesuiranje. Postojale su određene sumnje u pogledu pravičnosti postupaka koji su se vodili pred tim sudovima. Stoga, formiranje visoko specijalizirane institucije na nivou BiH nije predstavljao kontroverzan korak u tom kontekstu.

C. Struktura Odjela za ratne zločine i Tužiteljstva

Struktura, nadležnost i osnovna procesna pravila prema kojima Odjel za ratne zločine djeluje utvrđeni su Zakonom o Sudu Bosne i Hercegovine. Sud ima nadležnost za “krivična djela koja su propisana Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine i drugim zakonima Bosne i Hercegovine.”²² Krivični zakon obuhvata ratne zločine, zločine protiv čovječnosti i genocid.²³ Rad Posebnog odjela je reguliran posebnim zakonom, Zakonom o Tužiteljstvu Bosne i Hercegovine.²⁴ Zakonom je utvrđeno da je Tužiteljstvo nadležno za vođenje istraga i krivično gonjenje počinitelja krivičnih djela čije je procesuiranje u nadležnosti Suda BiH.²⁵

U početku je međunarodne sudije Suda BiH i međunarodne tužitelje Tužiteljstva BiH imenovao Visoko predstavnik. Od jula 2006. godine Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, koje kao najviše regulatorno pravosudno tijelo imenuje domaće sudije i tužitelje, također imenuje i međunarodne sudije i tužitelje.²⁶ Postupak imenovanja se odvija u saradnji sa Uredom registrara i Predsjednikom Suda, odnosno glavnim tužiteljem BiH. Do 2008. godine svako od pet sudskih vijeća i apelaciono vijeće sastojalo se od po dvoje međunarodnih sudija i jednog domaćeg sudije. Danas je balans u sastavu vijeća promijenjen. Domaće sudije su sada u većini; svako vijeće se sastoji od po dvoje domaćih sudija i jednog međunarodnog sudije. Međunarodne i domaće sudije su istovremeno u sastavu vijeća koja sude u predmetima ratnih zločina i organiziranog kriminala. Za razliku od toga, međunarodni tužitelji u Posebnom odjelu za ratne zločine su uvijek činili manjinu. U junu 2008. godine, pet međunarodnih tužitelja i trinaest domaćih radilo je na predmetima ratnih zločina. Tri glavne etničke

²¹ Prema rezultatima ankete koju je u junu 2005. proveo Razvojni program Ujedinjenih naroda (UNDP) o javnoj percepciji pravosuđa u BiH, 65 posto ispitanika je izjavilo da “osobe koje su prouzročile neopravdane štete trebaju se, bez izuzetka, privesti licu pravde.” Drugih 19 posto je izjavilo da “samo oni koji su počinili stvarne ratne zločine trebaju biti izvedeni pred lice pravde.” Vidjeti UNDP, “Pravda i istina u BiH iz perspektive javnosti,” 2005.

²² Zakon o Sudu Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 29/00, 15/02, 16/02, 24/02, 3/03, 37/03, 61/04 i 32/07, član 13(1).

²³ Vidjeti Krivični zakon Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06 i 32/07, članovi 11 i 12. Krivičnim zakonom je definirana nadležnost sudova u BiH, koja obuhvata, između ostalog, krivična djela počinjena u BiH ili na domaćem plovilu i u domaćem zrakoplovu; krivična djela koja stranci počinu u inostranstvu a koje je BiH obavezna krivično goniti prema međunarodnim ugovorima i propisima međunarodnog prava i djela koje je u inostranstvu počinio stranac prema drugim strancima a za koje se, prema zakonskim propisima zemlje u kojoj je djelo počinjeno, može izreći kazna zatvora u trajanju od pet ili više godina; i druga krivična djela.

²⁴ Zakon o Tužilaštvu Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 24/02, 3/03, 37/03, 42/03, 9/04, 35/04 i 61/04.

²⁵ Ibid., član 12(1).

²⁶ Sporazum između Visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu i Bosne i Hercegovine o Uredu registrara za Odjel I za ratne zločine i Odjel II za organizirani kriminal, privredni kriminal i korupciju Krivičnog i Apelacionog odjeljenja Suda Bosne i Hercegovine i Posebnog odjela za ratne zločine i Posebnog odjela za organizirani kriminal, privredni kriminal i korupciju Tužiteljstva Bosne i Hercegovine, kao i o uspostavi Tranzicijskog vijeća, kojim se zamjenjuje Sporazum o Uredu registrara od 1. decembra 2004. godine i Aneks tog Sporazuma (potpisan 26. septembra 2006.), član 8.

zajednice u BiH – Bošnjaci, Srbi i Hrvati – su zastupljeni među domaćim sudijama i tužiteljima.

Državni sud se nalazi nekoliko kilometara od centra Sarajeva. Moderno opremljen prostor ima šest sudnica za suđenje u predmetima ratnih zločina. Pet sudnica su relativno male površine, sa oko 14 mjesta za publiku. Jedna sudnica ima kapacitet potreban za veća suđenja. Funkcionalne sudnice službenog izgleda opremljene su modernom audio-vizuelnom opremom.²⁷

IZAZOVI OGROMNOG BROJA PREDMETA

Jedan od najvećih izazova pred Odjelom za ratne zločine je broj predmeta koji eventualno potpadaju pod njegovu nadležnost. Tužitelji u BiH nemaju mogućnost odbacivanja optužbi; oni imaju zakonsku obavezu da pokrenu krivično gonjenje ukoliko postoje dokazi da je neko krivično djelo počinjeno.²⁸ Predmeti pred Odjelom za ratne zločine dolaze ili će doći sa nekoliko strana, ovisno o tome gdje se istraga vodila ili se vodi protiv osumnjičenika ili optuženika:

1. Ona lica protiv kojih je Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju već podigao optužnicu, koja je nakon toga ustupljena Odjelu za ratne zločine, u skladu sa pravilom *II bis* Pravilnika o postupku i dokazima MKTJ. Od svih domaćih sudova u regionu, Odjel za ratne zločine je zaprimio najveći broj predmeta prema pravilu *II bis* – 10 optuženika obuhvaćenih u šest optužnica je prebačeno u nadležnost Suda BiH.²⁹ Međutim, ti predmeti predstavljaju tek dio ukupnog broja predmeta pred Odjelom za ratne zločine.
2. Lica protiv kojih je istraga Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju ostala nezavršena. Dosjei za lica iz takozvane kategorije II će se ustupiti Tužiteljstvu BiH na dalje postupanje. Ovom kategorijom bi moglo biti obuhvaćeno oko 40 lica.³⁰
3. Lica protiv kojih su istragu vodila domaća tužiteljstva prema “Pravilima puta”. Od oktobra 2004. godine je proces pregleda i klasificiranja predmeta ratnih zločina u različite kategorije u nadležnosti Tužiteljstva BiH. Predmeti za koje je Tužiteljstvo BiH odlučilo da ih neće zastupati pred Odjelom za ratne zločine vraćena su tužiteljstvima u entitetima/Brčko Distriktu u čijoj su teritorijalnoj nadležnosti predmetni zločini (a ne prema tome gdje je optuženik imao ili ima prebivalište, odnosno boravište).
4. Lica protiv kojih je istraga otvorena nakon marta 2003. godine, kada su u sklopu zakonodavne reforme odredbe o ratnim zločinima brisane iz entitetskih zakona.

²⁷ Svi pretresi su tonski i vizualno snimaju.

²⁸ Zakon o krivičnom postupku, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 36/2003, 21. novembar 2003., član 17.

²⁹ Optužnice u sljedećim predmetima je MKTJ ustupio BiH: *Stanković, Janković, Mejakić i ostali, Ljubičić, Todović i Rašević, i Trbić*. Jedan predmet (*Norac i Ademi*) je ustupljen Hrvatskoj i jedan (*Kovačević*) Srbiji.

³⁰ Intervju sa predstavnicima Posebnog odjela za ratne zločine Tužiteljstva BiH, Sarajevo, 7. septembar 2007.

Jedino Krivični zakon BiH sadrži odredbe o ratnim zločinima i jedino je Državni sud nadležan za procesuiranje takvih predmeta.³¹

Treća i četvrta kategorija sadrže najveći broj eventualnih predmeta. Međutim, Poseban odjel za ratne zločine Tužiteljstva BiH nije podnio pouzdane procjene ukupnog broja osumnjičenih i predmeta. Tek je početkom 2008. godine rađeno na sveobuhvatnom mapiranju. Prema Organizaciji za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE), Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju je pregledao 3.489 predmeta i klasificirao ih u razne kategorije.³² Za predmete iz kategorije A je ocijenjeno da su spremni za podizanje optužnice. 2005. godine je Tužiteljstvo BiH završilo pregled 877 predmeta iz kategorije A. Zbog visoke osjetljivosti tih predmeta, odlučeno je da se u 202 predmeta postupak vodi pred Sudom BiH; ostali predmeti su ustupljeni sudovima u entitetima.³³ MKTJ je također identificirao 2.379 predmeta iz kategorije B u kojima je ocijenjen “nedostatak” dokaza za podizanje optužnice. Predmeti iz kategorije C zahtijevaju dodatnu istragu. Sve u svemu, Međunarodni krivični tribunal je utvrdio 702 predmeta iz kategorije C; nadležnost za postupanje u tim predmetima također ima Odjel za ratne zločine.³⁴

Kao što je već spomenuto, Tužiteljstvo BiH nije do sada (jun 2008.) bilo u mogućnosti ponuditi pouzdane procjene broja predmeta. Međutim, broj osumnjičenih na koje je Tužiteljstvo računalo u različitim periodima kretao se od 10.750 do 16.000. U svakom slučaju, takve brojke vjerovatno ne odražavaju stvarni broj počinitelja. Direktor nezavisnog Istraživačko-dokumentacionog centra u Sarajevu (IDC), koji je proveo detaljno istraživanje broja poginulih u ratu u BiH, ocijenio je da je broj stvarnih počinitelja ispod 6.000.³⁵ Čak su i sami tužitelji za ratne zločine ocijenili u jednom intervjuu obavljenom u septembru 2007. godine da je broj daleko niži od 16.000. U Republici Srpskoj, naprimjer, prijave policije su često sadržavale imena svih ili većine članova političkih stranaka koje su predstavljale nesrbe u datom području, tretirajući ih sve kao osumnjičene.³⁶ U prijavama nisu opisivana djela koja su navodno počinjena niti su opisane konkretne uloge osumnjičenih. Zbog toga bi veliki dio ovakvih informacija mogao biti neosnovan i kao takav je doveo do pretjeranih brojki.³⁷

Bez obzira, na hiljade osoba bi moglo na temelju dokaza biti procesuirano na sudovima u Bosni i Hercegovini. To bi značilo da bi Odjel za ratne zločine i sudovi u entitetima trebali voditi sudske postupke u stotine predmeta. “To je početak vrlo dugog procesa koji će trajati godinama”, izjavio je Behajja Krnjić iz Posebnog odjela za ratne zločine Tužiteljstva BiH na konferenciji održanoj u novembru 2005. godine.³⁸ Iskustvo drugih zemalja koje nastoje

³¹ Državni tužitelj može ipak tražiti ustupanje predmeta na suđenje pred nekim od sudova u entitetima ili u Brčko Distriktu. Vidjeti Zakon o krivičnom postupku BiH, *Službeni glasnik BiH*, br. 36/2003, 21. novembar 2003., član 27.

³² OSCE, “Suđenja za ratne zločine pred domaćim sudovima u Bosni i Hercegovini, napredak i prepreke,” mart 2005.

³³ Prema Orijentacionim kriterijima za ocjenjivanje osjetljivih predmeta Jedinice za pravila puta, koje je Kolegij tužitelja usvojio 12. oktobra 2004. i koja su priložena uz Pravilnik o pregledu predmeta ratnih zločina (28. decembra 2004.), u visoko osjetljivim predmetima postupak se obavezno vodi pred Sudom BiH.

³⁴ Intervju sa predstavnicima Posebnog odjela za ratne zločine Tužiteljstva BiH, Sarajevo, 7. septembar 2007.

³⁵ Intervju sa Mirsadom Tokačom, predsjednikom IDC-a, Sarajevo, 7. septembar 2007.

³⁶ Intervju sa predstavnicima Posebnog odjela za ratne zločine Tužiteljstva BiH, Sarajevo, 7. septembar 2007.

³⁷ Human Rights Watch, *A Chance for Justice? War Crime Prosecutions in Bosnia's Serb Republic* (mart 2006.), 29.

³⁸ Konferencija u organizaciji Balkanske istraživačke mreže (Balkan Investigative Reporting Network) (BIRN), Sarajevo, 10. novembar 2005.

procesuirati djela masivnih zločina, kao što su Argentina, Ruanda i Etiopija, ističu da je nerealno očekivati procesuiranje tako velikog broja predmeta.

U periodu od 2005. do 2008. godine, Tužiteljstvo i međunarodne organizacije u BiH nastojale su prevazići problem velikog i nedefiniranog broja predmeta. U okviru tih nastojanja je Tužiteljstvo radilo na izradi početnih kriterija za “osjetljivost” predmeta; međunarodna zajednica je konstantno pružala pomoć pri strateškom određivanju prioriteta; također se nastojalo utvrditi pouzdani broj osoba osumnjičenih za ratne zločine koje su prijavljene tužiteljstvima na raznim nivoima u zemlji.³⁹ U prvoj polovini 2008. godine Poseban odjel za ratne zločine Tužiteljstva BiH je inicirao mapiranje koje bi trebalo dovesti do realne procjene broja osumnjičenih. Poseban odjel također radi i na izradi studije o zločinima, kako bi evidentirao i izvršio kategorizaciju zločina počinjenih u toku sukoba u BiH. Ove studije bi trebale poslužiti kao osnova za pouzdaniju procjenu broja predmeta u kojima će se suditi pred Sudom BiH i za utvrđivanje kriterija za određivanje prioriteta među tim predmetima.⁴⁰ Nekoliko elemenata će utjecati na određivanje prioriteta. Među njima su dostupnost osumnjičenih, snaga dokaznog materijala, eventualni efekat presude na povratak raseljenih osoba u određeno područje te opasnost da ključni svjedoci mogu postati nedostupni organima pravosuđa. Završetak izrade strategije za rad na istraživanju i procesuiranju ratnih zločina se očekuje do oktobra 2008. godine.⁴¹

Pitanje velikog broja predmeta nije jedinstveno za Bosnu i Hercegovinu. Međutim, ono što je do nedavno nedostajalo u bosansko-hercegovačkom kontekstu bio je cjelokupan odgovor na situaciju i političku spremnost Tužiteljstva da javno prihvati da krivično gonjenje u svim predmetima neće biti moguće.

SUĐENJA PRED ODJELOM ZA RATNE ZLOČINE

A. Pregled suđenja

Od septembra 2005. do juna 2008. godine, pred Odjelom za ratne zločine je sudski postupak vođen protiv 84 optuženika u 48 predmeta. Sudska vijeća su izrekla 32 presude (27 osuđujućih presuda i pet oslobođajućih). Petnaest presuda su pravomoćne.⁴² U dodatku ovom izvješčaju nalazi se sažet prikaz svih predmeta do danas.

Postupci pred Odjelom za ratne zločine teku daleko brže nego pred Međunarodnim krivičnim tribunalom. Međutim, direktna usporedba ima nedostataka. Naprimjer, većina predmeta pred Odjelom za ratne zločine je manje kompleksna nego što su predmeti pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju. Uz nekoliko izuzetaka, suđeno je uglavnom direktnim počiniteljima i osumnjičenim na nižim nivoima vojske, policije ili političke hijerarhije. Jedino se predmet protiv *Momčila Mandića* može porediti sa suđenjima višim dužnosnicima pred MKTJ. U ovom predmetu je optužen tokom rata bio ministar pravde Republike Srpske. U julu 2007. godine, nakon devet mjeseci sudskog postupka, sudsko vijeće je Mandića oslobodilo zbog nedostatka dokaza za optužbe da je planirao, naredio, izvršio,

³⁹ Pomoć je također bio i sastanak održan u Sarajevu između eksperta MKTJ-a i Tužiteljstva BiH u decembru 2006. godine.

⁴⁰ Intervju sa Glavnim tužiteljem BiH, Sarajevo, 25. juli 2007.; intervju sa predstavnicima Posebnog odjela, Sarajevo, 7. septembar 2007.

⁴¹ Intervju sa predstavnikom Posebnog odjela, Sarajevo, 9. juni 2008.

⁴² Brojke se baziraju na podacima uzetim sa web stranice Suda BiH, www.sudbih.gov.ba/?jezik=e, i sa web stranice Balkanske istraživačke mreže BIRN–Justice Report www.bim.ba/en/120/?tpl=95.

poticao ili pomagao zločine počinjene protiv civila bošnjačke nacionalnosti u koncentracionim logorima u blizini Sarajeva i u Foči i da je imao efektivnu kontrolu nad direktnim počiniteljima.⁴³

Većina prvih optužnica teretila je Srbe iz BiH za zločine počinjene protiv bošnjačkih civila u istočnoj Bosni. Krivična gonjenja u tim predmetima nisu pod obavezno odražavala postojanje cjelovite strategije; umjesto toga, ona su dijelom bili rezultat ustupanja nekoliko krupnih predmeta sa Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju, prema pravilu 11 bis, koji su se odnosili na istočnu Bosnu. Tačke optužnice su se često odnosile na zločine usmjerene protiv pola (silovanje i seksualno porobljavanje). Naprimjer, u dva predmeta koja se odnose na zločin silovanja, a koja nisu ustupljena Sudu BiH prema pravilu 11 bis (*Samardžić* i *Šimšić*), druženje žena žrtava rata je izvršilo pritisak na Poseban odjel da predmete preuzme od okružnih sudova u Republici Srpskoj, pred kojima postupak još uvijek do tada nije bio okončan.

Vremenom su predmeti postali raznovrsniji po vrsti zločina za koje su optužnice u tim predmetima podignute, po geografskom području na kojem su počinjena i nacionalnoj pripadnosti optuženih. Većina predmeta se odnosi na zločine protiv čovječnosti. Među glavnim zločinima iz tačaka optužnica najčešće su ubistva, zatvaranja, mučenje, deportacije i progon. Optužnice se odnose na zločine počinjene u raznim dijelovima zemlje, dok su optuženi iz reda sva tri konstitutivna naroda (Srbi, Hrvati i Bošnjaci). Do juna 2008. godine, od 27 predmeta koja su okončana osuđujućom presudom, u 18 predmeta je sud optužene proglasio krivim za zločine protiv čovječnosti.

B. Funkcioniranje hibridnih struktura Odjela za ratne zločine

Osnovna karakteristika svih hibridnih tribunala odnosi se na njihova po sastavu mješovita vijeća, što je u raznim zemljama do sada različito uspješno funkcioniralo. Odjel za ratne zločine se trenutno sastoji od šest mješovitih sudskih vijeća i dva mješovita apelaciona vijeća.⁴⁴

Od početka su dužnosnici višeg ranga radili na promoviranju politike prema kojoj se na Odjel za ratne zločine treba gledati kao na nacionalnu instituciju. Iako su se vijeća sastojala od po dvoje međunarodnih sudija i jednog domaćeg sudije, predsjednik vijeća je uvijek bio sudija iz BiH. “Dobro je da domaće sudije preuzmu odgovornost... Dugoročno gledajući, to je jedini način na koji je moguće povratiti povjerenje javnosti u pravosuđe”, objasnio je jedan domaći sudija u intervjuu 2005. godine.⁴⁵ Od januara 2008. godine, većina sudskih vijeća koja sude u predmetima ratnih zločina promijenila je balans između domaćih i međunarodnih sudija, tako da ih danas čine dvoje sudija iz BiH i jedan međunarodni sudija. Cilj je bio na isti način transformirati sastav svih šest vijeća do polovine godine.⁴⁶

⁴³ *Tužitelj protiv Momčila Mandića*, presuda, 18. juli 2007. (na bosanskom-hrvatskom-srpskom), 144, 151–55.

⁴⁴ Drugo apelaciono vijeće je formirano u januaru 2008. zbog znatnog porasta predmeta ratnih zločina u toku 2007. Do juna 2008. godine je bilo pet prvostepenih sudskih vijeća, kada je formirano i šesto vijeće. Intervju sa Registrarom Odjela za ratne zločine i Odjela za organizirani kriminal Suda BiH, Sarajevo, 9. juni 2008.

⁴⁵ ICTJ intervju, Sarajevo, 18. novembar 2005.

⁴⁶ Intervju sa Registrarom, Sarajevo, 9. juni 2008.

Generalno, međunarodne sudije su odigrale ulogu iza scene. Oni se suzdržavaju od miješanja u kontrolu postupaka otvorenih za javnost na osnovu usaglašene politike djelovanja, kao i zbog toga što nemaju potrebe da se miješaju. Većina međunarodnih sudija prepušta predsjedniku sudskog vijeća da postavlja dodatna pitanja svjedocima. Kroz njihovo uglavnom tiho učešće na javnim ročištima, međunarodne sudije su možda potakle percepciju o pravičnosti i nezavisnosti i pomogle u rješavanju percepcija o etničkoj pristrasnosti. “Ovdje javno mnijenje nije spremno prihvatiti da je to još uvijek nepristrasan sud ako se sastoji samo od domaćih sudija”, rekao je sudija iz BiH, iz Odjela za opći kriminalitet.⁴⁷ Jedan međunarodni sudija Odjela za ratne zločine se složio da je njihova uloga “prenijeti ekspertizu u vođenju postupaka i uvjeriti međunarodnu zajednicu i Bosance da sudije nisu podložne [vanjskom] utjecaju i prijetnjama”.⁴⁸

U odnosu na postupke pred hibridnim sudovima u, naprimjer, Kambodži i Istočnom Timoru, prednost postupaka koji se vode pred Odjelom za ratne zločine Suda BiH je ta što ključni sudionici u postupcima – tužitelji, advokati, svjedoci i predsjednik sudskog vijeća – govore istim jezikom.

Međunarodni tužitelji su više primijećeni od međunarodnih sudija. Predsjednica Suda i Registrar su tvrdili da međunarodni tužitelji trebaju imati sekundarnu ulogu na ročištima, što bi bilo u skladu sa planom tranzicije Suda. Međutim, međunarodni tužitelji su zastupali četiri od šest optužnica ustupljenih u skladu s pravilom *II bis*. To odražava činjenicu da su sudski spisi zaprimljeni od Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju napisani na engleskom jeziku, zbog čega su mnogi domaći tužitelji isključeni iz daljeg postupanja po tim optužnicama.⁴⁹ Osim toga, Poseban odjel smatra da su “optužnice koje je ustupio haški tribunal značajne s aspekta međunarodnog humanitarnog prava” i zahtijevaju angažman onih koji posjeduju iskustvo po tom pitanju.⁵⁰ U postupcima koji se vode po optužnicama koje nisu ustupljene prema pravilu *II bis*, međunarodni tužitelji imaju daleko manju ulogu: oni su zastupali optužnicu u pet predmeta, dok su domaći tužitelji zastupali 34 optužnice. Tri optužnice su zastupali skupa. Dvije od te tri optužnice se odnose na genocid u Srebrenici i podignute su protiv nekoliko optuženih.

Postojanje Ureda registrara rezultiralo je, po općem priznanju, profesionalnom, kvalitetno vođenom sudskom upravom. Sve u svemu, do sada su sudski postupci odražavali sud koji dobro funkcioniše. Raspored ročišta se određuje unapred, svakom je dostupan putem elektronske pošte, i ročišta se vrlo rijetko otkazuju. Pažljivo se postupa sa tehničkom opremom i podrškom prevođenju i produkciji audio zapisa. Suđenja teku dobrom dinamikom i odvijaju se na regularan način. Do sada su u prosjeku svakodnevno saslušavana po tri svjedoka, osim u posebno kompleksnim predmetima, kao što su predmeti u kojima je obuhvaćen veći broj optuženih ili su optuženi na visokim funkcijama, kada ispitivanje svjedoka i unakrsno ispitivanje traju dugo. Prosječna brzina je daleko veća nego brzina postupaka pred međunarodnim tribunalima za ratne zločine. Vjerovatno objašnjenje ubrzane dinamike se kreće od relativne jednostavnosti predmeta pred Odjelom za ratne zločine i prihvatanja od strane sudskih vijeća brojnih činjenica koje su utvrđene u presudama Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, do inovativnih postupaka – kao što su

⁴⁷ ICTJ intervju, Sarajevo, 14. novembar 2005. Prema rezultatima anketnog istraživanja koje je proveo UNDP o pravdi i istini u BiH 2005., 47 posto ispitanika je izjavilo da nemaju povjerenje niti u zakone niti u sudije koji primjenjuju te zakone. Drugih 20 posto je izjavilo da imaju povjerenje u zakone, ali ne i u sudije. Vidjeti “Pravda i istina u BiH iz perspektive javnosti,” UNDP, 2005.

⁴⁸ ICTJ intervju, Sarajevo, 20. januar 2006.

⁴⁹ Intervju sa predstavnikom Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 9. juni 2008.

⁵⁰ Ibid.

neformalne statusne konferencije – koje su uvele strane sudije kako bi se povećala efikasnost sudskih postupaka.⁵¹

Međutim, to ne znači da nema mjesta kritici. Prema riječima jednog sudije, uvođenje adversarnog postupka nije dovelo do uštede vremena jer preveliki broj svjedoka svjedoči o istim činjenicama, dok sudska vijeća to ne mogu spriječiti. Za razliku od prethodnog inkvizitornog postupka, sudije ne znaju šta je svjedok izjavio u toku istrage i ne mogu narediti da se svjedok ne poziva na ročište jer se sadržaj svjedočenja ponavlja⁵².

Misija OSCE-a u BiH, koja prati suđenja u predmetima ratnih zločina pred Odjelom za ratne zločine i entitetskim sudovima, primijetila je određene probleme u pogledu poštivanja ljudskih prava i efikasnosti postupaka. Misija objavljuje takve zaključke u svojim redovitim izvještajima o toku postupaka u predmetima koji su ustupljeni Sudu BiH prema pravilu 11 bis Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju. Naprimjer, Misija OSCE-a je izrazila zabrinutost u pogledu rješenja o pritvoru bez propisnog obrazloženja, sa aspekta standarda ljudskih prava, kada se u rješenjima kao razlog ističe prijetnja javnoj ili imovinskoj sigurnosti.⁵³ Druge bitne stvari na koje je OSCE skrenuo pažnju odnose se na primjenu mjera zaštite svjedoka i podrške svjedoka; na pravo na javno suđenje i transparentan sudski postupak; obavezu da se oštećena strana pouči o pravu na ulaganje i ostvarenje imovinskopravnog zahtjeva u okviru krivičnog postupka; potrebu sudova da u ranoj fazi postupka razmotre prijedloge o prihvatanju činjenica koje su utvrđene u presudama Međunarodnog krivičnog tribunala;⁵⁴ prijevod dokaznog materijala na lokalni jezik i efekat na pripremu strana u postupku; potrebu sudova da razmotre politiku određivanja kazni; djelotvornost odbrane; i na povjerljivost komunikacije između tuženika i zastupnika odbrane u pritvorskoj jedinici Suda BiH.⁵⁵ Međutim, OSCE također primjećuje da pitanja koja su navedena u njihovim izvještajima ne ukazuju pod obavezno na nepravilno suđenje u cijelosti; u toku svog četverogodišnjeg postojanja, Odjel za ratne zločine je postigao vidljiv napredak u rješavanju određenog broja istaknutih pitanja.

Iz komparativnog ugla, Odjel za ratne zločine je do sada pokazao razumno visok nivo profesionalizma i efikasnosti u vođenju postupaka. Poteškoće sa njegovim funkcionisanjem su prije svega izazvane konfuzijom ili nesigurnošću u primjeni zakona, ili problemi nastaju zbog toga što se radi o relativno mladom sudu.

⁵¹ Iako se u Zakonu o krivičnom postupku ne spominje eksplicitno statusna konferencija, u protekle dvije godine odjeli sve učestalije koriste ovaj instrument upravljanja, oslanjajući se na dobru praksu MKTJ-a. Strane i vijeće razmatraju na konferenciji planove suđenja tužiteljstva i odbrane. Intervju sa predstavnikom Posebnog odjela, Sarajevo, 9. juni 2008.; intervju sa Jasminom Pjanić, direktoricom Odsjeka krivične odbrane (OKO), Sarajevo, 10. juni 2008.

⁵² Intervju sa sudijom Odjela za ratne zločine, Sarajevo, 10. juni 2008.

⁵³ Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini, *Peti izvještaj o predmetu protiv Paška Ljubičića*, decembar 2007, str. 2–3; Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini, *Sedmi izvještaj o predmetu protiv Željka Mejakića i ostalih*, mart 2008., str. 2, fusnota 8 (u kojoj se navode drugi izvještaji Misije u prilog tom argumentu).

⁵⁴ Naprimjer, na suđenju Pašku Ljubičiću (predmet koji je ustupljen prema pravilu 11 bis), osam mjeseci je proteklo od kada je Tužiteljstvo uložilo prijedlog za prihvatanje činjenica o kojima je presuđeno u drugim predmetima i odluke Suda o tome. Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini, *Šesti izvještaj o predmetu protiv Paška Ljubičića*, decembar 2007., str. 2. U drugom predmetu koji je također ustupljen prema pravilu 11 bis, *Mejakić i ostali*, tužitelj je dostavio prijedloge dana 11. oktobra 2006. i 21. februara 2007., dok je raspravno vijeće odlučilo tek 22. avgusta 2007., šest mjeseci nakon što je suđenje počelo. Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini, *Peti izvještaj o predmetu protiv Željka Mejakića i ostalih*, septembar 2007, str. 1.

⁵⁵ Zaključci OSCE-a koji su sumirani u gornjem paragrafu temelje se na izvještajima Misije objavljenim u periodu od marta 2006. do februara 2008. godine o sljedećim predmetima koji su prema pravilu 11 bis ustupljeni Sudu BiH: *Radovan Stanković, Gojko Janković, Mejakići ostali, Paško Ljubičić, Mitar Rašević i Savo Todović, i Milorad Trbić*.

C. Primjena Zakona o krivičnom postupku

U januaru 2003. godine je u BiH stupio na snagu novi Zakon o krivičnom postupku (ZKP) koji je izrađen pod pokroviteljstvom OHR-a. Kroz novi ZKP, ključni aspekti adversarnog oblika krivičnog postupka su uvedeni u zemlju u kojoj je decenijama postojao oblik akuzatornog postupka. Ova velika promjena u pravnom sistemu obuhvata nova i jedinstvena pravila, hibridna po svom karakteru i slična onima koji su na snazi u Međunarodnom krivičnom tribunalu za bivšu Jugoslaviju.

Među osnovnim karakteristikama koje je uveo ZKP, policija i tužiteljstvo provode istragu, za razliku od prethodnog sistema u kojem je istraga bila u nadležnosti istražnog sudije. Suđenje se provodi kroz adversarni oblik postupka: tužitelj i odbrana zastupaju optužnicu odnosno odbranu izvođenjem dokaza, ispitivanjem i unakrsnim ispitivanjem svjedoka. U prethodnom sistemu je sudija bio taj koji je vodio ispitivanje svjedoka. Još jedna novina je to da optuženi može s tužiteljem postići sudsku nagodbu.

Većina međunarodnih sudija Odjela za ratne zločine dolazi iz evropskih zemalja sa *civil law* sistemom. Za razliku od njih, tužitelji uglavnom dolaze iz zemalja sa *common law* sistemom. Taj debalans ne predstavlja veliku prepreku normalnom vođenju postupaka. "Svako ovdje uči", rekao je jedan međunarodni tužitelj. Ustvari, hibridna priroda postupka podrazumijeva da važni elementi akuzatornog sistema (u *civil law* zemljama) i dalje postoje paralelno sa elementima adversarnog sistema. Naprimjer, prema nekim članovima ZKP-a, sudije trebaju preduzeti aktivnu ulogu u ispitivanju svjedoka.⁵⁶ Sve do nedavno, zakon je nametao dužnost sudijama da osiguraju utvrđivanje istinosti činjenica.⁵⁷ "Pogrešno ili nepotpuno utvrđeno činjenično stanje" je jedan od razloga zbog kojeg se presuda može osporavati.⁵⁸ Prema izjavi sudije Apelacionog odjeljenja Odjela za ratne zločine, sa kojim je razgovor vođen prije donošenja izmjena ZKP-a u junu 2008. godine, "Vijeće je ono koje treba da utvrdi činjenice. Princip materijalne istine [a ne sudske istine] još uvijek vrijedi."⁵⁹ U ovom kontekstu, pretežnost sudija iz zemalja u kojima postoji *civil law* sistem nije nedostatak. Istovremeno, novim sistemom daleko više rukovodi tužiteljstvo nego što je to ranije bio slučaj, zbog čega je korisno imati praktičare iz *civil law* sistema. Kroz praktične primjere tužitelji iz zemalja sa *common law* sistemom mogu učiti druge učesnike u postupku kako djeluje adversarni model krivičnog sistema.

1. Sporazum o priznanju krivice

Prema riječima predsjednice Suda Meddžide Kreso, novi zakonski okvir predstavlja napredak. "Činjenica da su istrage u nadležnosti tužitelja je vrlo dobra. Danas tužitelj ima punu

⁵⁶ Vidjeti ZKP, član 261 (3): "Direktno ispitivanje obavlja strana koja poziva svjedoka, ali sudija, odnosno vijeće može u svakom trenutku postaviti pitanje svjedoku"; ZKP, član 262(1): "Svjedoka ispituje stranka koja ga je pozvala, ali sudija, odnosno predsjednik i članovi vijeća mogu u svakoj fazi ispitivanja postaviti svjedoku odgovarajuće pitanje."

⁵⁷ ZKP, član 239(2): "Dužnost sudije, odnosno predsjednika vijeća je da se stara za svestrano pretresanje predmeta, utvrđivanje istine, ..." U junu 2008. Parlament je usvojio amandmane na ZKP. Iz člana 239(2) je brisana dužnost staranja za "utvrđivanje istine".

⁵⁸ ZKP, član 296., tačka (c).

⁵⁹ ICTJ intervju, Sarajevo, 9. juni 2008.

odgovornost. Sporazumno priznanje krivice također može ubrzati postupak”, rekla je.⁶⁰ Međutim, u suđenjima je izašla na vidjelo nesigurnost i rizik nekonsistentnosti u primjeni instituta sporazumnog priznanja krivice.

Do februara 2008. godine, u Odjelu za ratne zločine nije bilo niti jednog sporazuma o priznanju krivice, uprkos mogućnosti prema ZKP-u i činjenici da je putem sporazuma o priznanju krivice zaključeno nekoliko predmeta pred sudskim vijećima Odjela za organizirani kriminal.⁶¹ Tužitelji u predmetima ratnih zločina su generalno bili nespremni da iniciraju takve sporazume. Razlozi njihove nevoljkosti bili su raznovrsne prirode. Prema jednom tužitelju iz BiH, tužitelje je brinulo da bi blaže kazne, koje su često rezultat takvih sporazuma, mogle isprovocirati negativne reakcije javnosti, što predstavlja rizik koji oni nisu bili spremni preuzeti.⁶² Kada su takvi sporazumi postizani pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju, neki u BiH su ih negativno doživjeli, smatrajući ih uvredom za žrtve. Potencijalne prednosti sporazuma o priznanju krivice – uključujući i rješavanje nagomilanog broja predmeta protiv počinitelja nižeg ranga i pribavljanje dokaza potrebnih za krivično gonjenje počinitelja višeg ranga – uglavnom nisu bili predmet debate u BiH.⁶³ Također je postojala zabrinutost da optuženici koji su priznali krivicu i prihvatili da svjedoče u drugim postupcima, ili barem da daju informacije o neotkrivenim masovnim grobnicama, mogu izbjeći ispunjavanje te obaveze, ostavljajući tužitelje bez pravnih sredstava putem kojih bi ih mogli primorati na ispunjenje obaveze ili bi mogli ukinuti smanjenje kazne.⁶⁴ S druge strane, odbrana je oklijevala da predloži svojim klijentima da priznaju krivicu u odsustvu jasne prakse i smjernica za odmjerenje visine kazni.⁶⁵

Međutim, od februara do maja 2008. godine tužitelji su postigli sporazum o priznanju krivice sa četiri osobe optužene za ratne zločine.⁶⁶ Ta promjena odražava promjenu strategije u Posebnom odjelu i podudara se sa većom spremnošću na rizik od negativnih reakcija.⁶⁷

Reakcije žrtava na nedavne sporazume o priznanju krivice su različite. U predmetu *Ljubičić*, većina žrtava nije iskazala negodovanje, s tim da je jedna grupa žrtava osudila sudsku presudu kao “dokaz da ne postoji istinska pravda za žrtve zločina u proteklom ratu”.⁶⁸ U predmetu *Mejakić i ostali*, nakon što je postignut sporazum o priznanju krivice sa optuženim Dušanom Fuštarom i nakon njegovog privremenog puštanja iz pritvora do okončanja postupka po žalbi, žrtve su organizirale protest ispred zgrade Suda. Prema organizatoru protesta, žrtve su insistirale prije nego što je postignut sporazum o priznanju krivice da nakon izricanja presude Fuštar ne smije biti privremeno pušten na slobodu. Uprkos činjenici da mu je izrečena kazna

⁶⁰ ICTJ intervju, Sarajevo, 30. januar 2006.

⁶¹ Intervju sa domaćim sudijom Odjela za ratne zločine, prethodno sudijom Odjela za organizirani kriminal, Sarajevo, 26. juli 2007.

⁶² Intervju sa predstavnikom Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 25. juli 2007.

⁶³ Glavni pozitivni aspekti sporazuma o priznanju krivice su ušteda vremena i resursa, zaštita žrtava i svjedoka od duševne patnje koju svjedočenje često prouzrokuje, upotrebu – u drugim sudskim postupcima – informacija koje optuženik pruži u toku istrage i prilikom izvođenja dokaza, te otvaranje dijaloga i pomirenja između raznih grupa kroz optuženikovo izražavanje iskrenog kajanja.

⁶⁴ Telefonski intervju sa pravnim savjetnikom u Posebnom odjelu, 21. maj 2008.

⁶⁵ Intervju sa predstavnicima Misije OSCE-a u BiH, Sarajevo, 24. juli 2007.

⁶⁶ Hronološkim redom, sporazumi su zaključeni sa sljedećim optuženicima: Idhanom Sipiće (osuđen na kaznu zatvora u trajanju od osam godina, 22. februara 2008.); Veizom Bjelićem (osuđenim na kaznu zatvora u trajanju od šest godina 28. marta 2008.); Dušanom Fuštarom (osuđenim na devet godina zatvora 21. aprila 2008.); Paškom Ljubičićem (osuđenim na desetogodišnju kaznu zatvora 29. aprila 2008.).

⁶⁷ Intervju sa predstavnikom Posebnog odjela, Sarajevo, 9. juni 2008.

⁶⁸ A. Džonlić, “Ahmićani ogorčeni presudom Državnog suda”, *Dnevni avaz* (Sarajevo), 5. maj 2008.

zatvora u trajanju od devet godina, žrtve su smatrale da će javnost u području u kojem je zločin počinjen doživjeti njegovo privremeno puštanje na slobodu kao njegovo oslobađanje.⁶⁹

ZKP ne predviđa učešće žrtava u postupku priznanja krivice. S obzirom na posebnu težinu ratnih zločina i reakcije žrtava u BiH na sporazume o priznanju krivice postignute pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju, bilo bi uputno da se i žrtvama omogući da izraze svoje mišljenje pred tužiteljima u fazi pregovora o uvjetima za sporazumno priznanje krivice ili da učestvuju na ročištima za razmatranje sporazuma o priznanju krivice, koja se vode pred sudskim vijećima Odjela za ratne zločine. To ne znači da žrtve trebaju imati pravo da vetom onemoguće sporazum. Uprkos nepostojanju odredaba o ovom obliku učešća, Poseban odjel je naglasio potrebu konsultacija sa žrtvama o svojim internim smjernicama za postizanje sporazuma o krivici.⁷⁰

ODSJER KRIVIČNE ODBRANE: MODEL SARADNJE

Često je organizacija odbrane tek naknadna primisao u međunarodnim ili hibridnim tribunalima. Institucionalne strategije kojima su definirani organizacija i struktura odbrane razlikuju se od jednog do drugog suda, s tim da Odsjek odbrane na Posebnom sudu za Siera Leone ima naročito obimne dužnosti. Statutom Posebnog tribunala za Lebanon, najnovijeg hibridnog tribunala u nastajanju, uspostavlja se po prvi put Odsjek odbrane kao četvrti i jednak organ suda.

Odsjek krivične odbrane Odjela za ratne zločine (poznat po akronimu OKO) predstavlja pozitivan primjer saradnje između domaćih i međunarodnih lica koji bi se mogao prenijeti i drugdje. Primarni zadatak Odsjeka je da pomogne zastupniku odbrane koji će se pojaviti pred Odjelom za ratne zločine. Među svojim dužnostima, OKO vodi listu ovlaštenih advokata, organizira njihovu obuku (uglavnom iz krivičnog postupka, međunarodnog krivičnog prava i zastupanja) i provodi istraživanja, pruža pravne savjete i podršku, između ostalog, tokom pisanja podnesaka. S obzirom da ne mogu biti članovi advokatske komore u BiH, dok rade drugi posao osim posla u advokatskoj kancelariji, članovi Odsjeka nemaju pravo zastupati odbranu optuženih za ratne zločine. Međutim, oni često dobivaju punomoć od zastupnika odbrane na osnovu koje primaju sudske spise, sjede u sudnici iza odbrane i prisustvuju zatvorenim sjednicama.⁷¹ Plaćanje tarife je u nadležnosti Ministarstva pravde.⁷²

Od samog početka OKO je zapošljavao samo državljane BiH, osim direktora i zamjenika direktora, koji su imenovani kako bi se pokazala nezavisnost i nepristrasnost Odsjeka. U maju 2007. godine, pravnik iz BiH je imenovan na mjesto direktora Odsjeka. Prema podacima iz juna 2008. godine, OKO zapošljava pet advokata i dva administrativna službenika. Još pet drugih osoba iz BiH i inostranstva također radi u Odsjeku. Tri međunarodna pravnika sa znatnim iskustvom stečenim na Međunarodnom krivičnom tribunalu za bivšu Jugoslaviju proveli su nekoliko mjeseci u Odsjeku i svoja saznanja podijelili sa kolegama.⁷³

Svaki optuženik ima pravo na dva zastupnika odbrane (glavni i pomoćni branitelj). Advokati su uglavnom iz BiH i moraju imati najmanje sedam godina radnog iskustva da bi pred sudom

⁶⁹ ICTJ telefonski intervju, 23. juni 2008.

⁷⁰ Intervju sa predstavnikom Posebnog odjela, Sarajevo, 9. juni 2008.

⁷¹ Intervju sa Jasminom Pjanić, direktoricom Odsjeka krivične odbrane, Sarajevo, 10. juni 2008.

⁷² Vidjeti Human Rights Watch, *Looking for Justice—The War Crimes Chamber for Bosnia and Herzegovina* (U potrazi za pravdom – Odjel za ratne zločine Bosne i Hercegovine), februar 2006.

⁷³ Intervju sa Jasminom Pjanić, Sarajevo, 10. juna 2008.

djelovali u svojstvu glavnog branitelja.⁷⁴ Izuzetno, sudska vijeća mogu dozvoliti advokatima iz stranih zemalja da zastupaju optuženog. U predmetima koji su ustupljeni prema pravilu *11 bis*, neki advokati odbrane koji su zastupali odbranu optuženih iz istih predmeta pred MKTJ mogli su njihovu odbranu zastupati i pred Sudom BiH u svojstvu glavnog ili pomoćnog branitelja.⁷⁵ Drugi razlozi zbog kojih sudska vijeća mogu dozvoliti stranim advokatima da zastupaju odbranu su pravičnost i insistiranje optuženog.⁷⁶ Tarife koje se isplaćuju stranim advokatima jednake su tarifama koje se isplaćuju advokatima iz BiH. U praksi su strani advokati uglavnom iz jedne od susjednih zemalja, Hrvatske ili Srbije.

Bez obzira na postojanje Odsjeka krivične odbrane, poštivanje pravnog principa “jednakosti strana u postupku” na procesima pred sudom u BiH još uvijek predstavlja problem iz sljedećih razloga:

- *Nepostojanje advokata sa iskustvom.* Advokati iz BiH koji su stekli bogato iskustvo pred MKTJ tek se sporadično pojavljuju pred Odjelom za ratne zločine zbog toga što su i dalje angažirani u Hagu, gdje su znatno više plaćeni.⁷⁷ Osim toga, većina advokata iz BiH ne poznaje dovoljno međunarodno humanitarno pravo, sudsku praksu MKTJ i strane jezike. Nemaju iskustva u vođenju direktnog i unakrsnog ispitivanja svjedoka, koji predstavljaju ključne elemente novog adversarnog postupka uvedenog 2004. godine. U tom kontekstu je od izuzetnog značaja pomoć, uključujući i čestu obuku sa praktičnim vježbama koju advokati dobivaju o suđenjima u predmetima ratnih zločina od mladog i dinamičnog osoblja Odsjeka. Ipak, kada međunarodni tužitelji – od kojih većina dolazi iz zemalja sa adversarnim sistemom – iznose argumente tužiteljstva, tada su nejednaka umijeća dvaju strana očigledna. “Kada se radi o ispitivanju svjedoka, jedino će kroz praksu postati moguće za domaće advokate da postanu vješti kao tužitelji iz adversarnog sistema”, rekla je direktorica Odsjeka krivične odbrane.⁷⁸
- *Količina dokaza koje je pribavio MKTJ.* “Problem koji nismo predvidjeli je da će toliko dokaza stići od MKTJ. Odbrana nema dovoljno vremena za pripremu odbrane”, priznao je jedan međunarodni sudija, imajući u vidu predmete koji su ustupljeni prema pravilu *11 bis*.⁷⁹ OKO ima pristup elektronskoj bazi podataka *Evidence Disclosure Suite*, koja se koristi radi dostavljanja dokaza odbrani pred MKTJ, kao i bazi podataka *Judicial Database*, koju vodi Ured registrara MKTJ i koja uključuje naredbe, odluke i presude MKTJ koje nisu povjerljive prirode.⁸⁰ Problem je utoliko komplikovaniji što je većina materijala MKTJ na engleskom. Ako izjava postoji i u vidu audio zapisa, zastupnik odbrane može do zapisa doći uz pomoć Odsjeka krivične odbrane, koji se u tom slučaju obraća Tužiteljstvu MKTJ ili Uredu registrara MKTJ pisanim zahtjevom.⁸¹

⁷⁴ U julu 2007., 123 advokata odbrane su bila na listi ovlaštenih advokata koji mogu nastupati pred Odjelom za ratne zločine. OKO je planirao do kraja 2008. godine obučiti 350–400 advokata iz oblasti međunarodnog krivičnog prava. Kao što je tadašnji direktor Odsjeka krivične odbrane izjavio na konferenciji održanoj u Sarajevu, u novembru 2005. godine, “Ni jedna druga zemlja na svijetu neće imati toliko advokata obučenih u oblasti krivičnih propisa o ratnim zločinima.”

⁷⁵ Primjeri su, među ostalima, odvjetnik iz Hrvatske Tomislav Jonjić koji je zastupao odbranu Paška Ljubičića u Hagu i srbijanski advokat Jovan Simić, koji je zastupao odbranu u predmetu *Mejakić i ostali*.

⁷⁶ Intervju sa Jasminom Pjanić, Sarajevo, 24. juli 2007.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Intervju sa Jasminom Pjanić, Sarajevo, 10. juni 2008.

⁷⁹ Intervju ICTJ-a, Sarajevo, 20. januar 2006.

⁸⁰ Intervju sa Jasminom Pjanić, Sarajevo, 10. juni 2008.

⁸¹ Ibid.

- *Nedovoljni resursi za istragu odbrane.* Postavljeno je ozbiljno pitanje vezano za sredstva koja se obezbjeđuju za istragu potrebnu u svrhu odbrane. Do 2003. godine predmet je formirao istražni sudac. Danas to radi nezavisni tužitelj. Međutim, ne postoje odredbe koje kažu da u adversarnom pravosudnom sistemu advokati odbrane trebaju provesti vlastitu istragu. Ne postoji poseban budžet za istragu odbrane. Na kraju postupka, sudska vijeća odobravaju isplatu naknade za “potrebne troškove” advokata odbrane, ali njima nisu obuhvaćeni troškovi vezani za uzimanje izjava od osoba koje se nisu pojavile u svojstvu svjedoka na ročištima.⁸² Prema izjavi direktorice Odsjeka krivične odbrane, “Razumno bi bilo pretpostaviti da bi advokati odbrane bili predaniji tokom provođenja svoje istrage kad bi zakon izričito propisao naknadu troškova.”⁸³ Jedan sudac je dao svoj komentar: “Smatram da advokati odbrane igraju na sigurnu kartu i kontaktiraju samo one svjedoke za čije su izjave unaprijed sigurni da će ići u korist optuženog”.⁸⁴ Ovo pitanje je toliko ozbiljno da sigurno zahtijeva veću pažnju nadležnih bosansko-hercegovačkih organa.

ŽRTVE I SVJEDOCI PRED ODJELOM ZA RATNE ZLOČINE

A. Pitanja zaštite svjedoka i njihove sigurnosti

Trinaest godina nakon završetka rata u BiH, rizik za one koji su uključeni u krivično gonjenje za ratne zločine znatno je opao. Ocjena rizika i zaštita svjedoka su kompleksna i osjetljiva pitanja koja je, često, teško mjeriti. Osobe koje rade u Odjelu za ratne zločine također mogu biti izložene riziku. Zaštita sudije je korištena jedino u predmetu *Stanković*, jer je osuđeni – bjegunac od pravde od 25. maja 2007. godine, kada je pobjegao iz zatvora – prijetio sudijama i tužiteljima u toku postupka.⁸⁵ Zaštita je pružena i dvojici tužitelja: jednom u predmetu *Stanković*, a drugom u predmetu *Alić*.⁸⁶ Jedan domaći sudija je ocijenio da su osumnjičeni za ratne zločine “danas manje moćni, tako da su njihovi predmeti manje rizični i manje osjetljivi.”⁸⁷ Uposlenik Odsjeka za podršku svjedocima i žrtvama je dao komentar: “Rat se završio prije dvanaest godina i pitanje zaštite je danas drugačije.”⁸⁸ U tom pogledu, pitanja sigurnosti su važnija u predmetima organiziranog kriminala u kojima se optuženi smatraju moćnijim i utjecajnijim.

Bez obzira na generalno poboljšane sigurnosne uvjete, veliki broj svjedoka je svjedočio pred Odjelom za ratne zločine pod mjerama zaštite. Mjere koje su u tim slučajevima primijenjene odnosile su se na korištenje pseudonima za žrtve, svjedočenje iza paravana, korištenje tehničkih uređaja za promjenu glasa ili slike svjedoka, ili davanje izjave bez prisustva javnosti u sudnici. Žrtve seksualnog nasilja, bivši logoraši i žrtve mučenja često su tražili primjenu mjera zaštite uglavnom zbog zaštite privatnosti ili povjerljivosti. Drugi svjedoci traže mjere zaštite zbog lične sigurnosti ili sigurnosti njihovih porodica koje su se nakon dugog niza godina vratile da žive u području u kojem je zločin izvršen.⁸⁹

⁸² Intervju sa sudijom Odjela za ratne zločine, Sarajevo, 10. juni 2008.

⁸³ Intervju sa Jasminom Pjanić, Sarajevo, 10. juni 2008.

⁸⁴ Intervju sa sudijom Odjela za ratne zločine, Sarajevo, 10. juni 2008.

⁸⁵ Ibid. Radovan Stanković, bosanski Srbin, osuđen je prvostepenom presudom za zločine protiv čovječnosti nad bošnjačkim civilima u Foči na kaznu zatvora u trajanju od 16 godina, koja je drugostepenom presudom uvećana na 20 godina. Stanković je upućen na izdržavanje kazne u KP ustanovu u Foči, ali je iz zatvora pobjegao 25. maja 2007. godine. Do danas nije pronađen.

⁸⁶ Intervju sa predstavnikom Posebnog odjela, Sarajevo, 9. juni 2008.

⁸⁷ Intervju sa MKTJ-om, Sarajevo, 18. novembar 2005.

⁸⁸ Intervju sa višim službenikom Odsjeka za podršku svjedocima i žrtvama, Sarajevo, 27. juli 2007.

⁸⁹ Ibid.

Pisani zahtjev za primjenu mjera zaštite obično ulaže tužitelj tokom istrage na osnovu zabrinutosti za ličnu sigurnost koju izražava svjedok. Na osnovu prijedloga tužitelja, sudija ili raspravno vijeće donosi odluku kada je predmet na sudu. Ako se svjedok koji prethodno nije tražio mjere zaštite predomisli u toku postupka pred sudom, sudsko vijeće u tom slučaju održava prethodno ročište, koje je zatvoreno za javnost, na kojem razmatra zahtjev. Takva sjednica je obično zatvorena za javnost i traje od 30 do 60 minuta.⁹⁰

Korištenje mjera zaštite se uveliko razlikuje od suđenja do suđenja. Od oko 70 svjedoka koji su svjedočili na prva dva suđenja (u predmetima *Šimšić i Paunović*) 2005. godine, samo su četiri ili pet svjedoka imali potrebu za mjerama zaštite. U svojoj uvodnoj riječi na suđenju u predmetu *Samardžija* 1. februara 2006. godine, tužiteljica je najavila izvođenje 44 svjedoka i naglasila da niti jedan svjedok nije tražio primjenu mjera zaštite.⁹¹ Međutim, tokom suđenja u predmetu *Radić i ostali*, 48 od 52 svjedoka optužbe tražili su mjere zaštite.⁹² U predmetu *Mejakić i ostali*, u toku prvih devet mjeseci sudskog postupka, 26 od 40 svjedoka je svjedočilo pod mjerama zaštite.⁹³ Većina svjedoka koji su davali iskaz na oba suđenja su bivši logoraši. Oni su svjedočili o zločinima počinjenim u koncentracionim logorima.

Promatrači su istakli da su stekli dojam da sudska vijeća ponekad pretjerano koriste mjere zaštite, naprimjer, kada sud odredi primjenu teže mjere bez da objasni razloge zbog kojih se ista svrha ne može postići primjenom blaže mjere ili kada ne ispituje okolnosti vezane za svjedoka pojedinačno, kako to sugeriraju standardi ljudskih prava i sudska praksa MKTJ po tom pitanju.⁹⁴

U nekim slučajevima su svjedoci svjedočili pod mjerama zaštite, iako iste nisu tražili.⁹⁵ Tužitelji objašnjavaju da je razlog bila zakonska obaveza da se primijene mjere zaštite koje je MKTJ naložio za svjedoke koji su se pojavili pred tim tribunalom u određenom predmetu. Iako su neki svjedoci smatrali da više nema potrebe za takvom zaštitom, tužitelji u Sarajevu su mjere zaštite ipak tražili kako bi izbjegli vremenski dug postupak za njihovo ukidanje. MKTJ je izmijenio svoja Pravila o postupku i dokazima u martu 2008. godine tako da se svjedoci mogu direktno obratiti MKTJ za zahtjevom za izmjenom zaštitnih mjera koje su na njih primijenjene; još je uvijek rano reći da li će se time olakšati situacija.⁹⁶

Iako su sudska vijeća odobrila većinu zahtjeva za primjenom zaštitnih mjera, u nekoliko slučajeva novijeg datuma sudije su zaključile da ne postoji potreba za zaštitom ili da se ista

⁹⁰ Intervju sa domaćim sudijom Odjela za ratne zločine, Sarajevo, 26. juli 2007.

⁹¹ Tužitelj je aludirao na jedan moguć izuzetak, na osnovu zabrinutosti koja nije bila vezana za sigurnost.

⁹² Intervju sa višim službenikom Odsjeka za podršku svjedocima i žrtvama, Sarajevo, 27. juli 2007.

⁹³ Vidjeti izvještaje Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini, *Treći izvještaj o predmetu Mejakić i ostali*, mart 2007.; *Četvrti izvještaj o predmetu Mejakić i ostali*, juni 2007.; i *Peti izvještaj o predmetu Mejakić i ostali*, septembar 2007.

⁹⁴ E-mail komunikacija sa predstavnicima Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini, 10. juli 2008.

⁹⁵ Vidjeti, naprimjer, Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini, *Prvi izvještaj o predmetu Željko Mejakić i ostali koji je ustupljen Državnom sudu u skladu sa pravilom 11 bis*, septembar 2006., str. 4–6.

⁹⁶ Intervju s Glavnim tužiteljem BiH, Sarajevo, 25. juli 2007.; intervju sa predstavnikom Posebnog odjela, Sarajevo, 25. juli 2007. U julu 2007. je izmijenjeno pravilo 75 Pravila postupanja o dokazivanju pred MKTJ stupilo na snagu, čime je omogućena izmjena sudskih naredbi o zaštiti žrtava i svjedoka. Novo pravilo 75(H) dozvoljava sudijama ili vijeću u drugoj zemlji ovlaštenom od strane odgovarajućeg pravosudnog organa, da se Predsjedniku Tribunala obrati za zahtjevom za izmjenom naloga. U martu 2008. su, novom izmjenom, listi ovlaštenih podnositelja zahtjeva dodani žrtve i svjedoci za koje je Tribunal naložio mjere zaštite. Prije nego što su ove izmjene stupile na snagu, samo su strane u postupku pred Tribunalom imale ovlaštenje da traže izmjenu mjera zaštite.

svrha može postići primjenom blažih mjera u odnosu na tražene.⁹⁷ Jedan sudija je to objasnio ovako: “Tužitelji Posebnog odjela za ratne zločine, prilikom detaljnog razmatranja pitanja sigurnosti svjedoka, ne bi trebali na vlastitu inicijativu pokretati to pitanje te time kod inače smirenih svjedoka izazivati zabrinutost.”⁹⁸

B. Zatvorene sjednice

ZKP omogućava sudijama da isključe javnost iz cijelog ili dijela postupka, uglavnom radi zaštite svjedoka.⁹⁹ Ova odredba je neobična u poređenju sa praksom drugih međunarodnih ili hibridnih tribunala koji generalno zauzimaju restriktivniji stav prema isključivanju javnosti. Međutim, nekim kategorijama promatrača je obično dozvoljeno da ostanu u sudnici.

Na prvim suđenjima pred Odjelom za ratne zločine - *Šimšiću* i *Paunoviću* – najveći broj ročišta pred Odjelom je bio otvoren za javnost, u poređenju sa drugim međunarodnim i hibridnim tribunalima. Na tim suđenjima je tužiteljstvo svega nekoliko puta tražilo da sjednice budu zatvorene za javnost s obzirom da su se izvodili dokazi o seksualnom nasilju nad svjedokom. Sudsko vijeće je odobrilo zahtjeve u tim slučajevima.

Ova praksa postupaka otvorenih za javnost, međutim, prošla je kroz ozbiljne promjene kada su počela suđenja u predmetima *Stanković* i *Samardžić* krajem februara odnosno sredinom marta 2006. godine. Na zahtjev Tužiteljstva, sudije su odlučile održati suđenja za seksualno nasilje nad Bošnjakinjama u općini Foča na sjednicama zatvorenim za javnost. Domaće nevladine organizacije i udruženja žrtava su snažno protestirali protiv takve sudske odluke.¹⁰⁰ Čak je i Michael Johnson, tadašnji registrar Suda BiH, želio da “sudnice budu otvorene za javnost”.¹⁰¹ Tri pitanja su bila sporna: (1) neki svjedoci navodno nisu ni tražili takvu zaštitu; (2) vijeće nije dalo ubjedljivo objašnjenje zašto se svrha zaštite svjedoka ne bi mogla postići primjenom blažih mjera zaštite (anonimost svjedoka; izmjena glasa i slike); i (3) odluka o održavanju ročišta iza zatvorenih vrata se možda donijela da bi se zaštitio ugled Odjela za ratne zločine prije nego same žrtve, s obzirom da je optuženi Stanković morao biti udaljen iz sudnice zbog nedoličnog ponašanja kojim je ometao rad suda.

Od tada se Odjel za ratne zločine vratio praksi održavanja sjednica iza zatvorenih vrata u manjem broju slučajeva. U jednom suđenju nakon toga, koje je vođeno po optužbama za seksualno nasilje, većina svjedoka je svjedočila iza paravana u sudnici. Njihov identitet je bio sakriven, ali javnost nije bila isključena sa saslušanja.¹⁰² Prema riječima jednog sudije iz BiH, nekoliko svjedoka u drugim suđenjima odustalo je od svog prvobitnog zahtjeva za svjedočenjem na zatvorenim sjednicama. “Svjedocima trebaju prave informacije i neki od njih potom zaključie da prisustvo javnosti ne predstavlja problem”, izjavio je taj sudija.¹⁰³ Ipak, novinari i osobe koje prate tok suđenja i dalje vjeruju da je učestalost zatvorenih sjednica i

⁹⁷ Intervju sa predstavnikom Posebnog odjela, Sarajevo, 25. juli 2007.; intervju sa međunarodnim sudijom Odjela za ratne zločine, Sarajevo, 26. juli 2007.

⁹⁸ Intervju sa međunarodnim sudijom Odjela za ratne zločine, Sarajevo, 26. juli 2007.

⁹⁹ Vidjeti član 235. ZKP-a BiH, u kojem se kaže: “Od otvaranja zasjedanja pa do završetka glavnog pretresa sudija, odnosno vijeće može u svako doba, po službenoj dužnosti ili po prijedlogu stranaka i branitelja, ali uvijek po njihovom saslušanju, isključiti javnost za cio glavni pretres ili jedan njegov dio ....”

¹⁰⁰ Vidjeti BIRN Justice Report br. 1, 9. mart 2006.

¹⁰¹ Vidjeti BIRN Justice Report br. 3, 17. mart 2006.

¹⁰² Vidjeti Human Rights Watch, *Narrowing the Impunity Gap: Trials before Bosnia's War Crimes Chamber* (Sužavanje prostora nekažnjivosti: suđenja pred Odjelom za ratne zločine Suda BiH), februar 2007., 33–34. Suđenje u predmetu protiv *Jankovića* održano je od 21. aprila 2006. do 16. februara 2007.

¹⁰³ Intervju sa domaćim sudijom Odjela za ratne zločine, Sarajevo, 26. juli 2007.

dalje visoka, čime se otežava javnosti da prate postupke pred sudom i ocijene kako se postiže pravda. Jedna osoba koja prati suđenja je prokomentirala da upravo Tužiteljstvo često ne objasni svjedocima vrstu zaštite koja se nastoji postići svakom zaštitnom mjerom posebno. Ukoliko nemaju odgovarajuće informacije, svjedoci mogu tražiti da sjednice budu zatvorene za javnost jer je to jedina mjera sa kojom su upoznati.¹⁰⁴

Prisustvo javnosti na ročištima pred Odjelom za ratne zločine je i dalje ograničeno. Samo je na par suđenja prisustvo javnosti bilo nešto veće od raspoloživih mjesta u sudnici. Osobe koje su prisutne tokom suđenja su uglavnom rodbina optuženih, svjedoci, novinari i osobe koje prate tok suđenja iz raznih domaćih i međunarodnih organizacija, među njima Istraživačko-dokumentacioni centar iz Sarajeva, Fond za humanitarno pravo iz Beograda, OSCE, Ured Visokog povjerenika UN-a za ljudska prava (OHCHR) i Međunarodni komitet za ljudska prava.

Na osnovu člana 236. ZKP-a, Odjel može dozvoliti “da glavnom pretresu na kome je javnost isključena budu prisutne službene osobe, naučni i javni radnici, a na zahtjev optuženog može to dopustiti i njegovom bračnom, odnosno izvanbračnom drugu i bliskim srodnicima.” U takvoj situaciji sudsko vijeće upozorava sve prisutne da ne smiju pisati niti razgovarati s bilo kim o onome što čuju u toku sjednice zatvorene za javnost. Od promatrača koji ostanu prisutni traži se da ustanu i kažu svoje ime i prezime i naziv organizacije koju predstavljaju, što ulazi u audio zapis toka postupka pred sudom. Predsjednik vijeća također upozorava promatrača da se otkrivanje povjerljivog materijala u javnosti može tretirati kao djelo nepoštivanja suda koje povlači krivično gonjenje.¹⁰⁵ To predstavlja drastičnu razliku u odnosu na metode koje se najčešće primjenjuju na MKTJ i ICTR na kojima se zatvorene sjednice održavaju samo u prisustvu strana, dok se ograničeni sastav sudskog osoblja obavezuje na poštivanje suda davanjem zakletve o čuvanju tajne.¹⁰⁶

Sve više sud pokušava pomiriti zabrinutost u pogledu sigurnosti sa preferiranom transparentnošću tako što javnosti omogućava da sluša svjedočenje iz druge sale, pri čemu je glas svjedoka tehnički izmijenjen, a identitet zaštićen pseudonimom.¹⁰⁷ Sve u svemu, za Sud se može reći da je zauzeo progresivan pristup u prihvatanju značaja transparentnosti i povjerenja u proces, pokušavajući da primijeni adekvatne garancije kako bi umanjio sigurnosne rizike po svjedoke.

C. Podrška svjedocima

Pri Sudu BiH postoji Odsjek za podršku svjedocima i žrtvama u kojem rade četiri psihologa i dva asistenta. Sa svjedocima se uspostavlja kontakt prije nego što se pojave pred sudom i postavlja im se pitanje da li im je potrebna pomoć. Kontakt s istim svjedocima se ponovo uspostavlja po njihovom dolasku u Sarajevo da svjedoče pred sudom. Kada dođu na sud,

¹⁰⁴ ICTJ intervju, Sarajevo, 10. juni 2008.

¹⁰⁵ Intervju sa sudijom Odjela za ratne zločine, Sarajevo, 10. juna 2008.

¹⁰⁶ Pravila slična pravilima Odjela za ratne zločine Suda BiH primjenjivala su se u Istočnom Timoru, kao i na Posebnom sudu za Siera Leone. Član 79(C) Pravila o postupanju i dokazivanju Posebnog suda za Siera Leone glasi: “U slučaju da je potrebno isključiti javnost, raspravno vijeće treba dozvoliti, ukoliko to odgovara, predstavnicima organizacija koja prate tok pretresa da ostanu u sudnici. Ti predstavnici trebaju, ako to odgovara, imati pristup transkriptima zatvorenih sjednica.” Ustvari, sve dok nije izmijenjeno 2005. godine, ovo pravilo je bilo čak i fleksibilnije, s obzirom da je raspravno vijeće moglo dozvoliti i “predstavnicima medija” da ostanu u sudnici.

¹⁰⁷ Intervju sa predstavnicima Posebnog odjela, Sarajevo, 7. septembar 2007.

svjedoci imaju na raspolaganju svoje čekaonice. Psihološka pomoć je na raspolaganju i u samoj sudnici, kada je to potrebno. Petnaest dana nakon svjedočenja ili čak i ranije, kada je to potrebno, Odsjek za podršku svjedocima i žrtvama ponovo kontaktira žrtve da bi utvrdio da li im je potrebna dalja stručna podrška.

D. Pravno zastupanje žrtava i obeštećenje

Žrtve imaju zakonsko pravo da učestvuju u postupku pred Odjelom za ratne zločine u svojstvu svjedoka ili u svojstvu oštećenih strana koje imaju pravo uložiti imovinskopravni zahtjev za obeštećenje u toku trajanja postupka.¹⁰⁸ U praksi, međutim, one se pojavljuju samo kao svjedoci.

ZKP BiH omogućava Sudu da svojom odlukom svjedocima, kao i žrtvama-svjedocima, odredi advokata za vrijeme trajanja saslušanja ukoliko je “očito da sam svjedok nije u stanju da koristi svoja prava u vrijeme saslušanja i ako njegovi interesi ne mogu biti zaštićeni na drugi način.”¹⁰⁹ Ipak bosanski model u praksi djeluje u skladu sa istim principima kao i MKTJ pred kojim pravno zastupanje svjedoka nije moguće. U tom pogledu, Sud BiH se ne razlikuje od većine drugih međunarodnih i hibridnih tribunala, osim stalnog Međunarodnog krivičnog suda i vanrednih odjela sudova Kambodže.

Odredba ZKP-a o dodjeli advokata svjedocima do sada se primjenjivala u vrlo ograničenoj mjeri zbog nedovoljnih sredstava. Ta odredba je primijenjena jedino u toku dva kratka perioda krajem 2006. i početkom 2007. godine, kada je jedan advokat, koji je dobio finansijsku podršku od Ureda Visokog povjerenika UN-a za ljudska prava u Sarajevu, pružao pomoć žrtvama mučenja i seksualnog zlostavljanja prilikom svjedočenja na sudu. Advokat je savjetovao žrtve u vezi s pitanjima na koje ne moraju odgovarati te o njihovom pravu da traže naknadu štete. Ova inicijativa je bila slična inicijativi Fonda za humanitarno pravo u Srbiji da se omogući žrtvama da budu zastupane na suđenjima po optužnicama za ratne zločine.¹¹⁰ Za razliku od predstavnika Fonda za humanitarno pravo u Srbiji, međutim, advokat iz BiH nije imao pravo da svjedocima postavlja pitanja niti da izvodi nove dokaze.¹¹¹ Osim toga, Ured Visokog povjerenika UN-a za ljudska prava je zatvorio svoju kancelariju u Sarajevu u junu 2007. godine, kada je prekinut projekat podrške pravnom zastupanju. U svakom slučaju, većina svjedoka nije svjesna mogućnosti angažmana pravnih zastupnika i ne postoji sistem koji bi obezbijedio takvo zastupanje.¹¹² “Trebal bi postojati lista advokata koji mogu zastupati žrtve”, rekla je predstavnica Odsjeka za podršku svjedocima i žrtvama.¹¹³

Također, iako prema ZKP-u žrtve imaju pravo na direktno obeštećenje – i one žrtve koje su dale svoj iskaz i one koje su samo podnijele imovinskopravni zahtjev kao oštećeni – Odjel za ratne zločine rutinski poučava žrtve da pokrenu parnični postupak po završetku krivičnog

---

¹⁰⁸ Zakonom o krivičnom postupku je oštećeni definiran kao “osoba kojoj je lično ili imovinsko pravo krivičnim djelom povrijeđeno ili ugroženo.” Zakon o krivičnom postupku, Službeni glasnik BiH, br. 36/2003, 21. decembar 2003., član 20(h).

¹⁰⁹ Ibid., član 84(5).

¹¹⁰ Za više detalja o srbijanskom iskustvu, vidjeti ICTJ, *Against the Current: War Crimes Prosecutions in Serbia*.

¹¹¹ Intervju sa bivšom voditeljicom OHCHR-a u Sarajevu, 26. juli 2007.

¹¹² Ibid.; intervju sa višim službenikom Odsjeka za podršku svjedocima i žrtvama, Sarajevo, 27. juli 2007.

¹¹³ Ibid.

postupka.¹¹⁴ Vijeća obično opravdavaju odluku da ne postupaju po imovinskopравnim zahtjevima za obeštećenje visokim brojem oštećenih i vjerovatnoćom da bi procjena iznosa za svaki imovinskopравni zahtjev pojedinačno trajala dugo, što bi utjecalo na dužinu trajanja krivičnog postupka.¹¹⁵ Međutim, Misija OSCE-a u BiH je izrazila zabrinutost da čak i u situaciji kad je bilo moguće konkretno i brzo procijeniti materijalne štete, sudska vijeća su se suzdržavala od postupanja po imovinskopравnim zahtjevima, dok tužitelji nisu ni pokušavali prikupiti takve podatke.¹¹⁶ Osim toga, neka vijeća navodno nisu ni objasnila žrtvama-svjedocima da imaju pravo tražiti naknadu štete bilo u okviru krivičnog postupka ili u građanskoj parnici.¹¹⁷ Činjenica da žrtve nisu poučene o ovom pravu protivna je izričitoj obavezi tužitelja i prvostepenog sudskoj vijeća.¹¹⁸ Čak i kada su poučene o tom pravu, žrtvama nije uvijek lako shvatiti šta je sve potrebno da bi se uložio imovinskopравni zahtjev. Osim toga, rijetko imaju finansijske mogućnosti da plate advokata koji bi im pomogao u građanskoj parnici.¹¹⁹ Njihovo pravo na traženje obeštećenja stoga ostaje u velikoj mjeri neostvareno.

TROŠKOVI I FINANSIRANJE

Odjel za ratne zločine i Poseban odjel Tužiteljstva djeluju kao ekonomske institucije, na solidnoj finansijskoj osnovi. Glavni udio u finansiranju ima međunarodna zajednica, s tim da se uloga bosansko-hercegovačkih organa vlasti u finansiranju te dvije institucije konstantno povećava. Očekuje se da će od 2010. godine Odjel za ratne zločine i Tužiteljstvo biti u cijelosti finansirani iz državnog budžeta.

Međunarodna sredstva se kanališu, prije svega, preko Ureda registrara, uspostavljenog kao poseban tranzicijski projekat 2004. godine prema sporazumu postignutom između Visokog predstavnika i Predsjedništva BiH. Njegovo zatvaranje se očekuje u decembru 2009. godine.¹²⁰ Međunarodne sudije i tužitelji, kao i međunarodni i domaći pravni službenici, administrativno osoblje i osoblje koje radi na pružanju podrške svjedocima, čije se plaće isplaćuju iz tih donacija, vode se kao zaposlenici Ureda registrara.

¹¹⁴ Prema Članu 198. ZKP-a, imovinskopравni zahtjev se može uputiti na parnični postupak kada "podaci krivičnog postupka ne pružaju pouzdani osnov ni za potupno ni za djelimično presuđenje" ili kad "Sud donese presudu kojom se optuženi oslobađa optužbe ili kojom se optužba odbija ili kad rješenjem obustavi krivični postupak."

¹¹⁵ Vidi, naprimjer, *Tužitelj protiv Gojka Jankovića*, predmet br. X-KR-05/161, presuda, 16. februar 2007. (engleska verzija), str. 78.

¹¹⁶ Misija OSCE-a u BiH, *Četvrti izvještaj o predmetu protiv Željka Mejića i ostalih*, June 2007, str. 3–4.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Prema članu 86(10) ZKP-a, "Oštećeni koji se sasluša kao svjedok pitat će se da li želi da u krivičnom postupku ostvaruje imovinskopравni zahtjev." Član 195(4) kaže: "Ako ovlaštena osoba nije podnijela prijedlog za ostvarivanje imovinskopравnog zahtjeva u skladu sa imovinskim zakonom u krivičnom postupku do potvrđivanja optužnice, bit će obaviještena da taj prijedlog može podnijeti do završetka glavnog pretresa, odnosno pretresa za izricanje krivičnopravne sankcije." Također, članom 258(4) propisano je sljedeće: "Ukoliko je prisutan oštećeni, ali još nije podnio imovinskopравni zahtjev, sudija, odnosno predsjednik vijeća će ga poučiti da može podnijeti taj zahtjev do zaključenja glavnog pretresa."

¹¹⁹ Intervju sa članom monitoring tima Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 10. juni 2008.

¹²⁰ Intervju sa članom Upravnog odbora Ureda registrara za Odjel I za ratne zločine i Odjel II za organizirani kriminal Suda BiH i za Poseban odjel za ratne zločine i Poseban odjel za organizirani kriminal Tužiteljstva BiH (Upravni odbor), Sarajevo, 10. juni 2008. Sporazumom je predviđen petogodišnji mandat Ureda registrara.

Sud BiH prima sredstva iz više izvora i ne oslanja se samo na manju grupu donatora.¹²¹ Iznosi na koje se razni donatori obavezuju i isplaćuju znatno se razlikuju: kreću se od 13.05 miliona eura, koliko je Sud BiH primio od Sjedinjenih Američkih Država, i 3.6 miliona eura, koliko je Njemačka obećala, do malog doprinosa u iznosu od 25.000 eura, koliko je donirala Poljska.¹²²

Nije uvijek lako za potrebe Suda prikupiti dovoljan iznos sredstava. Naprimjer, donatorska konferencija održana u Briselu u martu 2006. godine rezultirala je obećanjem donacija u iznosu od 7.7 miliona eura u četverogodišnjem periodu, iako su predstavnici bosansko-hercegovačkih vlasti i Suda postavili cilj od preko 20 miliona eura (ne računajući velike iznose koji su traženi za izgradnju državnog zatvora). U reakciji na neočekivani ishod konferencije, Direktor finansija i Registrar Suda su utvrdili tranzicijski plan koji se trenutno provodi, sa rasporedom dinamike smanjenja broja međunarodnog osoblja, smanjenja troškova po suđenju, prijenosom finansijske nadležnosti na budžet BiH, pokazateljima učinka i planovima zapošljavanja. Ključni donatori su pozitivno odgovorili, što ilustrira donacija Švedske, obećana u iznosu od 2 miliona eura u septembru 2006. godine; Evropska komisija se nakon toga obavezala na donaciju u iznosu od oko 4 miliona eura.¹²³

Donacijama se upravlja prema detaljnom planu Upravnog odbora koji djeluje u sljedećem sastavu: Registrar Suda, Registrar Tužiteljstva, Direktor finansija i Šef administracije.¹²⁴ Postoje dva kanala za dalji nadzor korištenja međunarodnih sredstava: Tranzicijsko vijeće i kvartalni sastanci diplomatskih predstavnika država donatora u Sarajevu.¹²⁵

Aranžmani finansiranja Suda BiH se čine održivim. “Nismo željeli prenijeti strukturu koju BiH neće biti u mogućnosti finansijski izdržavati. Mi imamo odgovornost prema siromašnoj zemlji u kojoj ljudi zarađuju 300 eura mjesečno”, izjavio je jedan međunarodni član Upravnog odbora.¹²⁶ Oslanjanje na državni budžet je postalo veće i međunarodno finansiranje je smanjeno, dok su Sud i Tužiteljstvo postali efikasniji. U periodu od 2006. do 2007. godine, naprimjer, odnos između udjela međunarodnih i domaćih sredstava je promijenjen, tako da umjesto da udio međunarodnih sredstava bude gotovo dvostruko veći, kao nekad, on je postao gotovo jednak udjelu domaćih sredstava.¹²⁷ U 2008. godini, doprinos bosansko-hercegovačke vlade je po prvi put veći od doprinosa međunarodne zajednice; predviđa se iznos od 16.9

¹²¹ Prema iznosu donacije, donatori Suda BiH i Tužiteljstva BiH su redom: Sjedinjene Američke Države, Ujedinjeno Kraljevstvo, Evropska Komisija, Nizozemska, Njemačka, Švedska, Španija, Austrija, Italija, Norveška, Irska, Švicarska, Danska, Belgija, Luksemburg, Grčka, Turksa i Poljska. Osim toga, Japan, Portugal, Kanada i Finska su Sud podržali dodjeljivanjem osoblja.

¹²² Odjel I i Odjel II Suda BiH i Poseban odjel za ratne zločine i organizirani kriminal Tužiteljstva BiH, *Godišnji izvještaj Ureda registrara za 2007.*, 125 (tabela 5.10).

¹²³ Intervju sa članom Upravnog odbora, Sarajevo, 10. juni 2008.

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ Zadatak Tranzicijskog vijeća je da pomogne tranziciju Uredu registrara Suda BiH u potpuno domaću instituciju. Članovi Vijeća su Predsjednica Suda BiH, Glavni tužitelj, Registrar Suda BiH, Registrar Tužiteljstva BiH, Ministar finansija i trezora BiH, Ministar pravde BiH, Direktor Direkcije za evropske integracije BiH i Predsjednik Visokog sudskog i tužilačkog vijeća.

¹²⁶ ICTJ intervju, Sarajevo, 10. juni 2008.

¹²⁷ 2006. godine je međunarodna zajednica donirala 8.9 miliona eura u podršci radu Suda, Tužiteljstva, Ureda registrara, dok je iz budžeta izdvojeno 4.2 miliona eura. Doprinos BiH Vlade je 2007. godine bio 13.5 miliona KM (6.9 miliona eura), u poređenju sa 7.6 miliona eura u međunarodnim donacijama. Ti iznosi nisu bili namijenjeni samo za krivično gonjenje i suđenje u predmetima ratnih zločina nego i za predmete organiziranog kriminala i svih drugih djela za koje je nadležan Sud BiH. Međutim, najveći dio sredstava je ipak bio namijenjen za suđenja za ratne zločine.

miliona konvertibilnih maraka (KM ili 8.6 miliona eura) iz državnog budžeta i 5.1 milion eura iz međunarodnih donacija.¹²⁸

Sve veći udio iz budžeta BiH prati tekući proces integracije lokalnog osoblja iz Ureda registrara, koji finansijski podržava međunarodna zajednica, u Sud BiH i Poseban odjel. Integracija podrazumijeva da se njihove plaće sada isplaćuju iz budžeta BiH.

Ukupni troškovi po jednoj presudi također su u stalnom opadanju, što ide u prilog planu da dvije domaće institucije postupaju u predmetima finansirane od strane države. Postupci pred Odjelom za ratne zločine su daleko jeftiniji od postupaka pred međunarodnim sudovima. Od 2002. do 2007. godine, MKTJ je međunarodnu zajednicu godišnje koštao 124 miliona eura. Prosječni godišnji trošak Odjela za ratne zločine i Posebnog odjela Tužiteljstva za period 2005.-2009. do danas iznosi oko 13 miliona eura. U periodu 1994.-2005., prosječni troškovi svake prvostepene presude koju je izrekao MKTJ iznosili su oko 15 miliona eura; na Međunarodnom krivičnom tribunalu za Ruandu (ICTR), troškovi su iznosili 26.2 miliona.¹²⁹ Na Sudu BiH, prosječni troškovi su se kretali oko 955.000 eura 2006. godine, oko 680.000 eura 2007. godine, dok su troškovi za 2008. godinu procijenjeni na nešto ispod 400.000 eura.¹³⁰

Poređenje s troškovima ad hoc tribunala nije savršeno jer se pred tim tribunalima sudi visokopozicioniranim optuženicima, a optužnice često sadrže brojne tačke za koje dokazni postupak traje godinama. Osim toga, tokom suđenja u Sarajevu često se koriste činjenice koje je utvrdio MKTJ, čime se doprinosi ogromnim uštedama.¹³¹ Sudsko vijeće u predmetu *Mandić* prihvatilo je i u spis uvrstilo kao dokaz čak 396 činjenica koje je prethodno utvrdio MKTJ, što je sigurno doprinijelo uštedi vremena i finansijskih sredstava.¹³² U svakom slučaju, troškovi postupaka koji se vode u sličnim predmetima pred Odjelom za ratne zločine puno su manji nego troškovi na drugim sudovima. Prvostepeni postupka koji se pred Odjelom za ratne zločine vodio protiv Momčila Mandića, ministra pravde RS-a tokom rata, nije koštao puno više od nekog prosječnog postupka koji se vodi pred Odjelom za ratne zločine s obzirom da je trajanje sudskog postupka (osam mjeseci) bilo tek nešto iznad prosječnih 7.4 mjeseci.¹³³

SARADNJA U DOMENU PRAVOSUĐA

A. Saradnja sa MKTJ

¹²⁸ Podaci za 2006. i 2007. godinu su preuzeti iz godišnjih izvještaja Ureda za reviziju poslovanja institucija BiH o reviziji poslovanja Suda BiH i Tužiteljstva BiH u 2006. i 2007. godini, www.revizija.gov.ba (na bosanskom-srpskom-hrvatskom) i iz publikacije Odjela I i Odjela II Suda BiH i Posebnog odjela za ratne zločine i za organizirani kriminal Tužiteljstva BiH, *Registry Annual Report 2007 (Godišnji izvještaj Ureda registrara 2007)*, str. 115–16 (tabele 5.4 i 5.5). Predviđanja za 2008 dolaze od Suda BiH, Tužiteljstva BiH i Ureda registrara, *The General Budgets for the Judicial Institutions of BiH (Opći budžeti za pravosudne institucije BiH)* (juni 2006.), str. 56–57 (dodatak 10 i 11).

¹²⁹ Podaci o prvostepenim presudama MKTJ-a i Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu preuzeti su iz pisanih materijala koje je pripremio Ured registrara Suda BiH za donatorsku konferenciju u Briselu, održanu 31. marta 2006. Informacije u relevantnim dodacima (Komparativna statistička analiza za aktivnosti Državnog suda Bosne i Hercegovine i Tužiteljstva BiH na rješavanju predmeta ratnih zločina, 2005–2009) baziraju se na zvaničnim informacijama koje su te institucije objavile.

¹³⁰ Intervju sa članom Upravnog odbora, Sarajevo, 10. juni 2008.

¹³¹ Vidjeti u daljem tekstu, VII, “Saradnja u domenu pravosuđa.”

¹³² *Tužitelj protiv Momčila Mandića*, presuda br. X-KR-05/58, 18. juli 2007., str. 51–103.

¹³³ Suđenje Mandiću je počelo 13. novembra 2006. i završeno je 18. jula 2007. Ukupno trajanje 32 okončana postupka (do juna 2008.) iznosi 236 mjeseci ili 7.4 mjeseci po jednom suđenju.

Odjel za ratne zločine je nastao kao rezultat snažnog pritiska MKTJ, a njegovo djelotvorno funkcioniranje je i dalje ključni dio strategije zatvaranja MKTJ. Na neki način, obje institucije imaju zajedničku svrhu i one održavaju sveobuhvatnu saradnju. Nekoliko osoba koje su nekad radile za MKTJ sada rade u Odjelu za ratne zločine Suda BiH. One su svoje iskustvo prenijele na sudska vijeća, Tužiteljstvo, registrare, zatim u domenu podrške svjedocima i drugim inicijativama. Osim toga, članovi osoblja MKTJ drugih profila, koji se bave upravljanjem sudom i prijevodom, dolazili su u kraću posjetu Odjelu za ratne zločine.

Osim što su razmijenili stručno iskustvo, Odjel za ratne zločine je na više načina direktno iskoristio iskustvo MKTJ, posebno u pravosudnom smislu.

Korištenje činjenica koje je MKTJ utvrdio u svojim presudama. Sudska vijeća su uštedjela znatne resurse u predmetima po optužnicama za zločine protiv čovječnosti time što su prihvatila činjenice koje je utvrdio MKTJ vezane za kontekstualne elemente zločina, kao što su rasprostranjen ili sistematičan karakter napada u određenom području. Stoga su se postupci mogli fokusirati na ograničeniji zadatak utvrđivanja uloge optuženika u određenim napadima.¹³⁴

Oslanjanje na sudsku praksu MKTJ u pogledu pitanja iz domena materijalnog prava. Brojna pitanja iz domena materijalnog prava su presuđena kroz oslanjanje na sudsku praksu MKTJ, uključujući i faktore na osnovu kojih je sud određivao da li je neko djelo bilo vezano za sukob, definiciju pojma “civilni” da bi se utvrdio status žrtava, običajni status kažnjavanja zločina protiv čovječnosti i individualna odgovornost za njihovo činenje, utvrđivanje elemenata zločina protiv čovječnosti, progona i mučenja, definiciju pojma “ostalo nečovječno postupanje”, elemente *actus reus* i *mens rea* silovanja, tumačenje oblika individualne krivične odgovornosti i tumačenje elemenata komandne odgovornosti.¹³⁵

Smjernice iz proceduralnih odluka MKTJ. Raspravna vijeća Odjela za ratne zločine su se pozivala na presude MKTJ da bi opravdala proceduralne odluke, kao što su određivanje obaveze tužiteljstva da dokaze stavi na uvid, rješavanje o dopustivosti

¹³⁴ Intervju sa međunarodnim sudijom Odjela za ratne zločine, Sarajevo, 26. juli 2007. Kada raspravna vijeća odlučuju o prihvatanju činjenica presuđenih u ranijim presudama, ona se oslanjaju na pravosudne kriterije koje je utvrdio MKTJ. Prihvaćene činjenice moraju biti jasne, konkretne i prepoznatljive, ograničene na činjenično stanje koje je sud utvrdio, bez pravne karakterizacije, a koje su osporavane na pretresu pred MKTJ i koje su sastavni dio presude na koju nije uložena žalba ili su riješene u žalbenom postupku, a koje su po karakteru generalne, bez da pripisuju individualnu krivičnu odgovornost optuženog. Vidjeti, naprimjer, *Tužitelj protiv Marka Samardžije*, presuda, 3. novembar 2006., str. 18–19, i *Tužitelj protiv Gojka Jankovića*, presuda, 16. februar 2007., str. 19–20.

¹³⁵ *Tužitelj protiv Nikole Andruna*, presuda, 14. decembar 2006., str. 15 (definicija “civila”) i str. 25 (elementi mučenja); *Tužitelj protiv Dragana Damjanovića*, presuda, 15. decembar 2006., str. 15 (definicija “civila”), str. 23 (definicija “drugih nečovječnih djela”), str. 44 (elementi zločina protiv čovječnosti), i str. 47–48 (elementi progona); *Tužitelj protiv Momčila Mandića*, presuda, 18. juli 2007. (na bosanskom-hrvatskom-srpskom), str. 129–30 (definicija “drugih nečovječnih djela”), str. 143–44 (oblici individualne krivične odgovornosti), i str. 145–47 (komandna odgovornost); *Tužitelj protiv Neđe Samardžića*, presuda Apelacionog vijeća, 13. decembar 2006., str. 29 (običajni status kazne za zločine protiv čovječnosti); *Tužitelj protiv Marka Samardžije*, presuda, 3. novembar 2006., str. 22–23 (oblici individualne krivične odgovornosti); *Tužitelj protiv Radovana Stankovića*, presuda, 14. novembar 2006., str. 32–33 (običajni status kazne za zločine protiv čovječnosti); *Tužitelj protiv Bobana Šimšića*, presuda, 11. juli 2006., str. 40 (oblici individualne krivične odgovornosti), str. 42–43 (elementi progona) i str. 49 (elementi silovanja); *Tužitelj protiv Radmila Vukovića*, presuda, 16. april 2007., str. 10 (djelo povezano s oružanim sukobom), str. 10–11 (elementi zločina protiv čovječnosti) i str. 11 (elementi silovanja).

dokaza, izvođenje dokaza radi pobijanja dokaza druge strane, te pravo optuženika da sam zastupa svoju odbranu.¹³⁶

Korištenje dokaza MKSK. Iskazi svjedoka pred MKTJ obično se prihvataju pod uvjetom da se optuženiku da mogućnost unakrsnog ispitivanja tih svjedoka.¹³⁷ Izuzetno, raspravna vijeća su prihvatala iskaze svjedoka date pred MKTJ čak i kada optuženik nije imao mogućnost unakrsno ispitati svjedoka. U tim slučajevima se svjedočenje može koristiti samo kao potkrepljujući dokaz.¹³⁸ Direktno vezano za pitanje korištenja dokaza koje je prihvatio MKTJ je pitanje pristupa raznim bazama podataka MKTJ od strane osoba koje rade u Posebnom odjelu. Sve do nedavno, Odjel je imao četiri “ključa” (lozinke) za ostvarenje pristupa elektronskoj bazi podataka MKTJ sa dokaznim materijalom (*Evidence Disclosure Suit*). Ograničen broj lozinki stavljenih na raspolaganje osoblju usporilo je rad Odjela – iako ne u znatnoj mjeri.¹³⁹ Nakon direktnih zahtjeva koje je sredinom 2007. godine uložio Glavni tužitelj BiH tadašnjoj Glavnoj tužiteljici MKTJ i njenom zamjeniku, situacija se u znatnoj mjeri poboljšala. Do juna 2008. godine svaki od šest timova Tužiteljstva imao je mogućnost pristupa toj bazi podataka MKTJ, ali tužitelji još uvijek imaju ograničen pristup drugoj bazi podataka – *Judicial Database*, jer koriste samo jednu lozinku za ulazak u nju.¹⁴⁰

Prijenos znanja. Prijenos znanja je drugi način na koji su sudije i tužitelji u Sarajevu iskoristili ekspertizu MKTJ. Sudije su putovale dva puta u Hag i tamo su razgovarali o konkretnim pitanjima iz domena materijalnog i procesnog prava sa svojim kolegama iz MKTJ. Postoji redovita komunikacija između Tužiteljstva MKTJ i Posebnog odjela za ratne zločine, što nije iznenađenje. Njihova saradnja se uglavnom odnosi na predmete ustupljene Bosni i Hercegovini na dalje postupanje prema pravilu *II bis* i na predmete iz kategorije II.¹⁴¹

Međutim, viši zvaničnici navode već neko vrijeme da “MKTJ nije tako postavljen da bi mogao da pomaže drugim institucijama.”¹⁴² Ovo može postati sve većim razlogom za

¹³⁶ *Tužitelj protiv Nikole Kovačevića*, presuda, 3. novembar 2006., str. 17 (izvođenje dokaza u postupku pobijanja); *Tužitelj protiv Momčila Mandića*, presuda, 18. juli 2007. (na bosanskom-hrvatskom-srpskom), str. 112 (dopustivost dokaza); *Tužitelj protiv Radovana Stankovića*, presuda, 14. novembar 2006., str. 13–14 (zastupanje vlastite odbrane); *Tužitelj protiv Bobana Šimšića*, presuda, 11. juli 2006., str. 12–14 (stavljanje dokaza na uvid).

¹³⁷ U julu 2007., naprimjer, raspravno vijeće je u postupku po optužnici za ubistva, progon, prisilno raseljavanje i druga nečovječna postupanja usmjerena protiv civila iz Srebrenice (*Božić i ostali*) odobrilo unakrsno ispitivanje Roberta Alexandra Frankena, zamjenika komandanta holandskog bataljona stacioniranog u Srebrenici 1995. godine. Franken je svjedočio pred MKTJ 2000. Nakon unakrsnog ispitivanja, vijeće je uvrstilo njegov iskaz kao dokazni materijal u spis. Vidjeti “Božić i ostali: odobreno unakrsno ispitivanje,” *BIRN*, 18. juli 2007., www.bim.ba/en/72/10/3663/ (pristupljeno 24. juna 2008.). Mjesec dana nakon toga, vijeće je odbilo prihvatiti iskaz koji je dao Leenert Van Duijn, također pripadnik holandskog bataljona, zato što je ovaj svjedok odbio unakrsno ispitivanje i putem video linka i u sudnici. Vidjeti “Božić: Odbijen prijedlog Tužilaštva,” *BIRN*, 23. avgust 2007., www.bim.ba/en/77/10/3926/ (pristupljeno 24. juna 2008.).

¹³⁸ Intervju sa međunarodnim sudijom Odjela za ratne zločine, Sarajevo, 26. juli 2007. Prema Zakonu o ustupanju predmeta od strane Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju Tužiteljstvu Bosne i Hercegovine i korištenju dokaza pribavljenih od Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju u postupcima pred sudovima u Bosni i Hercegovini (2004.), “sudovi ne mogu zasnivati osuđujuću presudu isključivo ili u odlučujućoj mjeri na prethodnim izjavama svjedoka koji nisu dali usmeni iskaz na glavnom pretresu” (član 3(2)).

¹³⁹ Intervju sa međunarodnim tužiteljem, Sarajevo, 7. septembar 2007.

¹⁴⁰ Intervju sa predstavnikom Posebnog odjela, Sarajevo, 9. juni 2008.

¹⁴¹ Intervju sa Glavnim tužiteljem BiH, Sarajevo, 25. juli 2007.

¹⁴² ICTJ intervju, Sarajevo, 28. oktobar 2005.

zabrinutost, ako se ima u vidu da je za 2010. godinu planiran kraj mandata MKTJ. Sljedeća pitanja bi mogla izazvati komplikacije:

Pristup arhivi MKTJ. Nije poznato kome će pripasti arhiva MKTJ i ko će imati pristup istoj nakon zatvaranja Tribunala. Pristup sudskoj arhivi, kao i prethodno neiskorištenim dokazima koje je haško Tužiteljstvo pribavilo, vjerovatno će imati ogroman efekat na sudska nastojanja na prostoru bivše Jugoslavije generalno, a posebno u BiH. S obzirom na pravne i logističke kompleksnosti u organiziranju pristupa, pod hitno je potrebno da se izradi sistem. To je jedno od pitanja koje razmatra Nezavisni savjetodavni odbor za arhivsku građu, koji su uspostavili MKTJ i Međunarodni krivični sud za Ruandu. Vjeruje se da su informacije i dokazi do kojih je došao MKTJ u proteklih 14 godina sadržane na oko 7 miliona strana. Ovaj opsežan i jedinstven izvor podataka će biti od očiglednog, ako ne i presudnog značaja u mnogim predmetima u kojima će se suditi pred Odjelom za ratne zločine, kao i pred sudovima u Srbiji, Hrvatskoj, na Kosovu, u Makedoniji i Crnog Gori.

Pravne poteškoće koje proizlaze iz ustupanja dokaza. “Dokazima koje je pribavio MKTJ utvrđuje se krivnja daleko većeg broja osumnjičenih [u odnosu na broj optuženika i osuđenika],” rekao je bivši tužitelj MKTJ, koji je kasnije počeo raditi u Posebnom odjelu za ratne zločine, 2005. godine.¹⁴³ Tužitelj je naglasio pouzdanost i preciznost tih dokaza, s obzirom da je MKTJ otvorio prve istrage još u toku rata, odmah nakon što su zločini počinjeni. Od posebnog značaja su intervjui vođeni sa osobama koje su bile dio komandnih struktura u to vrijeme. Ali, ustupanje takvih dokaza i informacija pokreće određeni broj pravnih poteškoća, uključujući i spremnost svjedoka da svjedoče godinama nakon što su svoje iskaze dali pred Tribunalom, mjeru u kojoj im može biti pružena zaštita ili dopustivost dokaza koje je pribavio MKTJ. Ova pitanja mogu biti teža za rješavanje kada se MKTJ zatvori, posebno ako bude potreban sudski nadzor.

B. Regionalna saradnja

Jača saradnja među tužiteljima i istražnim sudijama u BiH, Hrvatskoj i Srbiji i u fazi istrage i u fazi sudskog postupka, jedan je od izuzetno ohrabrujućih znakova u nekoliko proteklih godina koji ukazuje na sposobnost tih zemalja da privedu osumnjičene za ratne zločine pred lice pravde. Odjel za ratne zločine je sigurno imao koristi od takvog razvoja situacije. Glavni tužitelj BiH je potpisao protokole o saradnji s kolegama u Hrvatskoj i Srbiji u januaru odnosno julu 2005. godine. Međutim, još uvijek prisutne zakonske prepreke negativno utječu na ostvarenje pravde u regionu. BiH plaća najvišu cijenu kada je veliki broj žrtava i dokaza prisutan u zemlji, dok su osumnjičeni, izvan granica te zemlje, zaštićeni od ekstradicije.¹⁴⁴

Stvarne dimenzije problema prouzročenog boravkom osumnjičenih za ratne zločine u susjednim zemljama nisu poznate. Visok broj hapšenja i suđenja pred Odjelom za ratne zločine ukazuje na činjenicu da veliki broj osumnjičenih još uvijek živi u BiH. Mapiranje koje

¹⁴³ Konferencija u organizaciji BIRN-a, Sarajevo, 10. novembar 2005.

¹⁴⁴ Protokol o suglasnosti u ostvarivanju međusobne suradnje u borbi protiv svih blikla teškog kriminala, potpisan između Državnog odvjetništva Republike Hrvatske i Tužiteljstva Bosne i Hercegovine, 21. januar 2005, [www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/MEMORANDUM_PROTOKOL_HRVATSKA-BIH_\(bos\).pdf](http://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/MEMORANDUM_PROTOKOL_HRVATSKA-BIH_(bos).pdf); Memorandum o saglasnosti i unapređenju saradnje u borbi protiv svih oblika teškog kriminala, zaključen između Republičkog javnog tužilaštva Srbije i Tužiteljstva/Tužilaštva za ratne zločine Bosne i Hercegovine, 1. juli 2005., www.media.ba/mcsonline/bs/tekst/zakoni-i-drugi-relevantni-dokumenti (pristup 24. juni 2008.).

je nedavno poduzeo Poseban odjel za ratne zločine će, prema očekivanjima, baciti više svjetla na ovaj problem. Ipak se vjeruje da su se mnogi počinitelji ratnih zločina u BiH preselili u Hrvatsku ili Srbiju otkako je zaustavljen rat i da su tamo stekli državljanstvo. U sve tri zemlje postoji zabrana ekstradicije državljana tih zemalja, dok je suđenje moguće samo u zemlji u kojoj osumnjičeni boravi. U Hrvatskoj, zabrana ekstradicije je određena Ustavom, dok u Srbiji i BiH takve odredbe postoje u zakonima o krivičnom postupku.¹⁴⁵

Srbija i Hrvatska nisu spremne izručiti svoje državljane u BiH gdje bi ih čekao sudski proces, dok BiH nije spremna ustupiti krivično gonjenje susjednim zemljama. Ovo je u skladu sa dominantnom pozicijom među bosansko-hercegovačkim političarima i u pravosuđu da se suđenja trebaju održati u BiH, zemlji koja ima teritorijalnu nadležnost, nakon što se osumnjičeni isporuče BiH.¹⁴⁶ Sve do juna 2008. godine, prema ZKP-u, nije bilo moguće ustupanje predmeta ratnih zločina, čak i onih koji se odnose na osobe koje nikad nisu imale državljanstvo BiH. Prema ZKP-u, ustupanje krivičnog gonjenja stranoj državi nije se moglo odobriti za ona krivična djela za koja je zakonom zapriječena kazna zatvora u trajanju od 10 godina ili više.¹⁴⁷

U toku 2004. godine su misije OSCE-a u te tri zemlje pokrenule proces multilateralnih konsultacija kako bi se ojačala međudržavna saradnja u rješavanju problema vezanih za procesuiranje ratnih zločina. Takozvani “palićki proces”, nazvan po srbijanskom gradu u kojem su se zainteresirane strane po prvi put sastale, sastojao se od redovitih susreta između glavnih tužitelja i glavnih tužitelja za ratne zločine iz BiH, Hrvatske i Srbije, u prisustvu predstavnika OSCE-a. Iako koristan, proces ima ograničen potencijal, s obzirom da su rješavanje pitanja ekstradicije i ustupanje predmeta izvan nadležnosti predstavnika pravosuđa koji su sudjelovali na sastancima, odnosno zahtijevaju veći angažman šefova vlada ili predsjednika tih zemalja.¹⁴⁸

U međuvremenu su BiH i njeni susjedi utvrdili druge oblike saradnje u domenu pravosuđa, u pogledu pitanja ratnih zločina, u predmetima u kojima ne postoji sukob nadležnosti. Srbija je Bosni i Hercegovini izručila dva osumnjičenika za ratne zločine, oba Srbina iz BiH, od kojih niti jedan nije stekao srbijansko državljanstvo.¹⁴⁹ Sud BiH je Srbiji omogućio korištenje njegove opreme za video konferencije preko koje je Srbija saslušala svjedoke sa prebivalištem u BiH u okviru sudskih procesa u Srbiji, a istražnim sudijama iz Beograda je omogućio da ispituju svjedoke u prostorijama Suda. Poseban odjel je zaprimio ili je poslao brojne zahtjeve

¹⁴⁵ Član 415(1)(a) Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine zabranjuje ekstradiciju državljana Bosne i Hercegovine. Članom 9. Ustava Republike Hrvatske i članom 540(1) Zakona o krivičnom postupku Srbije zabranjena je ekstradicija državljana Hrvatske odnosno Srbije.

¹⁴⁶ Na sjednici Parlamenta BiH, održanoj u aprilu 2007., tadašnji glavni tužitelj Marinko Jurčević potvrdio je stav Tužiteljstva BiH da se optuženim za ratne zločine mora suditi u zemlji u kojoj su zločini počinjeni. On je zagovarao “zaključivanje trilateralnog ugovora po pitanju ekstradicije ili da se traže neka druga rješenja. [U suprotnom] mi ćemo tavoriti u začaranom krugu.” Marinko Jurčević, glavni tužitelj BiH, transkript toka sjednice Zastupničkog doma Parlamentarne skupštine BiH, 12. april 2007.

¹⁴⁷ ZKP, član 412(4). Amandmanima usvojenim u junu 2008. godine brisano je to ograničenje iz teksta zakona.

¹⁴⁸ Ambasador Jorge Fuentes (šef Ureda OSCE u Zagrebu), “The Palić Process”, *OSCE Courier, Newsletter of the OSCE Office in Zagreb*, mart/april 2008, str. 2.

¹⁴⁹ Vidjeti “Gojko Kličković izručen Bosni i Hercegovini,” *izjava za medije Suda BiH*, 20. juni 2007., www.sudbih.gov.ba/?id=439&jezik=e (pristupljeno 24. juna 2008.). Gojko Kličković je podnio zahtjev za stjecanje srbijanskog državljanstva i njegovi advokati su tvrdili da sve dok se njegov zahtjev razmatra on ne može biti izručen. Srbijansko Ministarstvo pravde je, međutim, odbilo takav stav i Kličković je izručen BiH. Drugi slučaj se odnosio na Vasu Todorovića. Vidjeti “Srbija izručila Vasu Todorovića BiH”, *Danas* (Beograd), 10. april 2008., www.danas.co.yu/20080410/region1.html (pristupljeno 24. juna 2008.).

za saradnju tužiteljima u Hrvatskoj i Srbiji, od kojih se mnogi odnose na pristup dokumentima. Većina zahtjeva je prihvaćena.¹⁵⁰

Klima saradnje između BiH i Srbije je postala hladnija nakon maja 2007. godine, kada je srbijanska policija uhapsila državljanina BiH, Iliju Jurišića, u Beogradu, zbog optužbi za ratne zločine. Suđenje Jurišiću je potom počelo pred Odjelom za ratne zločine u Okružnom sudu u Beogradu po optužnici za ubistvo na desetine pripadnika bivše Jugoslovenske Narodne Armije u Tuzli (BiH) u maju 1992. godine, navodno po Jurišićevom naređenju, a suprotno sporazumu kojim je garantirano njihovo bezbjedno povlačenje iz toga grada. Hapšenje i suđenje su izazvali veliku konsternaciju među Bošnjacima i Hrvatima u BiH, koji smatraju optužbe protiv Jurišića neosnovanim.

Za rješavanje problema vezanih za saradnju između BiH i dvije susjedne zemlje potrebno je da sve zemlje ukinu zabranu ekstradicije svojih državljanina koji se terete za ratne zločine. Kada je praktičnije da se postupak vodi u Hrvatskoj ili Srbiji, BiH treba omogućiti ustupanje optužnice jednoj od te dvije zemlje. Stoga je dobrodošla nedavna izmjena Zakona o krivičnom postupku, kojom je brisano ograničenje na vrstu krivičnog djela za koju je ustupanje krivičnog gonjenja stranoj zemlji dozvoljeno. Dva procesa – ustupanje i ekstradicija – trebaju teći paralelno, uz odabir jedne ili druge opcije, ovisno o okolnostima svakog slučaja posebno.

C. Odnosi između Odjela za ratne zločine Suda BiH i sudova u entitetima i Brčko Distriktu

U BiH, kantonalni sudovi (u Federaciji BiH), okružni sudovi (u Republici Srpskoj) i Osnovni sud Brčko Distrikta također imaju ovlasti, ali ograničene, da sude u predmetima ratnih zločina. Od 2003. godine entitetski krivični zakoni ne sadrže odredbe o ratnim zločinima, s tim da ostaju tri mogućnosti da se predmet ustupi sudovima u entitetima ili Brčko Distriktu. Te mogućnosti su utvrđene u *Pravilniku o pregledu predmeta ratnih zločina* koji je kolegij tužitelja usvojio u decembru 2004. godine.

1. Kada glavni tužitelj BiH pregleda predmete iz kategorije predmeta iz gore opisane kategorije Pravila puta, u kojima je istraga pokrenuta prije 2003. godine, i odluči da predmet nije “visoko osjetljiv”, tužitelj ga ustupa tužiteljstvu u entitetu/Brčko Distriktu koje je teritorijalno nadležno za dati predmet.¹⁵¹
2. Ukoliko dokazi u predmetima iniciranim prije 2003. godine nisu bili dovoljni prema sistemu Pravila puta ili ih MKTJ nije imao mogućnosti pregledati, kantonalna i okružna tužiteljstva su mogla istragu nastaviti. Ona su obavezna dostaviti dosjee državnom tužitelju na pregled prije nego što traže nalog za hapšenje ili podizanje optužnice protiv osumnjičenog od nadležnog sudije za prethodni postupak.¹⁵²
3. Glavni tužitelj BiH ima isključivu nadležnost da podigne optužnicu u predmetima koji su otvoreni do 2003. godine. Ako okružni ili kantonalni tužitelji dobiju krivičnu

¹⁵⁰ Prezentacije Vase Marinkovića, tadašnjeg šefa Posebnog odjela za ratne zločine, i Josipa Čule, zamjenika Državnog odvjetnika Republike Hrvatske, na sastanku povodom druge godišnjice potpisivanja sporazuma od strane Državnog odvjetnika Republike Hrvatske i Republičkog tužioca Srbije o saradnji u krivičnim stvarima, Beograd, 5. februar 2007.

¹⁵¹ Tužiteljstvo Bosne i Hercegovine, *Pravilnik o pregledu predmeta ratnih zločina*, 28. decembar 2004., član 7(5).

¹⁵² Ibid., član 6(2).

prijavu, oni je mogu dostaviti jedino Tužiteljstvu BiH.¹⁵³ Nakon podizanja optužnice, međutim, tužitelj može tražiti od Suda BiH da odobri ustupanje predmeta nadležnom kantonalnom ili okružnom sudu.¹⁵⁴

Uprkos općem nedostatku međunarodne pažnje sudovima u entitetima i Brčko Distriktu, oni su sasvim aktivni. U toku 2006. godine, prve godine rada Odjela za ratne zločine u punom kapacitetu, Odjel je izrekao osam prvostepenih presuda, dok je broj presuda na kantonalnim i okružnim sudovima iznosio 16. Tokom 2007. godine, odnos je bio 10 naspram 19, uključujući i dvije presude koje je izrekao sud u Brčko Distriktu.¹⁵⁵ Iako međunarodna zajednica često zanemaruje suđenja koja se vode pred sudovima u entitetima i Brčko Distriktu, OSCE prati sudske procese. Saradnja između Suda BiH i Posebnog odjela za ratne zločine s jedne strane, i kantonalnih i okružnih sudova, s druge strane, tek je sporadična. Stoga BiH ima potrebu za cjelovitim, sveobuhvatnim strateškim pristupom krivičnom gonjenju i suđenju u predmetima ratnih zločina.

U praksi, Sud BiH – i njegov Odjel za ratne zločine – nema nadležnost nad sudovima u Federaciji BiH i Republici Srpskoj i njegova sudska praksa nije obavezujuća za kantonalne i okružne sudove.¹⁵⁶ Tri sistema djeluju neovisno jedan od drugog i razlikuju se u više bitnih aspekata, posebno u pogledu važećeg zakona. Sud BiH primjenjuje Krivični zakon koji je donesen na državnom nivou 2003. godine. S obzirom da u BiH ne postoji vrhovni sud na državnom nivou, žalbe na presude sudskih vijeća Suda BiH se ulažu samo Apelacionom odjeljenju Suda BiH. Također je moguće presudu osporiti pred Ustavnim sudom BiH, ali samo ukoliko bi se radilo o pitanju da li je zakon koji je primijenilo Apelaciono vijeće u skladu sa Ustavom BiH. S druge strane, okružni i kantonalni sudovi primjenjuju Krivični zakon bivše SFRJ, koji je bio važeći zakon u vrijeme kad su zločini počinjeni.¹⁵⁷

Zbog toga je jedino pred Sudom BiH optuženima suđeno za zločine protiv čovječnosti i primjenjivana je doktrina komandne odgovornosti. U martu 2007. godine je Ustavni sud BiH odlučio da Krivični zakon BiH omogućava suđenje i izricanje osuđujuće presude osobi čije je činjenje ili nečinjenje zabranjeno općim principima međunarodnog prava, čak i ako takvo

¹⁵³ Telefonski intervju sa tužiteljem za ratne zločine Tužiteljstva Zeničko-dobojskog kantona, 24. juni 2008.

¹⁵⁴ Zakon o krivičnom postupku BiH, *Službeni glasnik BiH*, br. 36/2003, 21. novembar 2003., član 27(1): “Sud može ustupiti vođenje postupka po optužnici za krivično djelo iz svoje nadležnosti onom nadležnom sudu koji je teritorijalno nadležan za učinjeno krivično djelo i pokušaj činjenja djela .... (2) Odluku o ustupanju iz stava 1. ovog člana Sud također može donijeti na prijedlog strana ili zastupnika odbrane za sva krivična djela koja spadaju u nadležnost Suda osim za ona krivična djela počinjena protiv teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine.”

¹⁵⁵ Podaci dobiveni od Misije OSCE-a u BiH, juni 2008.

¹⁵⁶ Članom 13. Zakona o sudu BiH (2000.) propisano je da je Sud “nadležan da (a) zauzme konačan i pravno obavezujući stav vezan za provođenje zakona Bosne i Hercegovine i međunarodnih ugovora na zahtjev bilo kojeg suda entiteta ili bilo kojeg suda Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine kojem je povjereno provođenje zakona Bosne i Hercegovine i ... (c) odlučuje o postojanju sukoba nadležnosti između sudova u entitetima i između sudova entiteta i Suda Brčko Distrikta.” Međutim, Ustav BiH ne navodi pravosuđe kao oblast za koju su nadležne institucije BiH. Sudije sudova u entitetima ne prihvataju bilo koje instrukcije od Suda BiH kao obavezujuće. Intervju sa Meddžidom Kreso, predsjednicom Suda BiH, Sarajevo, 28. septembar 2007.

¹⁵⁷ Intervju sa domaćim sudijom Odjela za ratne zločine, Sarajevo, 26. juli 2007.; telefonski intervju sa okružnim tužiocem za ratne zločine, u Banja Luci, 20. juni 2008. Također vidjeti: Misija OSCE-a u BiH, *War Crimes Trials Before the Domestic Courts of Bosnia and Herzegovina, Progress and Obstacles* (Suđenja za ratne zločine pred domaćim sudovima u Bosni i Hercegovini, napredak i prepreke) (mart 2005.), str. 12.

ponašanje nije bilo inkriminirano kao krivično djelo domaćim zakonom na snazi u to vrijeme. Kantonalni i okružni sudovi se od toga suzdržavaju.¹⁵⁸

Znatna razlika postoji u odmjeravanju kazni na državnom i entitetskom nivou, što je posljedica primjene različitih zakona. Maksimalna kazna pred Sudom BiH je 45 godina zatvora; u Republici Srpskoj je 20 godina, a u Federaciji BiH 15 godina zatvora.¹⁵⁹ Pred Odjelom za ratne zločine je već izrečeno nekoliko kazni zatvora u trajanju od oko 30 godina, od kojih svaka uveliko prevazilazi najdužu kaznu zatvora koju entitetski sudovi mogu izreći.¹⁶⁰ Ustavni sud je utvrdio da je izricanje kazni prema Krivičnom zakonu BiH, umjesto prema Krivičnom zakonu bivše Jugoslavije, u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, te stoga u skladu sa Ustavom BiH.¹⁶¹ Međutim, optuženi kojima se sudi pred Sudom BiH dva puta su štrajkovali glađu, protestirajući protiv primjene Krivičnog zakona BiH – prvi štrajk je organiziran u januaru 2007. godine, a drugi u septembru iste godine. Razlike u dužini kazni i, općenitije, primjena različitih zakona u predmetima ratnih zločina i dalje predstavljaju veliki izazov za bosansko-hercegovačko pravosuđe.

Tužiteljstvo BiH ne sarađuje dovoljno sa tužiteljstvima u entitetima. Odjel je uglavnom “centar za obradu podataka” u kojem se sortira na hiljade krivičnih prijava. Taj aranžman se temelji na sporazumu postignutom u decembru 2004. godine među raznim tužiteljstvima u BiH i kodificiranom u *Pravilniku o pregledu predmeta ratnih zločina*.¹⁶² Odjel ne može izdati obavezujuće instrukcije kantonalnim i okružnim tužiteljstvima. Prema riječima jednog tužitelja iz tog Odjela, “Zakon kaže da možemo izdati 'potrebne instrukcije' tim tužiteljima. Ali, jesu li takve instrukcije obavezujuće? Ako jesu, niko ih tako ne tumači. U svakom slučaju, ne mogu se sjetiti da smo ikad izdali takve instrukcije.”¹⁶³ Uistinu, ondašnji vršitelj dužnosti šefa Posebnog odjela rekao je u septembru 2007. godine predstavniku ICTJ-a: “Mi im samo dajemo savjete i nudimo pomoć u određenim stvarima. Naprimjer, možemo ih savjetovati po pitanju zaštite svjedoka i možemo u njihovo ime tražiti dokaze od tužiteljstava u susjednim zemljama. Mi to ponekad radimo. Ali, generalno, naša saradnja sa tužiteljstvom MKTJ i tužiteljstvima u susjednim zemljama je bolje razvijena nego saradnja sa kantonalnim i okružnim tužiteljstvima.”¹⁶⁴

Uprkos nepostojanju zakonskih mehanizama, odnosi između tužiteljstava bi mogli biti produktivniji u praksi. Da na državnom nivou postoji jasna strategija, razmjena informacija među tužiteljstvima bi postala rutina. U nekim primjerima bi se krivično gonjenje za ratne zločine većeg broja lica moglo podijeliti između Tužiteljstva BiH i tužiteljstava na kantonalnom i okružnom nivou, u kojem slučaju bi kantonalni i okružni nivo krivično gonio osumnjičene na nižem nivou. Kada se istraga vodi o sistemskim zločinima, takva podjela bi

¹⁵⁸ Ustavni sud BiH, apelacija br. AP-1785/06 (*Abduladhim Maktouf*), odluka o dopustivosti i meritumu, 30. mart 2007., stav 79.

¹⁵⁹ Dženana Karup-Druško, “Tužilaštvo BiH i VSTV se moraju korigirati” *BH Dani* (Sarajevo), 13. oktobar 2006., www.bhdani.com/default.asp?kat=txt&broj_id=487&tekst_rb=8 (intervju sa Meddžidom Kreso, predsjednikom Suda BiH) (pristupljeno 24. juni 2008.).

¹⁶⁰ Vidjeti, naprimjer, predmete protiv *Gojka Jankovića*, *Niseta Ramića*, *Mirka Pekeza*, *Jadranka Palije*, *Željka Mejakića*. Za više detalja vidjeti tabelu s predmetima, u dodatku ovom izvještaju.

¹⁶¹ Argument suda je da su sankcije propisane Krivičnim zakonom bivše Jugoslavije za počinitelje ratnih zločina neadekvatne i da se njima ne štite žrtve. Onemogućiti zaštitu žrtve “nije zadovoljenje principa pravičnosti i vladavine prava, otjelovljenog u članu 7. Evropske konvencije jeste, a koji [princip]... dopušta ovaj izuzetak od pravila iz stava 1. tog člana.” Ustavni sud BiH, apelacija br. AP-1785/06 (*Abduladhim Maktouf*), Odluka o dopustivosti i meritumu, 30. mart 2007., stav 78.

¹⁶² Intervju s predstavnikom Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 7. septembar 2007.

¹⁶³ Intervju s predstavnikom Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 9. juni 2008.

¹⁶⁴ ICTJ intervju, Sarajevo, 25. juli 2007.

bila vrlo bitna s obzirom da bi se rasvijetlile mreže počinitelja i lanac odgovornosti. Sadašnji odnosi su ponekad napeti. “Mi provedemo istragu i onda, kada dostavimo predmet državnom tužiteljstvu na pregled, oni odluče da ga uzmu, navodno zato što se radi o 'visoko osjetljivom' predmetu, ali realno zbog toga što dobiju sve pripremljeno. Naš rad se tada ne računa,” primijetio je jedan okružni tužitelj.¹⁶⁵ Ovakva reakcija ilustrira značaj izrade jasnih kriterija za podjelu rada među tužiteljstvima na svim nivoima u BiH. Razgraničenje područja nadležnosti predstavlja jedan od osnovnih ciljeva koje bi prema očekivanjima trebalo ostvariti kroz dugo očekivanu Nacionalnu strategiju za procesuiranje ratnih zločina.

Prema analizi kapaciteta kantonalnih i okružnih sudova i tužiteljstava da postupaju u predmetima ratnih zločina, koju je provelo Visoko sudsko i tužilačko vijeće, tužiteljstva su još uvijek kadrovski nepopunjena i nedovoljno opremljena. Manje od polovine tužiteljstava ima specijalizirane odjele za ratne zločine.¹⁶⁶ Policija u kantonima FBiH i u sjedištima okružnih sudova u Republici Srpskoj nema odjele specijalizirane za istrage ratnih zločina. Niti Federacija BiH niti Republika Srpska nemaju strategiju i programe za zaštitu svjedoka.

Nije jasno da li će se održati sadašnja podjela rada u predmetima ratnih zločina na kantonalni i okružni nivo. Još uvijek ne postoji cjelovita strategija za procesuiranje ratnih zločina u BiH. Neki donatori su izrazili zabrinutost što isključivi fokus na Sud BiH ostavlja neriješenim problem nedovoljnog kapaciteta kantonalnih i okružnih sudova da rješavaju pitanja ratnih zločina na adekvatan način. Neki vjeruju da bi za BiH izgradnja kapaciteta u nekoliko odabranih sudova u oba entiteta bila bolja dugoročna strategija. Naprimjer, u Hrvatskoj je za suđenja u predmetima ratnih zločina zakon dao prioritet četirima najvećim sudovima. Predsjednica Suda BiH smatra da bi tužitelji i sudije koji rade na predmetima ratnih zločina u entitetima trebali postati zaposlenici Suda BiH odnosno Posebnog odjela za ratne zločine i da bi trebali u svom radu primjenjivati Krivični zakon BiH.¹⁶⁷ Drugi prijedlozi ostavljaju postojeće strukture zapošljavanja u entitetima, s tim da bi u predmetima ratnih zločina sudska vijeća sudila prema Krivičnom zakonu BiH, umjesto prema Krivičnom zakonu bivše SFRJ. O žalbama bi odlučivalo Apelaciono odjeljenje Suda BiH. U septembru 2007. godine je OHR formirao radnu grupu zaduženu da razmotri te prijedloge.¹⁶⁸ Grupa je završila s radom u martu 2008. godine, bez konsenzusa o preferiranom modelu.¹⁶⁹

---

¹⁶⁵ Telefonski intervju ICTJ-a sa tužiteljem za ratne zločine Okružnog tužilaštva Banja Luka, 20. juni 2008.

¹⁶⁶ Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, “Analiza procjene sposobnosti tužilaštava, sudova i policijskih organa u Bosni i Hercegovini za postupanje u predmetima ratnih zločina”, 5. oktobar 2006. Za detaljnu analizu ovih pitanja u okružnim i kantonalnim sudovima, vidjeti Human Rights Watch, *Still Waiting: Bringing Justice for War Crimes, Crimes against Humanity, and Genocide in Bosnia and Herzegovina's Cantonal and District Courts* (juli 2008.), dio IV, V i IX.

¹⁶⁷ Intervju sa Meddžidom Kreso, predsjednicom Suda BiH, Sarajevo, 28. septembar 2007. Žalbe na presude raspravnih vijeća novouspostavljenih odjela ulagale bi se Apelacionom odjeljenju Suda BiH.

¹⁶⁸ Grupa se sastojala od predstavnika sljedećih institucija: Visokog sudske i tužilačkog vijeća, Suda BiH, Tužiteljstva BiH, Vrhovnog suda Federacije BiH, Vrhovnog suda Republike Srpske, Tužilaštva Republike Srpske, Tužiteljstva Federacije BiH, Tužilaštva Brčko Distrikta, Osnovnog suda Brčko Distrikta i Ministarstva pravde BiH. Na sastancima su bili i predstavnici OSCE-a, Ureda visokog predstavnika i UNDP-a. E-mail komunikacija s predstavnikom međunarodne organizacije prisutne na sastancima radne grupe, 23. juni 2008.

¹⁶⁹ Telefonski intervju s predstavnikom međunarodne organizacije koji je prisustvovao sastancima radne grupe, 20. juni 2008. Druga radna grupa, u sličnom sastavu, paralelno je vodila diskusiju o tome da li je potrebno formirati apelacioni sud na državnom nivou koji bi razmatrao prvostepene presude Odjela za ratne zločine Suda BiH. Neki predstavnici pravosuđa u BiH smatraju da se sadašnjom strukturom, u kojoj su raspravna vijeća i apelaciona vijeća dio istog suda, ne može osigurati neovisnost apelacione instance. Članovi radne grupe su pozdravili prijedlog, iako podrška nije bila jednoglasna. Ibid.

D. Nacionalna strategija za procesuiranje ratnih zločina i strategija Tužiteljstva za rad na istraživanju i procesuiranju ratnih zločina

Od juna 2008. godine je jedna druga radna grupa, koja je formirana u septembru 2007. godine, radila na izradi takozvane Nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina.¹⁷⁰ Njeni članovi su predstavnici Suda, Tužiteljstva, Visokog sudskog i tužilačkog vijeća, Ministarstva pravde BiH i ministarstava finansija na entitetskom nivou. Očekuje se da će se Nacionalnom strategijom riješiti sljedeća pitanja: ukupan broj sudova, tužiteljstava, sudija i tužitelja u BiH koji je potreban za postupanje u predmetima ratnih zločina, i odnosi među njima; raspodjela sredstava na sudove i tužiteljstva, ovisno o broju predmeta; potreba za zapošljavanjem stručnih saradnika u kantonalne i okružne sudove i tužiteljstva; korištenje instituta sporazumnog priznanja krivice te imuniteta svjedoka na konsistentan način; komunikacija s javnošću; koordinacija među resornim ministarstvima, pravosudnim institucijama, organima provođenja zakona, kazneno-popravnim ustanovama i ustanovama građanskog društva u istragama i procesuiranju ratnih zločina; i mjere za jačanje regionalne saradnje među državama u predmetima ratnih zločina.

Iako visoki zvaničnici pravosuđa i predstavnici vlasti najavljuju izradu Nacionalne strategije još od 2006. godine, nije jasno da li će ona biti završena u doglednoj budućnosti. Njeno polazište je izrada “Strategije Tužiteljstva za rad na istraživanju i procesuiranju ratnih zločina”, koja je u nadležnosti Posebnog odjela za ratne zločine Tužiteljstva BiH. Rad na izradi te strategije teče bar od septembra 2007. godine. Njena ključna komponenta je studija u kojoj je potrebno identificirati sve zločine koji su počinjeni u toku sukoba u BiH, po općinama i mjesecima. Podaci korišteni za izradu studije potječu ne samo iz postojećih krivičnih prijava, nego i iz baza podataka bosanskih i međunarodnih nevladinih organizacija, sudske prakse MKTJ-a i iz drugih izvora. Do juna 2008. godine, Poseban odjel za ratne zločine je gotovo završio studiju. U narednim godinama Odjel će koristiti njene rezultate za određivanje prioriteta među najbitnijim predmetima za krivično gonjenje. Istrage će se voditi bez obzira da li postoje dosjei ili krivične prijave.¹⁷¹

Poseban odjel paralelno s tim radi i na Projektu statistike o ratnim zločinima, odnosno izradi registra svih poznatih predmeta ratnih zločina u nadležnosti Suda BiH, entitetskih sudova i Osnovnog sudom Brčko Distrikta. Ovo mapiranje treba dovesti do realne procjene broja osumnjičenih koji se terete za ratne zločine. Osim toga, Poseban odjel može koristiti mapiranje za verifikiranje toga da li postojeći spisi sadrže dokaze koji se mogu koristiti u istragama nakon što se završi studija sa fokusom na zločine. Mapiranje će se, prema očekivanjima, završiti u oktobru 2008. godine.¹⁷²

¹⁷⁰ Cilj Nacionalne strategije je da se “iznađe metodologija i da se detaljno predstavte resursi koji su potrebni da bi se osiguralo izricanje pravednih presuda u BiH za sve povrede ili navodne povrede međunarodnog humanitarnog prava, kada su počinitelji i krivična djela pod nadležnošću sudova u BiH.” Ministar pravde BiH, Prijedlog za uspostavu Radne grupe za izradu Nacionalne strategije za predmete ratnih zločina i rješavanje pitanja ratnih zločina, jun 2007 (engleski prijevod u dokumentaciji ICTJ-a).

¹⁷¹ Intervju s predstavnikom Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 9. juni 2008.

¹⁷² Ibid.

PERCEPCIJE JAVNOSTI I ODNOSI S JAVNOŠĆU

A. Opća percepcija

Malo je studija provedeno o percepcijama Odjela za ratne zločine, ali generalno, čini se da je zainteresiranost javnosti za suđenja ograničena. Prema riječima promatrača suđenja, opća javnost je rijetko kad prisutna u sudnicama.¹⁷³ “Kada grupe studenata pravnih fakulteta obilaze Sud, svega nekoliko njih zna nešto o suđenju u predmetu *Kravice*, iako se on odnosi na genocid i vodi se protiv 11 optuženika,” rekla je predstavnik Ureda za odnose s javnošću.¹⁷⁴

Nekoliko faktora određuje ovako ograničeno interesovanje. Bosansko-hercegovačko društvo pokazuje zamorenost ratnim temama. Mediji posvećuju manje pažnje postupcima pred Odjelom za ratne zločine, nego što se to očekivalo.¹⁷⁵ Iako mediji često prate suđenja, izvještaji su obično kratki i sadrže samo osnovne informacije o pretresima. Ni jedan televizijski program nije fokusiran na suđenja, dok štampani mediji rijetko kad analiziraju neki predmet do u detalje.

Ako su javne izjave političkih lidera i predstavnika udruženja žrtava indikativne, onda Srbi u BiH daju najmanju podršku radu Odjela za ratne zločine Suda BiH. Srpska udruženja bivših logoraša su se energično usprotivili izboru zgrade Suda BiH jer su u njoj u toku rata Srbi bili zatočeni. Od septembra 2005. do novembra 2006. godine, u prvih 13 suđenja bosanskih državljana, 23 od 24 optuženika su bili srpske nacionalnosti.¹⁷⁶ Udruženja srpskih žrtava rata su se žalila na nedovoljno krivično gonjenje zločina počinjenih protiv Srba, posebno zločina počinjenih u Sarajevu i na sjeveroistoku BiH. Brojčana nadmoć Bošnjaka među osobljem Suda također je spomenuta kao dokaz o etničkoj pristrasnosti. Istovremeno je nepopularnost Suda BiH u Republici Srpskoj obeshrabrila sudije iz toga entiteta da se u većem broju prijavljuju na radna mjesta u Sudu.¹⁷⁷

Navodni ili stvarni nedostaci u radu Suda i Tužiteljstva ne moraju odražavati etničku pristrasnost. Veći broj predmeta vezanih za zločine počinjene protiv Bošnjaka odražava činjenicu da su Bošnjaci bili najveće žrtve rata.¹⁷⁸ Bošnjačke organizacije su bile posebno aktivne u toku i nakon rata na pribavljanju dokaza o počinjenim zločinima. Od aprila 2006. godine etnički sastav optuženih je postao izmiješan u daleko većoj mjeri. Održano je sedam suđenja optuženima hrvatske nacionalnosti.¹⁷⁹ Od decembra 2006. godine u devet suđenja optuženi su bili Bošnjaci.¹⁸⁰ Osim toga, to što većinu među zaposlenima u Sudu čine

¹⁷³ Intervjui vođeni u Sarajevu, u julu i septembru 2007.

¹⁷⁴ Intervju s predstavnicom Odsjeka za odnose s javnošću (PIOS), Sarajevo, 27. juli 2007.

¹⁷⁵ Intervju sa bivšom voditeljicom OHCHR-a u Sarajevu, 26. juli 2007. Gubitak interesovanja je pokazan činjenicom da je 2007. godine manje od pet novinskih kuća bilo zastupljeno na mjesečnim sastancima Asocijacije izvještača sa suda, iako ih je 2006. bilo u prosjeku desetak. Intervju s Nermom Jelačić, direktoricom BIRN-a, Sarajevo, 24. juli 2007. BIRN je organizirao obuku na temu izvještavanja sa suđenja u predmetima ratnih zločina, tokom 2005. godine i bio je domaćin sastanaka Asocijacije sudskih izvještača.

¹⁷⁶ To su predmeti protiv *Šimšića, Paunovića, Samardžije, Samardžića, Stankovića, Kovačevića, Gojka Jankovića, Mitrovića i ostalih* (predmet *Kravice*), *Dragana Damjanovića, Ljubinca, Gorana i Zorana Damjanovića*, i *Mandića*.

¹⁷⁷ Intervju sa sudijom Odjela za ratne zločine Suda BiH, Sarajevo, 10. juni 2008.

¹⁷⁸ Vidjeti fusnotu 2.

¹⁷⁹ *Andrun, Lučić, Radić i ostali, Mihaljević, Ljubičić, Vrdoljak, i Škrobić.*

¹⁸⁰ *Ramić, Alić, Karajić, Hodžić, Gasal, Kapić, Bjelić, Sipić, i Kurtović.*

Bošnjaci vjerovatno se može objasniti činjenicom da su Bošnjaci većinsko stanovništvo grada Sarajeva.

Iako su pritužbe na pristrasnost često dolazile od političara i udruženja koji se mogu smatrati nacionalističkim, barem jedan vodeći aktivist ljudskih prava u Republici Srpskoj smatra da veliki broj suđenja koji se vode protiv Srba i predominantnost Bošnjaka među zaposlenima stvarni problem. Prema njegovom mišljenju, "Ako nema dovoljno Srba i Hrvata u Sarajevu koji bi mogli raditi na sudu, onda bi trebalo ponuditi finansijske poticaje onima koji žive drugdje kako bi došli u glavni grad."¹⁸¹ Srbi i Hrvati koji žive u drugim dijelovima BiH nisu spremni na privremeno preseljenje u Sarajevu s obzirom da ne bi imali pravo na nadoknadu troškova na ime smještaja i prijevoza do mjesta prebivališta.¹⁸²

Također bi se Poseban odjel mogao suprotstaviti navodima o pristrasnosti izradom svoje strategije. Nevladine organizacije u BiH i inostranstvu i OSCE, koji prati suđenja u predmetima ratnih zločina pred Odjelom za ratne zločine, pozvali su Tužiteljstvo BiH da utvrdi jasne kriterije za odabir predmeta i da ih objavi. Kao što je već objašnjeno u ovom izvještaju, upravo je to namjera inicijative Posebnog odjela za ratne zločine vezane za studiju koja se fokusira na zločine i projekat za izradu statističkih podataka o ratnim zločinima.

Predstavnici civilnog društva su primijetili jednu ohrabrujuću činjenicu: sve veće interesovanje žrtava za status istraga koje se dotiču njih samih ili njihovih porodica.¹⁸³ Prema riječima jednog promatrača, "Na početku su mnogi odbacivali sud jer nisu vjerovali da će biti nepristrasan, a danas je dominantno mišljenje: 'Mi želimo da se o našem slučaju sudi pred Sudom'."¹⁸⁴ Predstavnik jedne lokalne NVO je izjavio da čak među većinskom srpskom populacijom u području u kojem živi postoji veće povjerenje prema Sudu BiH nego prema MKTJ. Također je upozorio, međutim, da Poseban odjel za ratne zločine treba više raditi na uvjeravanju skeptika da je pravda jedini cilj koji rukovodi radom tog Odjela.¹⁸⁵

Najaktivnije grupe koje sarađuju sa sudom su one koje okupljaju žene žrtve seksualnog nasilja i bivše logoraše. Ta udruženja pružaju izuzetno važnu pomoć tužiteljima u pripremi predmeta. Istovremeno, pripadnici nekih udruženja žrtava su uputili kritike na račun Posebnog odjela zbog zanemarivanja zločina počinjenih protiv njihove etničke grupe. Sud je također česta meta kritike zato što žrtve smatraju da je većina kazni preblaga.

B. Mediji

Odjel za ratne zločine Suda BiH ne održava bliske odnose sa medijima. Sud ne održava konferencije za novinare. Mediji su zahtijevali da im sud obezbjeđuje sedmični indeks sudskih dokumenata kako bi pomogao novinarima da lociraju određenu odluku, naredbu ili prijedlog i da potom zatraže kopiju. Iako Odsjek za odnose s javnošću (PIOS) izrađuje indeks dokumenata, on je namijenjen samo za internu upotrebu.

---

¹⁸¹ Telefonski intervju sa predstavnikom organizacije za ljudska prava u Republici Srpskoj, 10. septembar 2007.

¹⁸² Intervju sa sudijama Odjela za ratne zločine Suda BiH, Sarajevo, 26. juli 2007. i 10. juni 2008.

¹⁸³ Telefonski intervju s predstavnicima Centra civilnih inicijativa (Mostar) i Helsinškog odbora za ljudska prava u Republici Srpskoj (Bijeljina), septembar 2007.

¹⁸⁴ Intervju sa Nermom Jelačić, direktoricom BIRN-a, Sarajevo, 24. juli 2007.

¹⁸⁵ Telefonski intervju sa predstavnikom *Izvora* (Prijevor), 7. septembar 2007.

Osim toga, u januaru 2007. godine je Sud odbio zahtjev novinara za audio zapis sa jednog ročišta. Novinar je bio prisutan na ročištu koje je bilo otvoreno za javnost (u predmetu protiv *Jankovića*) prethodnu sedmicu. Predsjednik vijeća je odbio zahtjev zato što bi distribucija zapisa mogla “proizvesti znatnu štetu po interes sigurnosti, kao i sprečavanje ili otkrivanje zločina” te time “ugroziti zdravlje ili sigurnost određenih osoba”.¹⁸⁶ Odluka nije ponudila dokaz u prilog takvoj tvrdnji. Sud je razvio kapacitet za sakrivanje zaštićenih informacija na audio zapisu, tako da je ta opcija bila moguća (ukoliko su na zapisu postojale povjerljive informacije), umjesto izravnog odbijanja kojim je blokiran legitiman pristup medija.

C. Odnosi s javnošću

Također bi se mogla popraviti i interakcija Suda sa općom javnosti. Iako Sud održava adekvatnu saradnju sa civilnim društvom, on još uvijek ne ostvaruje dovoljnu saradnju sa javnošću kako bi joj pomogao da shvati njegov rad i da ohrabri potencijalne svjedoke na pojavljivanje pred sudom. Jedan aspekt koji posebno nedostaje je kontakt sa zajednicama iz kojih dolaze počinitelji. Većina žrtava u BiH posjeduje određene spoznaje o zločinima koji su počinjeni u njihovom dijelu zemlje, ali zajednice iz kojeg dolaze počinitelji često žive ne znajući šta se zapravo dogodilo ili zločine odmah negiraju.

Organizacije civilnog društva su preduzele nekoliko inovativnih aktivnosti na ostvarenju te komunikacije. U ranim fazama svog rada, Sud je utvrdio ambiciozni plan odnosa s javnošću koji je podrazumijevao uspostavu mreže informativnih ureda u zemlji koje bi vodile nevladine organizacije koje odredi Sud. U januaru 2006. godine je pet regionalnih centara za odnose s javnošću, koje su vodile nevladine organizacije, proglašeno otvorenim. Oni su bili locirani u Sarajevu, Tuzli, Mostaru, Bijeljini i Prijedoru. Centar u Tuzli je u međuvremenu prekinuo svoje aktivnosti zbog nedostatka sredstava. Četiri aktivne nevladine organizacije predstavljaju ukupno 500 organizacija, članica Mreže podrške Sudu. Većina organizacija su članice dva regionalna centra (Mostar i Sarajevo).¹⁸⁷ Nema ograničenja na članstvo tako da se nevladine organizacije međusobno uveliko razlikuju; od organizacija koje pružaju socijalnu skrb, do onih koje okupljaju odbojkaške timove. Aktivnosti organizacija-članica se kreću od distribucije materijala u javnost i organiziranja posjeta Sudu za žrtve i studente do lijepljenja plakata i plaćenih oglasa o značaju suđenja za ratne zločine, održavanja tribina i okruglih stolova i pomaganja svjedocima da stupe u kontakt sa tužiteljima i Sudom.¹⁸⁸ PIOS, Odsjek za odnose s javnošću, bavi se aktivnostima koje se odnose na pružanje informacija – uključujući i dolaske studenata na Sud – dok je komunikacija sa Mrežom podrške Sudu u nadležnosti Odsjeka za podršku svjedocima i žrtvama, koji, prema tvrdnjama, pokazuje interesovanje za Mrežu u ograničenoj mjeri.¹⁸⁹ Četiri nevladine organizacije u regionalnim centrima rade potpuno neovisno.¹⁹⁰ U drugoj polovini 2005. godine, četiri mjeseca je finansijsku pomoć regionalnim centrima pružao Ured registrara. Centri sada primaju donacije od vlada nekoliko evropskih zemalja.

¹⁸⁶ OSCE, Misija u BiH, *Peti izvještaj o predmetu protiv Gojka Jankovića* (maj 2007.), dodatak I (neslužbeni prijevod odgovora predsjednika vijeća na zahtjev BIRN-a, 26. januar 2007).

¹⁸⁷ Telefonski intervju sa predstavnicima *Izvor* (Prijedor), Centra civilnih inicijativa (Mostar), NVO Žena ženama (Sarajevo) i Helsinškog odbora za ljudska prava u Republici Srpskoj (Bijeljina), septembar 2007.

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ Telefonski intervju sa predstavnikom nevladine organizacije, članom Mreže podrške Sudu, 21. juni 2008.

¹⁹⁰ Intervju sa višim službenikom Odsjeka za podršku svjedocima i žrtvama, Sarajevo, 27. juli 2007.; telefonski intervju sa predstavnikom Helsinškog odbora za ljudska prava u Republici Srpskoj, 10. septembar 2007.

D. Odsjek za odnose s javnošću

U usporedbi sa onim što je postigla Mreža podrške Sudu na polju odnosa s javnošću, sam Sud nije postigao veliki napredak u predstavljanju svog rada zajednicama u kojima su počinjeni ratni zločini. Odsjek za odnose s javnošću zapošljava tri osobe i nema kapacitet potreban za te aktivnosti. 2006. godine je ured BIRN-a u BiH dobio sredstva za organiziranje javnih prezentacija pravomoćnih presuda u područjima u kojima su zločini počinjeni, ali je BIRN odustao od projekta kada je Sud odbio poslati sudije na prezentaciju.¹⁹¹

Ostaće još neko vrijeme nejasno da li sudije mogu biti dostupni za prezentacije u područjima u kojima su ratni zločini počinjeni. Objašnjenje jednog sudije Odjela za ratne zločine Suda BiH je jednostavno: "Mi nemamo vremena da odlazimo odavde."¹⁹² Ali čak i da su sudije i tužioci spremni izaći na teren i predstaviti presude, "osoblje Odsjeka za odnose s javnošću nema vremena pregledati video zapise i drugi materijal sa suđenja kako bi ga pripremilo za prezentacije," rekla je predstavnica Odsjeka. "Ako bi postojala želja da angažiramo studente da to urade, za njih ne bi bilo mjesta u uredima kojima trenutno raspolažemo."¹⁹³

U toku 2005. i 2006. godine, Odsjek za odnose s javnošću je nekoliko puta organizirao dolazak udruženja žrtava na Sud, u saradnji sa Međunarodnom komisijom za nestale osobe.¹⁹⁴ Studenti sa svih pravnih fakulteta u BiH su obišli Sud 2006. i 2007. godine, obično u grupama od po 50 do 80 osoba.¹⁹⁵

Web stranica Suda BiH je koristan instrument za svakoga ko želi pratiti tok suđenja za ratne zločine pred Odjelom za ratne zločine u Sarajevu.¹⁹⁶ Optužnice i presude su dostupne, skupa sa sedmičnim izvještajima o aktivnostima Suda, dnevnim i mjesečnim rasporedom ročišta i drugim informacijama. Većina materijala je dostupna i na domaćem jeziku i na engleskom.

Komunikacija sa javnošću će dobiti na značaju kako sudska praksa Odjela za ratne zločine bude napredovala. Ako stanovništvo u sredinama u kojima su zločini počinjeni ne bude upoznato sa presudama, kao do sada, Sud će tada propustiti priliku da doprinese kazivanju istine u tim presudama. To pitanje zahtijeva najveću pažnju radne grupe za izradu Nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina.

ODNOS PREMA OPĆIM STRATEGIJAMA TRANZICIJSKE PRAVDE

Uz izuzetak programa za provjeru (*vetting*) policije i sudija i tužitelja, nepostojanje cjelovitog zvaničnog pristupa tranzicijskoj pravdi u BiH znači da je Odjel za ratne zločine ostao primarni mehanizam za rješavanje naslijeđa zločina počinjenih tokom sukoba. U određenoj mjeri je ta primarnost iskazana kroz nedostatak saradnje između Odjela za ratne zločine i drugih inicijativa za tranzicijsku pravdu u BiH. Za razliku od mnogih drugih postratnih društava, u BiH nije još uvijek formirana zvanična komisija na državnom nivou koja bi imala mandat da

¹⁹¹ Intervju sa Nermom Jelačić, direktoricom BIRN-a, Sarajevo, 24. juli 2007.

¹⁹² Intervju sa sudijom Odjela za ratne zločine Suda BiH, Sarajevo, 10. juni 2008.

¹⁹³ Intervju sa predstavnicom Odsjeka za odnose s javnošću, Sarajevo, 27. juli 2007.

¹⁹⁴ Intervju sa višim službenikom Odsjeka za podršku svjedocima i žrtvama, Sarajevo, 27. juli 2007. Međunarodna komisija za nestale osobe je međuvladina organizacija sa sjedištem u Sarajevu čija se osnovna djelatnost odnosi na identifikiranje nestalih osoba na prostoru bivše Jugoslavije i na približavanje udruženja žrtava iz regiona.

¹⁹⁵ Intervju s predstavnicom Odsjeka za odnose s javnošću, Sarajevo, 27. juli 2007.

¹⁹⁶ www.sudbih.gov.ba.

utvrdi činjenice o povredama ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava te da žrtvama pruži platformu za kazivanje onoga što su doživjeli.

Inicijative za uspostavu državne komisije za istinu su pokrenute 2001. i 2006. godine, ali su obje propale. Aktivisti ljudskih prava u BiH, uz pomoć američkog Instituta za mir, predvodili su nastojanja tokom 2001. godine svojim radom na nacrtu zakona o predloženoj komisiji za istinu, nakon čega su nacrt dostavili tročlanom Predsjedništvu BiH. Parlament nikad nije razmatrao nacrt. U maju 2006. godine je radna grupa, koja se sastojala od predstavnika parlamentarnih stranaka, izradila sličan nacrt zakona. Veći dio civilnog društva u BiH je negativno reagirao na inicijativu toga što udruženja žrtava i nevladine organizacije nisu bile konsultirane prije formiranja radne grupe. U drugoj polovini 2006. godine i tokom cijele 2007. godine politička klima u BiH se pogoršala usred političkih prepirki oko ustavnog uređenja države. Kao posljedica pogoršane političke situacije te frustracija civilnog društva oko ishoda prethodnih inicijativa da se formira komisija za istinu, nije bilo više nastojanja da se nacrt iz maja 2006. godine pretoči u zakon.

Stalno nepovjerenje među etničkim grupama također je paraliziralo rad zvanične komisije za utvrđivanje činjenica za Sarajevo, koju je Vijeće ministara BiH formiralo u junu 2006. godine.¹⁹⁷ Jedino razumno uspješno zvanično tijelo zaduženo za utvrđivanje činjenica je takozvana Komisija za Srebrenicu, koja je formirana u januaru 2004. godine pod velikim i konstantnim pritiskom OHR-a. U junu 2004. godine je Komisija objavila izvještaj u kojem se kaže da je u periodu od 10. do 19. jula 1995. godine nekoliko hiljada Bošnjaka “likvidirano” i počinitelji i drugi su “preduzeli mjere na prikrivanju zločina” tako što su tijela premjestili sa mjesta ubistava. Komisija je također objavila da je otkrila 32 do tada nepoznate lokacije masovnih grobnica.¹⁹⁸

Imena svih osoba navodno uključenih u ubistva su na kraju dostavljena Tužiteljstvu BiH koje će odlučiti o krivičnom gonjenju. Komisija za Srebrenicu nije bila dovoljna za rješavanje zločina počinjenih protiv Bošnjaka u julu 1995. godine. Ali je njen rad doveo do službenog priznanja zločina od strane lidera Srba u BiH, javnoih isprika, objavljivanja do tada za javnost nepoznatih informacija, uključujući i lokacije nekoliko masovnih grobnica te neke oblike reparacije.

Nema sumnje da su suđenja doprinijela utvrđivanju istine u BiH. Četrdeset osam suđenja održanih pred Odjelom za ratne zločine do juna 2008. godine odnosi se na zločine počinjene na 30 lokacija širom zemlje. Preko 1.000 svjedoka je svjedočilo o zločinima i stvarima u vezi s njima.¹⁹⁹ Uprkos broju riješenih predmeta i brojnim iskazima svjedoka, suđenja ne

¹⁹⁷ Odluka o osnivanju Državne komisije za utvrđivanje istine o sudbini Srba, Hrvata, Bošnjaka, Jevreja i ostalih u Sarajevu u periodu između 1992. i 1995., 25. juni 2006. Odlukom nije precizirano da li će Komisija održavati javna saslušanja. Podstrek za njeno uspostavljanje je došao od srpskih političara u BiH i udruženja žrtava. Njihov originalni zahtjev je bio da Komisija utvrdi zločine počinjene nad Srbima u Sarajevu. Bošnjački političari su bili za formiranje komisije koja će utvrditi zločine počinjene nad svim građanima, svih nacionalnosti, u Sarajevu. Ovaj pristup je kasnije preovladao. Uskoro je postalo jasno da je postojala temeljna neusuglasnost među članovima Komisije u pogledu njenog mandata. Srbi su tvrdili da Komisija treba utvrditi spisak žrtava: ubijenih, prognanih, zatočenih, silovanih, mučenih i nestalih osoba. Bošnjaci su uz to tražili i utvrđivanje štete nanесene objektima i kulturnim spomenicima. (Materijalne štete su najvećim dijelom nanijele srpske snage). Zbog nesuglasica, Komisija nije obavila suštinski posao.

¹⁹⁸ Vidjeti ICTJ, “Bosnia and Herzegovina: Selected Developments in Transitional Justice,” oktobar 2004.

¹⁹⁹ U toku 2006. godine je Ured za podršku svjedocima usluge pružio za 457 svjedoka na suđenjima za ratne zločine, a u toku 2007. godine broj je porastao na 737. Odjel I i Odjel II Suda BiH i Posebni odjel za ratne zločine i Posebni odjel za organizirani kriminal Tužiteljstva BiH, *Registry Annual Report 2007 (Godišnji izvještaj Ureda registrara za 2007.)*, str. 28.

predstavljaju obavezno zamjenu za komisiju za istinu. Prvo, u svakom sudskom procesu postoje ograničenja. "Mi utvrđujemo samo pravnu istinu, a ta istina je ograničena proceduralnim pravilima i izvedenim dokazima," mišljenja je jedan sudija koji sudi u predmetima ratnih zločina. Drugo, suđenja se fokusiraju na zločine koji su se dogodili tokom rata, a ne na pozitivne aktivnosti pojedinaca, uključujući i herojska nastojanja da se drugi ljudi spase. Na kraju, javnost nije upoznata s najvećim dijelom sadržaja sudskog postupka.

U kontekstu institucionalne reforme, BiH je provela dva procesa provjere službenih lica: provjeru službenika organa unutrašnjih poslova i izbor i imenovanje sudija i tužitelja.²⁰⁰ Misija UN-a u BiH (UNMBIH) je izvršila provjeru oko 23.751 službenika organa unutrašnjih poslova u periodu od 1999. do 2002. godine. Od tog broja, 16.803 službenika su dobila privremeni certifikat za rad u organima unutrašnjih poslova. Administrativni službenici nisu podliježali procesu provjere i certifikacije. Od ukupnog broja certificiranih službenika, preko 90 posto (15.786) je certificirano u potpunosti, 481 službeniku je certifikat bio uskraćen, dok je u decembru 2002. godine, kada je mandat UNMBIH-a završen, 228 slučajeva još uvijek bilo u postupku provjere i certifikacije. Iako nije provedena cjelovita ocjena efekta procesa certifikacije službenika organa unutrašnjih poslova, javnost i mediji u BiH ne smatraju da je ova reforma bila uspješna. Sporadični slučajevi nakon 2002. godine, u kojima su neki certificirani policajci bili optuženi i nakon toga osuđeni za ratne zločine, ukazuju na manjkavosti procesa certificiranja. Ocjena reizbora i reimenovanja sudija i tužitelja u dvogodišnjem periodu, od 2002. do 2004. godine, je pozitivnija. Visoka sudska i tužilačka vijeća su pregledala imenovanja oko 1.000 sudija i tužitelja. Oko 30 posto sudija i tužitelja koji su se u sklopu procesa prijavili na sudačke odnosno pozicije u tužiteljstvima nisu reimenovani. (Ostali se nisu prijavljivali, zbog odlaska u penziju ili zbog toga što nisu željeli prolaziti kroz proces reimenovanja).

Određene kategorije žrtava ratnih zločina i drugih teških povreda ljudskih prava u BiH koristile su programe reparacije. Oba entiteta su usvojila i provela zakone o vojnim i civilnim žrtvama rata. Međutim, u zakonima je naglasak stavljen na vojne žrtve rata i njihove porodice u odnosu na civilne žrtve, kao i na pripadnike većinske zajednice u odnosu na manjine. Osim toga, bivši logoraši i žene silovane tokom rata su dugo bili isključeni iz vladinih programa ili su pak uvjeti koje moraju ispuniti da bi postali korisnici programa reparacije nepotrebno složeni i teški. Sudski postupci određivanja obeštećenja žrtava povreda ljudskih prava su rijetki i gotovo u svim slučajevima podnositelji tužbe nisu dobili parnicu ili presude nisu provedene.²⁰¹ Odjel za ratne zločine malo je toga uradio da bi nadoknadio nedostatke u drugim programima reparacije u BiH, rutinski poučavajući žrtve da pokrene građanski postupak po završetku krivičnog postupka, iako ZKP propisuje direktno obeštećenje žrtava. Pravne kompleksnosti i nedostatak finansijskih sredstava sprečavaju većinu žrtava da pokrenu parnicu.

²⁰⁰ Za više informacija o procesima provjere službenih lica u BiH, vidjeti Alexander Mayer-Rieckh, "Vetting to Prevent Future Abuses: Reforming the Police, Courts, and Prosecutor's Offices in Bosnia and Herzegovina," u Alexander Mayer-Rieckh and Pablo de Greiff (ur.), *Justice as Prevention: Vetting Public Employees in Transitional Societies* (New York, 2007). Također vidjeti ICTJ, *Bosnia and Herzegovina: Selected Developments in Transitional Justice* (oktobar 2004.).

²⁰¹ Vidjeti Fond za humanitarno pravo i ostali: *Transitional Justice in Post-Yugoslav Countries: Report for 2006* (Tranzicijska pravda u postjugoslovenskim zemljama: Izveštaj za 2006.) (Beograd-Zagreb-Sarajevo, februar 2008.), str. 43–62.

NASLIJEDE: OD MJEŠOVITOG MODELA DO DOMAĆEG SUDA

Nakon skupih i dugih suđenja pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju i Međunarodnim krivičnim sudom za Ruandu, za modele hibridnih sudova se generalno smatra da su jeftiniji, sa velikim brojem domaćih sudija i tužitelja i drugog osoblja i sa potencijalom da postanu pozitivan primjer ili da ostvare trajni efekat na domaći kontekst i pravni sistem. Odjel za ratne zločine je jedinstven primjer hibridnog suda: on predstavlja poseban odjel u domaćem pravosudnom sistemu, u kojem će domaće sudije i tužitelji, sa znatnim ovlaštenjima od samog početka, preuzeti punu odgovornost u roku od pet godina. I troškovi su u granicama prihvatljivih; trenutno godišnji budžet iznosi 13 miliona dolara. Održivost modela je također za pohvalu i, ustvari, sličan model je ranije bio predlagan i u Burundiju.²⁰²

To ne znači da se bosanski model može primijeniti drugdje u svijetu. Sve situacije su jedinstvene. Odjel za ratne zločine je formiran deset godina nakon završetka rata, u zemlji u kojoj infrastruktura i administracija funkcioniraju, u kojoj postoje obučeni ljudski resursi, veliko i moćno međunarodno prisustvo pod političkim ovlastima OHR-a te vojno prisustvo multinacionalnih snaga EUFOR-a. Bez obzira, moguće je izvući određene pouke iz Odjela za ratne zločine kao hibridnog suda, koji ima mogućnost da postane pozitivan primjer za ubuduće.

A. Rezultati hibridnog sastava

Odjel za ratne zločine izuzetno vodi računa o tome da domaće sudije zauzimaju istaknute pozicije i da se vremenom međunarodno učešće smanji. Dinamika interakcije između domaćih i međunarodnih sudija u takvoj instituciji je kompleksna. Međutim, model Odjela za ratne zločine pomaže da se osvijetle neka pitanja koja muče druge hibridne sudove.

Imenovani od strane svojih vlada, međunarodne sudije rade na osnovu kratkoročnih ugovora, uz mogućnost produžetka ugovora, najčešće godinu ili dvije. Sud, međutim, preferira imenovanje stranih sudija na minimalno dvogodišnji period.²⁰³ Praksa je različita: neke sudije su radile duže od dvije godine, dok su se opet neke sudije zadržale kraće.²⁰⁴ Kratak period rada se obično ne preporučuje. Jedan uposlenik Tužiteljstva BiH je ponudio dvije generalne pouke iz iskustva u Sarajevu:

Ako bih ja mogao dati savjet za ubuduće, rad međunarodnih sudija na Sudu ne smije biti dobro plaćen odmor. Mora postojati kodeks ponašanja [za strance], ugovor na minimalno dvije do tri godine i [oni moraju imati] odgovornost prema istim zakonima [kao i domaće sudije na Sudu]. U suprotnom, razlika koja se stvara između domaćih i stranih sudija postaje prevelika. Pouka broj dva: međunarodne sudije nikad ne smiju reći da provode politiku svoje vlade. Oni su odgovorni prema Visokom sudskom i tužilačkom vijeću.²⁰⁵

²⁰² Vidjeti pismo Generalnog sekretara Predsjedniku Vijeća sigurnosti, 11. mart 2005., poznato i kao "Kalomohov izvještaj." Također vidjeti i Rezoluciju 1606 Vijeća sigurnosti UN-a, 20. juni 2005.

²⁰³ Prilikom zapošljavanja osoblja, uključujući i strance, Ured registrara je primjenjivao dvostepenu politiku koja mu olakšava prekid ugovora sa osobom za koju se smatra da ne odgovara radnim obavezama i koja garantira predanost poslu tokom dužeg vremenskog perioda. Strancima je prvo ponuđen konsultantski ugovor; nakon što bi pokazali kvalitet i sposobnost mentorstva, potpisivalu su ugovor na dvogodišnji period.

²⁰⁴ Intervju sa sudijom Odjela za ratne zločine Suda BiH, Sarajevo, 10. juni 2008.

²⁰⁵ ICTJ intervju, Sarajevo, 14. novembar 2005.

Promatrači postupaka pred sudom se slažu da postoji razlika u kvaliteti međunarodnih tužitelja i sudija; činjenica da je neko stranac ne znači da ta osoba automatski poznaje međunarodno humanitarno pravo i da u potpunosti poštuje standarde ljudskih prava.²⁰⁶ Viši pravni stručnjaci, i domaći i strani, uglavnom nisu bili spremni na obuku, bez obzira na specijalizirani karakter njihovih dužnosti. Međunarodni sudija, koji ima iskustvo sa MKTJ, je izjavio: “Što se tiče mjera zaštite, nama je zaista potrebna obuka – za tužitelje, sudije i advokate.”²⁰⁷ U bosansko-hercegovačkom domaćem sistemu redovna obuka je organizirana za domaće sudije i tužitelje. Kontinuirana pravna edukacija je obavezna za sve sudije i tužitelje, s tim da nije uvijek naročito zahtjevana.²⁰⁸ Drugi programi obuke koje organiziraju neke međunarodne organizacije, kao što je Američka advokatska komora (American Bar Association) su popularni zbog praktične demonstracije unakrsnog ispitivanja i drugih vještina.²⁰⁹

Jedan međunarodni tužitelj je primijetio da međunarodne sudije i tužitelji čiji je rad najkvalitetniji “nastoje integrirati domaću pravnu tradiciju.”²¹⁰ Prema njegovim riječima, potrebna je obavezna obuka iz historije i politike.²¹¹ Jedan domaći sudija je primijetio da je “najteži dio objasniti [mom kolegi strancu] mentalitete, način na koji se stvari ovdje poimaju, historijski i vjerski kontekst ovog konglomerata koji se zove BiH.”²¹² U praksi, sudije i tužitelji prolaze kroz kraću obuku iz pozitivnog zakonodavstva, odmah po dolasku. Sudijama se također dodjeljuju mentori – domaće sudije koje rade na Sudu. Učestalost imenovanja novih sudija predstavlja problem za učešće i domaćih i stranih sudija na grupnoj ili mješovitoj obuci.

Neki timovi Tužiteljstva su uspjeli uspostaviti pozitivne i produktivne odnose među domaćim i međunarodnim tužiteljima. Prema riječima jednog međunarodnog predstavnika koji prati rad Suda BiH, “tužitelji rade odvojeno, a ne skupa.”²¹³ Jedan međunarodni tužitelj je, međutim, izjavio da saradnja među međunarodnim i domaćim tužiteljima “sasvim lijepo sazrijeva.”²¹⁴

Prisustvo međunarodnih sudija i tužitelja i obuka organizirana za domaće sudije i tužitelje doprinijeli su tome da se sudska vijeća često pozivaju na međunarodne konvencije i sudsku praksu. U tom pogledu se Sud BiH razlikuje od drugih sudova na teritoriji bivše Jugoslavije pred kojima se sudi u predmetima ratnih zločina. Sudije Odjela za ratne zločine, čak i tužitelji koji sastavljaju optužnice, često se pozivaju na međunarodne instrumente. Često navode odredbe Evropske konvencije o ljudskim pravima i presude Evropskog suda za ljudska prava. Razlog može biti i činjenica da Evropska konvencija o ljudskim pravima zauzima posebno

---

²⁰⁶ Intervju sa predstavnikom Misije OSCE-a u BiH, Sarajevo, 24. juli 2007.; e-mail komunikacija sa šefom tima novinara koji izvještavaju o suđenjima u predmetima ratnih zločina, koji je formirao BIRN, 7-septembar 2007.

²⁰⁷ Intervju sa međunarodnim sudijom Odjela za ratne zločine Suda BiH, Sarajevo, 26. juli 2007.

²⁰⁸ Intervju sa predstavnikom Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 25. juli 2005.; intervju sa predstavnicima Misije OSCE-a u BiH, Sarajevo, 24. juli 2007.

²⁰⁹ Intervjui sa predstavnicima Odjela za ratne zločine Suda BiH i Posebnog odjela za ratne zločine Tužiteljstva BiH, Sarajevo, 25.-26. juli 2007.

²¹⁰ ICTJ intervju, Sarajevo, 14. novembar 2005.

²¹¹ 2003. i 2004. su Evropska unija i američko Ministarstvo pravde/Ured za razvoj, pomoć i obuku tužilaštava u stranim zemljama organizirali obuku za sve domaće sudije i tužitelje; međutim, obuku je prošao svega mali broj međunarodnih sudija i tužitelja.

²¹² ICTJ intervju, Sarajevo, 18. novembar 2005.

²¹³ Intervju sa predstavnikom međunarodne organizacije u BiH, Sarajevo, 24. juli 2007.

²¹⁴ Intervju sa međunarodnim tužiteljem, Sarajevo, 7. septembar 2007.

mjesto u Ustavu BiH. Prema članu 2.2 Ustava, Konvencija se “direktno primjenjuje u Bosni i Hercegovini” i “ima prednost nad svim drugim zakonima.”²¹⁵

B. Postepeno smanjenje broja međunarodnih sudija i tužitelja i drugog međunarodnog osoblja

Postepeno povlačenje međunarodnog prisustva predstavlja jednu od karakteristika koja definira bosanski model. U planovima za Odjel za ratne zločine definirano je šest faza, od planiranja (faza I), koja je okončana u avgustu 2004. godine, do završetka tranzicije (faza VI), koja bi se trebala završiti u decembru 2009. godine. Kroz sve te faze domaće sudije i tužitelji postepeno zamjenjuju svoje međunarodne kolege. Nakon intenzivne debate o konceptu mehanizma koji će pratiti proces tranzicije, OHR i Predsjedništvo BiH su 26. septembra 2006. godine potpisali sporazum kojim se uspostavlja Tranzicijsko vijeće. Zadatak Vijeća je da se pomogne Uredu registrara Suda BiH da osigura tranziciju u potpuno domaću instituciju.²¹⁶ Članovi Vijeća su Predsjednica Suda BiH, Glavni tužitelj BiH, Registrar Suda BiH, Registrar Tužiteljstva BiH, Ministar finansija i trezora BiH, Ministar pravde BiH, Direktor Direkcije za evropske integracije BiH i Predsjednik Visokog sudskog i tužilačkog vijeća.²¹⁷

Do danas se planirana tranzicija provodi prilično uspješno. Već u martu 2006. godine, petnaest mjeseci nakon preuzimanja dužnosti, Registrar i njegov međunarodni zamjenik su napustili pozicije i državljanin BiH je preuzeo funkciju registrara. Do decembra 2006. godine su Odsjek za podršku svjedocima i žrtvama i Sudska uprava prešli sa Ureda registrara na Sud BiH, što znači da je finansijska odgovornost za te odsjeke prešla sa (međunarodnog) budžeta Ureda registrara na budžet BiH; u njima rade samo državljani BiH. Druga faza, koja je završena 15. februara 2007. godine, podrazumijevala je tranziciju Pravnog odjela i Odsjeka za odnose s javnošću na Sud. Jedini izuzetak su bila tri međunarodna viša savjetnika u Odsjeku za podršku svjedocima i žrtvama, Sudskoj upravi i Pravnom odjelu koji su ostali zaposlenici Ureda registrara; ali do marta 2008. godine i oni su otišli. Direktora Odsjeka krivične odbrane, stranca, zamijenio je domaći pravnik. Trenutno su jedino šef obezbjeđenja i sektora financija stranci.

Stoga je fokus tranzicije u potpunosti prešao na međunarodne sudije, tužitelje i pravne savjetnike. Smanjenje broja međunarodnih sudija je počelo u januaru 2008. godine. Svi novi predmeti se sada dodjeljuju vijećima koja se sastoje od po dvoje domaćih sudija i jednog stranog sudije. U vrijeme pisanja ovog izvještaja, slična tranzicija u Posebnom odjelu za ratne zločine Tužiteljstva BiH nije još uvijek počela. Šest međunarodnih tužitelja i dalje su uposlenici Ureda registrara, jedan više u odnosu na broj od sredine 2007. godine.²¹⁸

Izražena su različita stajališta u pogledu kontinuiranog prisustva međunarodnih sudija i tužitelja. U intervjuima vođenim sa osobljem ICTJ-a, neki predstavnici Odjela za ratne zločine i Posebnog odjela za ratne zločine, kao i ambasada zemalja donatora su naglasili da je važno poštivati plan tranzicije kako bi međunarodne sudije i tužitelji bili zamijenjeni domaćim do kraja 2009. godine. Realizacija plana bi pokazala da je zemlja sposobna preuzeti

²¹⁵ *Ustav Bosne i Hercegovine*, Daytonski mirovni sporazum, Aneks 4.

²¹⁶ Intervjui sa predstavnicima Ureda registrara, Sarajevo, 17. novembar 2006. i 25. juli 2007.

²¹⁷ Pozicija registrara Tužiteljstva BiH je otvorena u septembru 2007. godine u sklopu implementacije novog sporazuma o Uredu registrara iz 2006. godine.

²¹⁸ Intervju sa predstavnikom Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 9. juni 2008.

odgovornost za provođenje bitnog zadatka, a to je sučeljavanje s prošlošću. Osim toga, time bi se olakšalo finansijsko opterećenje međunarodnih donatora.²¹⁹

S druge strane, neke domaće i međunarodne sudije, tužitelji i promatrači izražavaju oprez u pogledu dinamike tranzicije. Novi glavni tužitelj MKTJ Serge Brammertz je rekao pred Vijećem sigurnosti UN-a u junu 2008. godine da je “vrlo zabrinut što... međunarodni tužitelji mogu otići, čime bi ugrozili rad Državnog suda.”²²⁰ Predsjednica Suda BiH Meddžida Kreso je nedavno izjavila sljedeće: “Nestabilna politička situacija u Bosni i pritužbe na pristrasan tretman jednog ili drugog naroda ukazuje na potrebu produžetka mandata međunarodnih sudija i tužitelja. Domaće sudije su u stanju i spremne su da se suoče s tim kompleksnim predmetima, ali međunarodne sudije pridonose kredibilitetu i povjerenju.”²²¹ Jedan domaći sudija je insistirao na tome da je iskustvo stranaca iz zemalja sa tradicijom *common law* sistema izuzetno korisno za domaće praktičare koji se prilagođavaju adversarnom sistemu.²²² Neki zagovornici produžetka prisustva međunarodnih sudija i tužitelja prate jednostavnu logiku da sve dok je Ured visokog predstavnika prisutan u BiH, druge komponente međunarodnog prisustva bi se također trebale zadržati.²²³

Predstavnici civilnog društva su također izrazili zabrinutost u pogledu sposobnosti tužitelja iz BiH da rade bez pomoći svojih međunarodnih kolega. Iako je zakonodavna reforma 2003. i 2004. godine dala nove i važne ovlasti tužiteljima, neki promatrači tvrde da bi period od pet godina mogao biti isuviše kratak za domaće tužitelje da se prilagode svojoj novoj ulozi.²²⁴ Jedan promatrač iz Mreže podrške Sudu je izjavio: “Ja ne vidim kako bi domaći tužitelji za ratne zločine mogli sve to sami uraditi.”²²⁵

Sve u svemu, malo se debate vodilo unutar opće javnosti i institucija u BiH o optimalnoj dinamici tranzicije. Nema dobro artikuliranih i transparentnih kriterija za ocjenu potrebe za kontinuiranim prisustvom stranih sudija i tužitelja.²²⁶ Nedavno je Ured registara odlučio da formira tim za procjenu rizika, koji finansira Švedska, koji će sagledati rizike tranzicije Suda i Tužiteljstva u potpuno domaće institucije. Faktori koji će se tokom procjene uzeti u obzir su kredibilitet, politički pritisak i fizičke prijetnje. Izbor članova tima je bio u toku u vrijeme pisanja ovog izvještaja.²²⁷

ZAKLJUČAK

Jedno desetljeće nakon završetka rata, sudije i tužitelji u BiH preuzimaju potpunu odgovornost za suđenje optuženima za ratne zločine u svojoj zemlji. To je ohrabrujući napredak s obzirom da je MKTJ pred zatvaranjem, dok će ubuduće domaći sudovi preuzeti punu odgovornost za utvrđivanje odgovornosti za ratne zločine počinjene na prostoru bivše

²¹⁹ Intervju ICTJ-a, Sarajevo, juni 2008.

²²⁰ Obraćanje Sergea Brammertza, glavnog tužitelja MKTJ, Vijeću sigurnosti UN-a, 4. juni 2008.

²²¹ Nidžara Ahmetašević, “Međunarodne sudije moraju ostati u Bosni,” *BIRN: Balkan Insight*, 24. april 2008., www.balkaninsight.com/en/main/interviews/9661/ (intervju sa Meddžidom Kreso) (pristupljeno 24. juna 2008.).

²²² Intervju sa domaćim sudijom Odjela za ratne zločine, Sarajevo, 26. juli 2007.

²²³ Telefonski intervju sa predstavnikom međuvladine organizacije, 24. juni 2008.

²²⁴ Intervju sa Mirsadom Tokačom, predsjednikom IDC-a, Sarajevo, 7. septembar 2007.

²²⁵ Telefonski intervju sa predstavnikom regionalnog centra Mreže podrške sudu, 3. septembar 2007.

²²⁶ Intervju sa predstavnikom Misije OSCE-a u BiH, Sarajevo, 10. juni 2008.

²²⁷ Intervju sa članom Upravnog odbora, Sarajevo, 10. juni 2008.

Jugoslavije. Zadatak pred BiH je posebno zahtjevan zbog toga što su ljudski gubici, patnje i razaranja u BiH tokom hiljadu devetsto devedesetih imali daleko veće razmjere nego drugdje u regionu u istom periodu.

Iako je inicijativa da se formira Odjel za ratne zločine proistekla iz potrebe da se završi rad MKTJ-a, projekat je daleko nadmašio postavljeni cilj. Broj predmeta u Tužiteljstvu i Odjelu je ogroman, eventualno čak i prevelik. Ustvari, jedan od najvećih izazova pred Tužiteljstvom je odabir predmeta kako bi se opća javnost uvjerila da će se za sve najkrupnije zločine suditi pred Sudom BiH – u sadašnjoj ili proširenoj formi – dok će se u drugim predmetima suditi na sudovima u entitetima. Ovo ne smije dovesti do zadovoljenja pravde na dva nivoa – na nivou Odjela za ratne zločine, s jedne strane, i na nivou sudova u entitetima, s druge strane, koji bi se borili da ispoštuju osnovne standarde efikasnosti i pravičnosti.

Među glavnim prednostima Odjela za ratne zločine i Posebnog odjela za ratne zločine su nivo domaće odgovornosti nad procesom i njihov potencijal da postanu pozitivan primjer za širi pravosudni sistem. Iako povlačenje međunarodnog osoblja ne bi smjelo biti nepromišljeno, ono se ipak ne bi smjelo ni odgađati van opravdanih rokova. Prisustvo stranaca pomoglo je povećanju kvaliteta krivičnih gonjenja i suđenja, s tim da ono nije riješilo kontinuirani problem percepcije unutar nekih dijelova javnosti. Najveća borba bi se mogla voditi protiv pristrasnosti, nedovoljnog znanja i indiferentnosti političkih elita i opće javnosti. U toj borbi kvalitetno koncipirana strategija odnosa s javnošću, a ne prisustvo stranaca, od ključne je važnosti.

U narednom periodu organi BiH trebaju svojom predanošću i nastojanjima podržavati rad Odjela za ratne zločine i Posebnog odjela Tužiteljstva i finansijski i politički. Organi vlasti bi također trebali najozbiljnije prihvatiti obavezu izrade održive Nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina. Bez takve strategije, nade probuđene obećavajućim uspjesima postignutim u Sarajevu bi ubrzo mogle iščeznuti usljed razočarenja sa procesuiranjem koje se može doživjeti kao nedovoljno ili pak usmjereno na određeni narod, pri tome zaobilazeći druge.

Krivično pravosuđe u BiH i dalje je nezaobilazan način sučeljavanja s naslijeđem sukoba iz hiljadu devetsto devedesetih godina. Potrebno je primijetiti da je BiH pokazala svoju sposobnost vođenja sudskih postupaka od kraja nasilnog rata, koji su pravični i efikasni u razumnoj mjeri. Krivična gonjenja, međutim, trebaju biti dio šire strategije tranzicijske pravde koja će obuhvatiti inkluzivnije sheme reparacije u odnosu na postojeće, kao i uspostavljanje mehanizama za govorenja i traganja za faktima koji nude istinu o pojedinim događajima iz prošlosti.

DODATAK 1: PREGLED PREDMETA PRED ODJELOM ZA RATNE ZLOČINE

Optuženi (nacionalnost)	● Pozicija ■ Lokacija	Vrsta odgovornosti	Zločini	Status predmeta (u junu 2008.)
Alić, Šefik (Bošnjak)	● Pomoćnik komandanta bataljona ■ Bužim	Izvršenje, podstrekivanje, pomaganje, komandna odgovornost	Optužen za ratne zločine protiv ratnih zarobljenika (zlostavljanje, 4 ubistva)	Suđenje: 11. maj 2007 do 11. aprila 2008. Oslobođajuća presida
Andrun, Nikola (Hrvat)	● Zamjenik upravitelja logora ■ Čapljina	Suizvršilaštvo	Ratni zločini protiv civila (mučenje, nečovječno postupanje, zastrašivanje, teror)	Suđenje: 22. juni 2006. do 14. decembra 2006. Osuđen na 13 godina zatvora. Apelacioni postupak: 24. septembra 2007. ukinuta presuda. Pretres pred apelacionim vijećem: počelo 26. marta 2008.
Bjelić, Veiz (Bošnjak)	● Zatvorski čuvar ■ Vlasenica	Izvršenje, pomaganje	Ratni zločini protiv civila (nezakonito zatvaranje i mučenje civila, 1 ubistvo, seksualno nasilje)	Suđenje: 12. mart 2008. do 28. marta 2008. Sporazum o priznanju krivice, osuđen na pet godina. Žalba nije uložena.
Božić, Zdravko i 3 ostala (Srbi)	● Vojnici ■ Srebrenica	Izvršenje	Genocid	Suđenje počelo 20. aprila 2007.
Bundalo, Ratko i 2 ostala (Srbi)	● Šef policije, komandnat vojne jedinice, upravnik logora ■ Kalinovik	Zajednički zločinački poduhvat	Zločini protiv čovječnosti (progon)	Suđenje počelo 26. februara 2008.
Damjanović, Dragan (Srbini)	● Vojnik ■ Vogošća	Izvršenje	Zločini protiv čovječnosti (ubistvo, mučenje, progon, silovanje, prisilan nestanak, druga nečovječna djela)	Suđenje: 9. juni 2006. do 15. decembra 2006. Osuđen na 20 godina dugotrajnog zatvora ²²⁸ Apelacioni postupaki: 13. juni 2007. potvrđena prvostepena presuda.
Damjanović, Goran i	● Vojnici	Izvršenje	Ratni zločini protiv civila (mučenje)	Suđenje: 12. oktobar 2006. do 18. juna 2007. Osuđeni na 12

²²⁸

Kazna dugotrajnog zatvora znači da osuđenik služi kaznu zatvora pod striktnom kontrolom u ustanovi zatvorenog tipa; osim toga, amnestija ili pomilovanje su mogući tek nakon što odsluži tri petine kazne.

Zoran (Srbi)	▣ Sarajevo			godina dugotrajnog zatvora odnosno 10 godina i 6 mjeseci dugotrajnog zatvora. Apelacioni postupak: 19. novembar 2007. prvostepena presuda preinačena u 11 godina dugotrajnog zatvora, odnosno potvrđena kazna na 10 godina i 6 mjeseci dugotrajnog zatvora.
Đukić, Novak (Srbin)	● Komandant vojne jedinice (“taktičke grupe”) ▣ Tuzla	Naređivanje	Ratni zločini protiv civila (granatiranje civila)	Suđenje počelo 11. marta 2008.
Gasal, Nisvet i 3 ostala (Bošnjaci)	● Upravnik logora, šef obezbjeđenja i šef policije ▣ Bugojno	izvršenje, podstrekivanje, pomaganje	Ratni zločini protiv civila (mučenje, 1 ubistvo, 17 nestanaka)	Suđenje počelo 6. februara 2008.
Hodžić, Ferid (Bošnjak)	● Komandant teritorijalne odbrane ▣ Vlasenica	Naređivanje, komandna odgovornost	Ratni zločini protiv civila (nezakonito zatvaranje, mučenje, 1 ubistvo, seksualno nasilje)	Suđenje počelo 12. marta 2008.
Janković, Gojko (Srbin)	● Komandir manje vojne jedinice ▣ Foča	Izvršenje, pomaganje	Zločini protiv čovječnosti (7 ubistava, mučenje, prisilno premještanje, silovanje, seksualno porobljavanje)	Suđenje: 21. april 2006. do 16. februara 2007. Osuđen na 34 godine dugotrajnog zatvora. Apelacioni postupak: 23. oktobar 2007. potvrđena kazna na 34 godine dugotrajnog zatvora.
Janković, Zoran (Srbin)	● Vojnik ▣ Zvornik, Kalesija	Izvršenje, naređivanje	Optužen za zločine protiv čovječnosti (progon (ubistvo, prisilno premještanje))	Suđenje: 26. mart 2007. do 19. juna 2007. Oslobođen optužbi. Apelacioni postupak: 8. novembar 2007. potvrđena prvostepena presuda.
Kapić, Suad (Bošnjak)	● Vojnik ▣ Sanski Most	Izvršenje	Optužen za ratne zločine protiv ratnih zarobljenika (4 ubistva)	Suđenje: 10. januar 2008. do 29. aprila 2008. Oslobođen optužbi.
Karajić, Suljo (Bošnjak)	● Komandant voda vojne policije ▣ Bihać	Naređivanje, izvršenje	Ratni zločini protiv civila i ratnih zarobljenika (ubijanja, nečovječno postupanje)	Suđenje počelo 13. marta 2008.
Kličković, Gojko i 2 ostala (Srbi)	● Komandant kriznog štaba, član općinskog kriznog štaba, komandant brigade	Zajednički zločinački poduhvat, planiranje, podsticanje, naređivanje	Zločini protiv čovječnosti (progon (prisilno premještanje, napadi na civile, mučenje ratnih zarobljenika, silovanje, zatvaranje, i drugo))	Suđenje počelo 8. maja 2008.

	■ Bosanska Krupa			
Kovačević, Nikola (Srbin)	● Pripadnik specijalne jedinice teritorijalne odbrane	Izvršenje, pomaganje	Zločini protiv čovječnosti (progon ((ubistva, zatvaranja, mučenje, druga nečovječna djela)))	Suđenje: 20. april 2006. do 3. novembra 2006. Osuđen na 12 godina. Apelacioni postupak: 22. juni 2007. potvrđena prvostepena presuda.
	■ Sanski Most			
Kujundžić, Predrag (Srbin)	● Komandant policije, vojni komandant	Izvršenje, pomaganje, komandna odgovornost	Zločini protiv čovječnosti (progon (ubistva, nezakonito oduzimanje slobode, seksualno porobljavanje, silovanje, druga nečovječna djela)))	Suđenje počelo 16. aprila 2008.
	■ Doboj			
Kurtović, Zijad (Bošnjak)	● Komandant vojne policije bataljona	Izvršenje	Ratni zločini protiv civila i ratnih zarobljenika (nezakonito oduzimanje slobode, mučenje, prisilni rad), kršenje zakona ratovanja (uništenje svetišta)	Suđenje: 27. avgust 2007. do 30. aprila 2008. Osuđen na 11 godina zatvora.
	■ Mostar			
Lazarević, Sreten i 3 ostala (Srbi)	● Zamjenik upravnika logora, stražari u koncentracionom logoru	Izvršenje, pomaganje, komandna odgovornost	Ratni zločini protiv civila (mučenje, zlostavljanje, jedan nestanak)	Suđenje počelo 6. marta 2008.
	■ Zvornik			
Lelek, Željko (Srbin)	● Policajac	Izvršenje	Zločini protiv čovječnosti (silovanje, nezakonito hapšenje, prisilni nestanak)	Suđenje: 2. mart 2007. do 23. maja 2008. Osuđen na 13 godina zatvora.
	■ Višegrad			
Ljubičić, Paško (Hrvat)	● Zapovjednik vojne policije	Pomaganje, suizvršilaštvo	Ratni zločini protiv civila (ubistvo preko 100 osoba, razaranje imovine, protjerivanje, fizičko i psihičko zlostavljanje)	Suđenje: 11. maj 2007. do 29. aprila 2008. Sporazum o priznanju krivice, osuđen na 10 godina. Žalba nije uložena..
	■ Ahmići			
Ljubinac, Radisav (Srbin)	● Vodnik	Izvršenje, pomaganje	Zločini protiv čovječnosti (prisilno premještanje, druga nečovječna djela (premlaćivanje, stvaranje živog štita))	Suđenje: 7. septembar 2006. do 8. marta 2007. Osuđen na 10 godina zatvora. Apelacioni postupak: 4. oktobar 2007. potvrđena prvostepena presuda.
	■ Rogatica			
Lučić, Krešo (Hrvat)	● Zapovjednik vojne policije	Izvršenje	Zločini protiv čovječnosti (nezakonito oduzimanje slobode, nanošenje teških tjelesnih povreda, mučenje)	Suđenje: 14. februar 2007. do 19. septembra 2007. Osuđen na 6 godina zatvora. Apelacioni postupak: 3. april 2008. prvostepena presuda ukinuta, određeno ponovno suđenje.
	■ Kreševo			

Maktouf, Abduladhim (Iračanin)	• Vojnik ▣ Travnik	Pomaganje	Ratni zločini protiv civila (uzimanje 2 taoca)	Suđenje: 20. decembar 2004. do 1. jula 2005. Osuđen na 5 godina zatvora. Apelacioni postupak: 23. novembar 2005. ukinuta presuda. Pretnje pred apelacionim vijećem: 4. aprila 2006. osuđen na 5 godina.
Mandić, Momčilo (Srbin)	• Pomoćnik ministra unutrašnjih poslova, ministar pravde ▣ Sarajevo, Foča, Ilidža, Vogošća	Planiranje, podstrekivanje, naređivanje i pomaganje	Optužen za zločine protiv čovječnosti (progon), ratne zločine protiv civila (ubistva, povrede tjelesnog integriteta, nezakonito pritvaranje)	Suđenje: 13. novembar 2006. do 18. jula 2007. Oslobođen optužbi.
Mejakic & 3 ostala (Srbi)	• Upravnik logora, komandir smjene, stražari ▣ Prijedor	Zajednički zločinački poduhvat, komandna odgovornost	Zločini protiv čovječnosti (preko 100 ubistava, mučenje, seksualno nasilje)	Suđenje: 28. februar 2007. do 30. maja 2008. Osuđeni na 21 godinu dugotrajnog zatvora, 11 godina odnosno 31 godinu dugotrajnog zatvora. Jedan optuženi izjasnio se da je kriv 21. aprila 2008., osuđen na 9 godina.
Mihaljević, Zdravko (Hrvat)	• Zapovjednik specijalne postrojbe ▣ Kiseljak	Izvršenje	Optužen za zločine protiv čovječnosti (progon (ubistvo 8 osoba, mučenje, prisilan nestanak))	Suđenje: 15. maj 2007. do 16. aprila 2008. Oslobođen optužbi.
Mitrović, Petar i 10 ostalih (Srbi)	• 2 komandira specijalne policije i 9 pripadnika specijalne policije ▣ Srebrenica/ Kravica	Zajednički zločinački poduhvat	Genocid	Suđenje počelo 9. maja 2006.
Nikačević, Miodrag (Srbin)	• Policajac ▣ Foča	Izvršenje	Zločini protiv čovječnosti (silovanje, zatvaranje)	Suđenje počelo 29. aprila 2008.
Palija, Jadranko (Srbin)	• Pripadnik vojne policije ▣ Sanski Most	Izvršenje, suizvršilaštvo	Zločini protiv čovječnosti, ratni zločini protiv civila (18 ubistava, silovanje, zastrašivanje, nezakonita hapšenja)	Suđenje: 28. mart 2007. do 28. novembra 2007. Osuđen na 28 godina dugotrajnog zatvora.
Paunović, Dragoje	• Oficir manje vojne formacije	Naređivanje, izvršenje	Zločini protiv čovječnosti (progon (24 ubistva, druga nečovječna djela))	Suđenje: 6. decembar 2005. do 22. marta 2006. Osuđen na 20 godina zatvora.

(Srbin)	■ Rogatica			Apelacioni postupak: 23. novembar 2006. potvrđena presuda.
Pekez, Mirko i 2 ostala (Srbi)	● Vojnici i rezervisti policije ■ Jajce	Zajednički zločinački poduhvat	Ratni zločini protiv civila (nezakonita hapšenja, 23 ubistva)	Suđenje: 6. februar 2008. do 22. aprila 2008. Osuđeni na 29 godina dugotrajnog zatvora, 21 godinu dugotrajnog zatvora; 21 godinu dugotrajnog zatvora
Radić i 3 ostala (Hrvati)	● Zapovjednik brigade, pomoćnik ravnatelja zatvora i vojnici ■ Mostar	Zajednički zločinački poduhvat, naređivanje, komandna odgovornost, izvršenje	Zločini protiv čovječnosti (maltretiranje, premlaćivanje, ubistva, silovanje, prisilni rad)	Suđenje počelo 17. aprila 2007.
Ramić, Niset (Bošnjak)	● Pripadnik teritorijalne odbrane (vojnik) ■ Visoko	Izvršenje	Ratni zločini protiv civila (4 ubistva, povreda tjelesnog integriteta ili zdravlja)	Suđenje: 18. decembar 2006. do 17. jula 2007. Osuđen na 30 godina dugotrajnog zatvora. Apelacioni postupak: 21. novembra 2007. potvrđena presuda.
Rašević, Mitar i Todović, Savo (Srbi)	● Zamjenik upravnika logora i vođa smjene ■ Foča	Zajednički zločinački poduhvat, komandna odgovornost	Zločini protiv čovječnosti (progon)	Suđenje: 6. april 2007. do 28. februara 2008. Osuđeni na 8 godina i 6 mjeseci odnosno 12 godina i 6 mjeseci
Samardžić, Nedo (Srbin)	● Vojnik ■ Foča	Izvršenje, pomaganje	Zločini protiv čovječnosti (nezakonito oduzimanje slobode, silovanje, seksualno porobljavanje)	Suđenje: 6. mart 2006. do 7. aprila 2006. Osuđen na 13 godina i 4 mjeseca. Apelacioni postupak: 5. oktobar 2006. ukinuta presuda. Pretres pred apelacionim vijećem: 13. decembar 2006. osuđen na 24 godine.
Samardžija, Marko (Srbin)	● Komandir čete ■ Ključ	Pomaganje	Zločini protiv čovječnosti (ubistvo najmanje 144 osobe)	Suđenje: 16. mart 2006. do 3. novembra 2006. Osuđen na 26 godina. Apelacioni postupak: 25. maj 2007. ukinuta presuda, ponovni postupak.
Savić, Krsto i Mučibabić, Milko (Srbi)	● Komandir policije i pripadnik policije ■ Istočna Hercegovina	Zajednički zločinački poduhvat	Zločin protiv čovječnosti (progon (ubistva, mučenje, prisilno premještanje, zatvaranje))	Suđenje počelo 8. maja 2008.
Šimšić, Boban (Srbin)	● Vojnik ■ Višegrad	Pomaganje	Zločini protiv čovječnosti (prisilni nestanak, silovanje)	Suđenje: 14. septembar 2005. do 11. jula 2006. Osuđen na 5 godina. Apelacioni postupak: 5. januar 2007. ukinuta presuda. Pretres

				pred apelacionim vijećem: 14. avgust 2007. osuđen na 14 godina.
Sipić, Idhan (Bošnjak)	• Vojnik ▣ Ključ	Izvršenje	Ratni zločini protiv civila (1 ubistvo)	Suđenje: 8. februar 2008. do 22. februara 2008. Sporazum o priznanju krivice, osuđen na 8 godina. Žalba nije uložena.
Škrobić, Marko (Hrvat)	• Vojnik ▣ Kotor Varoš	Izvršenje	Ratni zločini protiv civila (1 ubistvo)	Suđenje počelo 9. maja 2008.
Stanković, Radovan (Srbin)	• Vojnik ▣ Foča	Izvršenje	Zločini protiv čovječnosti (porobljavanje, zatvaranje, mučenje, silovanje)	Suđenje: 23. februar 2006. do 14. novembra 2006. Osuđen na 16 godina. Apelacioni postupak: 28. mart 2007., kazna preinačena na 20 godina dugotrajnog zatvora
Tanasković, Nenad (Srbin)	• Policajac ▣ Višegrad	Izvršenje, pomaganje	Zločini protiv čovječnosti (ubijanja, silovanja, mučenje, prisilno premještanje)	Suđenje: 2. februar 2007. do 24. avgusta 2007. Osuđen na 12 godina zatvora. Apelacioni postupak: 23. maj 2008. preinačena kazna na 8 godina.
Todorović, Mirko & Radić, Miloš (Srbi)	• Vojnici ▣ Bratunac	Suizvršilaštvo	Zločini protiv čovječnosti (progon (nezakonito oduzimanje slobode, mučenje, 8 ubistava))	Suđenje: 1. oktobar 2007. do 29. aprila 2008. Obojica osuđena na 17 godina.
Trbić, Milorad (Srbin)	• Pomoćnik komandanta obezbjeđenja brigade ▣ Srebrenica	Zajednički zločinački poduhvat	Genocid	Suđenje počelo 8. novembra 2007.
Vrdoljak, Ivica (Hrvat)	• Vojnik ▣ Derventa	Izvršenje	Ratni zločini protiv civila (nečovječno postupanje)	Suđenje počelo 6. maja 2008.
Vuković, Radmilo (Srbin)	• Vojnik ▣ Foča	Izvršenje	Ratni zločini protiv civila (silovanje, povreda tjelesnog integriteta ili zdravlja)	Suđenje: 19. januar 2007. do 16. aprila 2007. Osuđen na 5 godina i 6 mjeseci. Apelacioni postupak: 31. avgust 2007. ukinuta presuda, ponovni postupak.
Vuković, Ranko & Rajko (Srbi)	• Vojnik ▣ Foča	Zajednički zločinački poduhvat	Zločini protiv čovječnosti (progon (2 ubistva))	Suđenje: 8. novembar 2007. do 4. februara 2008. Obojica osuđena na 12 godina.

DODATAK 2: LISTA AKRONIMA

BiH	Bosna i Hercegovina
BIRN	Balkanska istraživačka mreža (<i>Balkan Investigative Reporting Network</i>)
EUFOR	Snaga Evropske unije (<i>European Union Force</i>)
EUSR	Specijalni predstavnik Evropske unije (<i>European Union Special Representative</i>)
ICTJ	Međunarodni centar za tranzicijsku pravdu (<i>International Center for Transitional Justice</i>)
ICTR	Međunarodni krivični sud za Ruandu (<i>International Criminal Tribunal for Rwanda</i>)
IDC	Istraživačko-dokumentacioni centar
MKTJ	Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju
OHCHR	Ured Visokog komesara za ljudska prava (<i>Office of the High Commissioner for Human Rights</i>)
OHR	Ured visokog predstavnika (<i>Office of the High Representative</i>)
OKO	Odsjek krivične odbrane
OSCE	<i>Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi</i> (Organization for Security and Co-operation in Europe)
PIOS	Odsjek za odnose s javnošću (<i>Public Information and Outreach Section</i>)
UNDP	Razvojni program Ujedinjenih naroda (<i>United Nations Development Program</i>)
UNMIBH	Misija UN-a u BiH (<i>UN Mission in BiH</i>)
VJ	Vojska Jugoslavije
ZKP	Zakon o krivičnom postupku

international center for
**TRANSITIONAL
JUSTICE**

20 Exchange Place
33rd floor
New York, NY 10005
TEL 917.438.9300
FAX 212.509.6036

www.ictj.org | info@ictj.org